

หลักการจำแนกตัวบุคคลกับปัญหาในการจำแนกตัวบุคคลตามกฎหมายไทย

การที่จะจำแนกตัวบุคคลเพื่อให้สามารถทราบได้ว่าบุคคลผู้นั้นเป็นใคร เป็นเด็ก เป็นผู้ใหญ่ เป็นหญิง เป็นชาย เป็นลูกเต้าเหล่าใคร สืบเชื้อสายมาจากใคร เราอาจจะพิจารณาได้อย่างคร่าว ๆ จากลักษณะที่เป็นรูปธรรม คือ รูปร่างหน้าตา ซึ่งเป็นลักษณะทางชีววิทยาภายนอก แต่เพียงแค่นี้ยังไม่เพียงพอที่จะทราบรายละเอียดของบุคคลเป็นการเฉพาะเจาะจงลงไปได้ มนุษย์จึงต้องมีการคิดค้นหาหลักเกณฑ์ที่เหมาะสมให้สามารถระบุตัวบุคคลได้แน่นอน ชัดเจน หากกล่าวออกไปแล้วจะต้องทราบได้ว่าเป็นบุคคลนี้ มิใช่บุคคลอื่น จึงได้มีการจำแนกตัวบุคคลที่เป็นหลักเกณฑ์มีลักษณะเป็นนามธรรมมาใช้เรียกขานตัวบุคคล หลักเกณฑ์เหล่านี้ก็คือ คำนานาม ชื่อตัว ชื่อรอง และชื่อสกุล

1. การใช้คำนานาม

ธรรมชาติของมนุษย์ หากถือตามลักษณะทางชีววิทยาแบ่งออกได้เป็น 2 เพศ คือ ชายหรือหญิง แต่การที่เราจะรู้ว่าใครเป็นชายหรือหญิงในเบื้องต้น เราอาจจะรู้ได้จากลักษณะของร่างกายทั่วไปในเด็ก ร่างกายของเด็กหญิงและชายไม่มีความต่างกัน จนกระทั่งเข้าระยะวัยหนุ่มสาว ร่างกายของหญิงและชายจะมีความเจริญและลักษณะแตกต่างกันเนื่องจากอิทธิพลของฮอร์โมนจากต่อมเพศ

นอกจากนี้เราอาจรู้ได้จาก ลักษณะการแต่งกาย ลักษณะของอวัยวะสืบพันธุ์ภายนอก ต่อมเพศ แต่อาจจะมีเด็กเกิดใหม่บางคนปรากฏทั้ง 2 เพศ อยู่ในคนคนเดียวกัน หรืออาจเกิดกรณีที่เด็กเกิดมาอวัยวะเพศไม่ชัดเจนว่าเป็นเพศใดเพศหนึ่ง ตามแบบพิมพ์สุติบัตรในปัจจุบันมีช่องเพศให้ระบุลงไปว่าชายหรือหญิงเท่านั้น การจะแจ้งระบุเพศเป็นอย่างอื่นน่าจะไม่ได้ ดังนั้น ผู้แจ้งเกิดจึง

ต้องแจ้งเป็นหญิงเป็นชายไปก่อน เมื่อได้ปรึกษาแพทย์และแพทย์ได้แก้ไขกำหนดเพศให้แล้ว หากไม่ตรงกับเพศที่แจ้งไว้อาจขอแก้ไขเปลี่ยนแปลงได้ ตามมาตรา 22 แห่งพระราชบัญญัติการทะเบียนราษฎร พ.ศ. 2499 แก้ไขเพิ่มเติมโดยประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 234 ข้อ 7 ซึ่งบัญญัติไว้ว่า "ทะเบียนคนเกิด ทะเบียนคนตาย หรือสูติบัตรและมรณบัตร ซึ่งได้ลงทะเบียนไว้แล้วและบัตรลูกตายในท้อง จะแก้ไขเปลี่ยนแปลงได้ตามหลักเกณฑ์และวิธีการในกฎกระทรวง"¹ นอกจากนี้ลักษณะทางชีววิทยาในร่างกายที่บ่งชี้ให้ทราบว่าบุคคลใดเป็นเพศหญิงหรือเพศชาย เป็นเด็กหรือเป็นผู้ใหญ่แล้วยังมีสิ่ง que แสดงออกปรากฏให้เห็นอีกประการหนึ่งที่สามารถบอกได้ว่าบุคคลนั้น ๆ เป็นเพศหญิงหรือเพศชายเป็นเด็กหรือผู้ใหญ่ สมรสแล้วหรือไม่สิ่ง ๆ นั้นก็คือ "คำนำนามของบุคคล"

1.1. การใช้คำนำนามชาย

การใช้คำนำนามชาย หากพิจารณาตามประวัติศาสตร์เท่าที่เห็นเป็นลายลักษณ์อักษรก็เห็นจะปรากฏขึ้นในสมัยสุโขทัย คือ หลักศิลาจารึกสมัยพ่อขุนรามคำแหงมีการพบข้อความบางประการที่ทำให้วิเคราะห์ได้ว่าน่าจะมีส่วนเกี่ยวข้องกับคำนำนามชายได้ เช่น หลักศิลาจารึกที่ 15 ศิลาจารึกวัดพระเสด็จสุโขทัย หลักนี้มี 4 ด้าน ด้านที่ 1 ถึง ด้านที่ 3 กล่าวถึง "นายพันเทพรักษา นายพันสุริยามาตย์ และภรรยาได้ร่วมกันสร้างอุโบสถ และบำเพ็ญกุศลต่าง ๆ ในวัดเขมา เมื่อ พ.ศ. 2052 และ 2061"² และหลักที่ 49 ศิลาจารึกวัดสรศักดิ์

¹วิฑูรย์ อึ้งประพันธ์ , "การพิสูจน์เพศ," วารสารนิติศาสตร์

4 (กันยายน 2515) : 136.

²พิริยะ ไกรฤกษ์ , จารึกพ่อขุนรามคำแหง การวิเคราะห์เชิงประวัติศาสตร์ศิลปะ (กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ที่ บริษัท อมรินทร์ พรินติ้ง จำกัด, 2532), หน้า 46.

สุโขทัย กล่าวว่า "เมื่อมหาศักราช 1334 (พ.ศ.1955) นายอินทร์ศรีศักดิ์ ได้ขอที่ดินเพื่อสร้างวัดจากออกญาธรรมราชา"³ นอกจากนี้ ยังพบข้อความ หลักที่ 102 ที่มีชื่อเรียกต่าง ๆ ได้แก่ ศิลาจารึก ภูเขาไกรลาส ส่วนซ้าย ในพระบรมมหาราชวัง ศิลาจารึกบ้านางคำเข็ญ ศิลาจารึก วัดตระพังช้างเผือกศิลาจารึกนี้มี 2 ด้าน ด้านที่ 1 จารึกเป็นภาษาไทย กล่าวถึง "เมื่อมหาศักราช 1301 (พ.ศ.1922) บ้านางคำเข็ญได้ข้อมบูรณะพระพุทธรูป และสร้างวิหารในรัญญิกซึ่งหักพังมาตั้งแต่สมัยมหาธรรมราชา นอกจากนั้นยังกล่าวถึงท่านศรีราชโอรสเจ้าเมืองสุโขทัยนี้ และอ้ายอินทร์ ซึ่งคงจะเป็นผู้ควบคุมการบูรณะ พระพุทธรูป สลูปเจดีย์และวิหารอีกด้วย นอกจากนี้ ยังวิเคราะห์ว่าอ้ายอินทร์และนายอินทร์ศรีศัคน่าจะเป็นคนคนเดียวกัน"⁴

จากหลักฐานทางหลักศิลาจารึกดังกล่าว มีคำจารึก กล่าวถึง นายพันเทพรักษา นายพันสุริยามาศย์ นายอินทร์ศรีศักดิ์ หรือ อ้ายอินทร์ คำว่า "นาย" และ "อ้าย" จึงน่าจะเป็นคำนำนามที่ใช้สำหรับผู้ชายทั่วไป ในสมัยนั้น นอกจากคำนำนามเหล่านี้แล้วยังมีที่ใช้สำหรับพระมหากษัตริย์ เจ้านายเชื้อพระวงศ์ชั้นสูงรวมตลอดถึงบรรดาเจ้าเมืองอื่น ๆ ได้แก่ พ่อขุนพระยา พระบาทกมรเตงอัญ พระท้าย สมเด็จ ขุนเป็นตัน⁵ และยังมีบรรดาศักดิ์ชั้น พัน นาย

³ เรื่องเดียวกัน , หน้า 50.

⁴ เรื่องเดียวกัน , หน้า 56 - 57.

⁵ รำภี กุลสมบุรณ์ , "ประวัติบรรดาศักดิ์ขุนนางไทย และข้อเสนอแนะในการลงนามบรรดาศักดิ์ในรายการชื่อผู้แต่ง และหัวเรื่อง" (วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตร์มหาบัณฑิต แผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2515), หน้า 15.

อีกแต่ก็ปรากฏว่าในสมัยเดียวกันนี้ ยังใช้คำนำนามบุรุษว่า "นาย" เช่นกัน เช่น "นายสัง ลูกนายเทพไชย" เป็นต้น^๕

ในสมัยกรุงศรีอยุธยา การใช้คำนำนามก็น่าจะใช้คล้าย ๆ กับสมัยสุโขทัย โดยที่นักประวัติศาสตร์ได้วิเคราะห์ว่านายอินทร์ศักดิ์หรือ อ้ายอินทร์ เป็นข้าราชการชาวอยุธยาที่สมเด็จพระอินทราชากษัตริย์อยุธยาโปรดเกล้าฯให้ไปประจำสุโขทัยแต่ก็ยังคงมีความเห็นแย้งกันเป็นอย่างอื่นว่า นายอินทร์ศักดิ์น่าจะเป็นชาวสุโขทัยมากกว่า^๖

อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนเห็นว่า สมัยสุโขทัยและสมัยอยุธยา ก็เป็นยุคที่มีการสืบเนื่องต่อกันมา น่าที่จะได้มีการถ่ายทอดวัฒนธรรมซึ่งกันและกันได้ การใช้คำนำนามจึงไม่น่าจะแตกต่างกันและจากประวัติศาสตร์ในสมัยกรุงศรีอยุธยา ที่ได้เคยเล่าเรียนในชั้นมัธยมเราจะคุ้นเคยกับชื่อ นายจันทนวด เขียว นายทองแก้ว หัวหน้าหมู่บ้านบางระจันที่ต่อสู้กับพม่าจนวาระสุดท้าย ในสมัยนี้ก็น่าจะใช้คำว่า "นาย" เหมือน ๆ กับสมัยสุโขทัยเช่นกัน

สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ หากย้อนประวัติศาสตร์ขึ้นไปก่อนจะมีกฎหมายเกี่ยวกับการใช้คำนำนามทั่วไปไม่ว่าชายหรือหญิงไทยเราก็ยังมีได้มีการใช้ชื่อสกุล คงนิยมใช้เรียกชื่อตัว ชื่อบิดา มารดาหรือผู้เป็นอาวุโสจะคิดตั้งชื่อให้ เช่น ผู้ชายก็เรียกกันเพียงสั้น ๆ ว่า "พ่อมี" "เจ้ามา" "ตาสา" "ลุงสี่"^๗

^๕ เรื่องเดียวกัน , อ้างถึง ประชุมจารึกสยามภาคที่ 1 จารึกสุโขทัย หน้า 151, หน้า 18.

^๖ พริยะ ไกรฤกษ์ , จารึกพ่อขุนรามคำแหงการวิเคราะห์เชิงประวัติศาสตร์ศิลปะ , หน้า 53.

^๗ จมื่นอมรรตรุณารักษ์ (แจ่ม สุนทรเวช) , พระราชกรณียกิจสำคัญในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เรื่อง กำเนิดนามสกุล เล่ม 1 , พิมพ์ครั้งที่หนึ่ง (กรุงเทพมหานคร : องค์การค้าของคุรุสภา , 2511) หน้า 2.

และหากจะเรียกระบุให้ชัดเจนลงไปอีกที่ก็อาจจะเรียกว่า "นายแดงลูกนายขาว" เป็นต้น^๐

ลักษณะการใช้เรียกค่านำนามของเพศชายจึงดูค่อนข้างจะหลากหลายแล้วแต่จะเรียกกัน นอกจากบุคคลผู้นั้นจะมีบรรดาศักดิ์ก็อาจจะใช้ค่านำนามบรรดาศักดิ์แล้วตามด้วยชื่อตัว แต่ส่วนใหญ่แล้วจะสังเกตเห็นว่า คำว่า "นาย" ดูจะเป็นลักษณะที่เรียกกันเป็นประเพณีสืบต่อกันมาตั้งแต่กรุงสุโขทัย จนถึงปัจจุบัน ส่วนค่านำนามอื่น ๆ ก็อาจใช้เรียกตามยุคตามสมัยที่นิยมกัน สำหรับในปัจจุบัน การใช้ค่านำนามดูจะมีหลักเกณฑ์ที่ค่อนข้างจะแน่นอนชัดเจนและสามารถแสดงให้เห็นว่าผู้นั้นเป็นเพศใดกันแน่ และมีภาวะเป็นเด็ก เป็นผู้ใหญ่ ดังจะได้อธิบายในรายละเอียดต่อไปนี้

1.1.1. การใช้ค่านำนามชายที่มีอายุต่ำกว่า 15 ปี

จากการพิจารณากฎหมายที่เกี่ยวกับการใช้ค่านำนามจะเห็นได้ว่า ระเบียบกฎหมายได้แบ่งแยกความเป็นเด็ก เป็นผู้ใหญ่ที่เกณฑ์อายุคือ 15 ปี เข้าใจว่าน่าจะเป็นเหตุผลทางการแพทย์ที่ว่าพออายุ 15 ปีภาวะของความเจริญเติบโตทางร่างกายดูจะเป็นผู้ใหญ่ และหากเป็นผู้หญิงก็อาจจะสามารถแต่งงานและให้กำเนิดบุตรได้เพราะฮอร์โมนเพศหญิงจะเจริญเติบโตเร็วกว่าผู้ชาย นอกจากนี้ หากพิจารณากฎหมายเกี่ยวกับชื่อบุคคลของประเทศฝรั่งเศส กรณีการเลือกใช้ชื่อสกุลของเด็กเป็นอย่างไร ถ้าเด็กอายุไม่ต่ำกว่า 15 ปี จะต้องได้รับความยินยอมจากเด็กด้วย^{1๐} ตามระบบกฎหมายประเทศฝรั่งเศส ก็คงจะเห็นว่าเด็กพออายุครบ 15 ปีแล้วคงจะโตเป็นผู้ใหญ่พอที่จะรู้จักรับผิดชอบชั่ว ดี ได้แล้ว เกณฑ์ความเป็นเด็ก เป็นผู้ใหญ่ จึงกำหนดกันที่อายุ 15 ปี

^๐ ประยุทธ์ ลิทธิพันธ์ , พระมหากษัตริราชเจ้า พระราชนิพนธ์เรื่องเปรียบเทียบสกุลกับชื่อแน่ , หน้า 327.

^{1๐} รัฐบัญญัติ ลงวันที่ 25 กรกฎาคม 1952.

สำหรับของไทย จะพบได้ว่า ในสมัยรัชกาลที่ 4 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ พระองค์ได้มีประกาศพระราชบัญญัติให้ใช้คำนำหน้าชื่อชนต่าง ๆ (ณ วันพุธ เดือน 10 ขึ้น 7 ค่ำ ปีระกา ตรีศก) ได้บัญญัติเป็นหลักเกณฑ์การใช้คำนำนามเด็กว่า "เด็กสามัญที่ยังไม่ได้โกนจุกอายุไม่เกินกว่า 13 ปี ทั้งชายทั้งหญิงที่นอกจากจะเรียกว่า อ้าย ว่า อีแล้ว จะเรียกว่า หนูนำหน้าชื่อก็ควร"¹¹ แสดงให้เห็นว่าการใช้คำนำนามเด็กทั้งชายและหญิงในสมัยรัชกาลที่ 4 ก็สามารถใช้คำว่า "หนู" เป็นคำนำนามได้ แต่ต้องใช้สำหรับเด็กที่มีอายุไม่เกิน 13 ปี หรือหากเป็นเด็กผู้ชาย จะใช้คำว่า "อ้าย" ก็ย่อมจะได้เช่นกัน ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงมีพระราชปรารภถึงคำนำหน้านามเด็กที่ใช้กันอยู่ในขณะนั้นมีต่าง ๆ นานา ทั้งไม่มีหลักเกณฑ์อันใดที่จะแสดงให้ผู้ที่ได้ยินได้ฟังทราบได้ว่ามีอายุเพียงใด กำเนิดในตระกูลขุนนางชั้นสัญญาบัตรหรือเป็นบุตรสามัญชน เพื่อป้องกันความเข้าใจผิดในเหตุทั้งปวงจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชกฤษฎีกาคำนำนามเด็กเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2464¹² โดยกำหนดหลักเกณฑ์ไว้ว่า

ข้อ 1 คำว่า "เด็ก" ในที่นี้ให้พึงเข้าใจว่า ผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 15 ปี ลงมาคำว่า "บุตร" ให้พึงเป็นที่เข้าใจว่าผู้ที่สืบสายโลหิตทางตระกูลบิดาไม่เกี่ยวกับบุตรบุญธรรมหรือบุตรติดมารดาซึ่งตระกูลของบิดาเดิมไม่ใช่ข้าราชการชั้นสัญญาบัตร

¹¹ ประชุมประกาศ รัชกาลที่ 4 พ.ศ. 2394 - 2404 , (ชนบุรี : พิมพ์ที่โรงพิมพ์ดำรงธรรม , 2511) , (ชำนานู และคุณหญิงวลี ยุวบูรณ์ พิมพ์ถวายในงานพระราชทานเพลิงศพพระมหาโพธิวงศาจารย์ อินทโชตเถระ) , หน้า 446.

¹² ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 38 วันที่ 9 ตุลาคม 2464 , หน้า 324 - 325.

ข้อ 2 บัญญัติไว้ว่า เด็กที่เป็นบุตรของข้าราชการชั้นสัญญาบัตร ชาย ให้ใช้ค่านามว่า "นายน้อย" เช่น ชายชื่อสิริ ให้ใช้ค่านามว่า "นายน้อย สิริ" เป็นต้น

ข้อ 3 บัญญัติให้เด็กที่เป็นบุตรสามัญชนใช้ค่านามว่า "เด็กชาย" ตัวอย่าง เด็กผู้นั้นชื่อสิริ ก็ให้ใช้คำว่า "เด็กชาย สิริ" เป็นต้น

จึงอาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า ตามพระราชกฤษฎีกา ค่านามเด็ก พ.ศ. 2464 มีสาระสำคัญเกี่ยวกับการใช้ค่านามเด็กผู้ชาย คือ

1. "เด็ก" หมายถึงผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 15 ปีลงมา
2. เด็กที่เป็นบุตรของข้าราชการชั้นสัญญาบัตร ให้ใช้ค่านามว่า "นายน้อย"
3. เด็กที่เป็นบุตรของสามัญชนให้ใช้ค่านามว่า "เด็กชาย"

4. มีผลเป็นการยกเลิก การใช้ค่านามเด็กที่มีอายุไม่เกิน 13 ปี ที่เด็กผู้ชายให้ใช้คำว่า "หนู" หรือ "อ้าย" ตามประกาศพระราชบัญญัติให้ใช้ค่านามหน้าชื่อชนต่าง ๆ ในสมัยรัชกาลที่ 4 โดยปริยาย

แต่จากการใช้ค่านามเด็กนี้มีผู้ใช้กันผิดพลาดโดยมิได้เป็นไปตามพระราชประสงค์แต่กลับเป็นเครื่องทำให้เปลืองเวลาและความคิดของอาณาประชาราษฎร์ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ ประกาศยกเลิกพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยค่านามเด็ก พ.ศ. 2464 เมื่อวันที่ 7 พฤศจิกายน พ.ศ. 2464¹³ ต่อมาเมื่อมีปัญหาในค่านามเด็ก เช่น ปรากฏว่าในรายงานลูกเสือ เมื่อวันที่ 20 มกราคม พ.ศ. 2465 มีการใช้ค่านามทารกอายุ 3 ขวบ

¹³ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 38 วันที่ 9 ตุลาคม 2464 , หน้า

กว่าวว่า "นายนั้น" "นายนี้" พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯให้ถือเป็นระเบียบกันว่าเมื่อจะต้องกล่าวถึงเด็กที่มีอายุ 15 ปี ให้ใช้ คำนำนามว่า "เด็กชาย" "เด็กหญิง" ดังนั้น จึงมีการใช้ คำนำนามดังกล่าวตามพระราชนิยมสืบมาจนถึงปัจจุบัน¹⁴ ดังรายละเอียด พระราชกระแสที่มีต่อข้าราชการที่มีหน้าที่สนองพระบรมราชโองการ ดังนี้

¹⁴ อู่สาห์ มากันต์ , "คำนำนาม," พิมพ์ครั้งแรก สารานุกรม พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เล่ม 1 ก-บ (กรุงเทพมหานคร : เจริญวิทย์ การพิมพ์ , 2523), หน้า 30.

ที่ 2/449

วันที่ 22 มกราคม พุทธศักราช 2465

เรียน ท่านเจ้าพระยามหิธร

มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้เรียนว่า ได้ทอดพระเนตรรายงานลูกเสือเมื่อวันเสาร์ที่ 20 เดือนนี้ ปรากฏว่ามีการใช้เรียกทหารอาสา 3 ขวบว่า "นายนั้น" "นายนี้" อย่างไร ๆ ก็ไม่ทรงหาयरู้สึกสะอิดสะเอียนสำหรับเด็กหญิงเรียก "นางสาว" ยิ่งขัดมากขึ้น ฉะนั้น ต่อไปในห้องสือราชการ หรือในประกาศทางราชการ, มีพระราชประสงค์ให้ถือเป็นระเบียบกันว่า เมื่อจะต้องกล่าวถึงทหาร ให้ใช้ว่า "เด็กชาย" ชื่อนั้น ๆ "เด็กหญิงชื่อนั้น ๆ" โปรดเกล้าฯ ให้ท่านบอกนัดหมายให้เจ้าหน้าที่ราชกิจจาทราบไว้ด้วย, ถึงแม้ทางใด ๆ จะส่งหนังสือมาให้พิมพ์ ถ้าเรียกทหารว่า "นาย" หรือ "นางสาว" ให้แก่เสียในเมื่อจะนำลงพิมพ์, แลถ้าจะบอกให้กระทรวงที่จะต้องทูลเกล้าฯ ถวายรายงานเรื่องเด็กบ่อย ๆ ทราบเสียด้วย ว่าพระราชนิคมเป็นอย่างไร ก็จะเป็นการดี กระทรวงเหล่านี้คือกระทรวงมหาดไทย, ศึกษาธิการ, ยุติธรรม

พระยาราชสาสนโสภณ นายกองใหญ่

สภาเลขานุการจ้ดการลูกเสือ¹⁵

¹⁵พระราชนิคมในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในการพระราชทานเพลิงศพ มหาเสวกตรี พระยาประพันธ์ดำรงสัลักษณ์ (กม ศุขะวณิช) (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น กรมการปกครอง, 2512), หน้า 44.

ย่อรายงาน¹⁶

ทูลเกล้าฯ ถวายที่ 7/11/65

พระราชทานออกมาที่ 8/11/65

หนังสือเรื่อง	พระราชกระแส
<p>ขอเดชะ</p> <p>1. เสนาบดีมุรธาธร ตอบรับกระแสพระบรมราชโองการ ในเรื่องหนังสือหรือประกาศทางราชการ ซึ่งมีพระราชประสงค์ ให้ถือเป็นระเบียบ เมื่อจะต้องกล่าวถึง<u>ทารก</u>ให้ใช้ว่า "เด็กชายชื่อนั้น ๆ" "เด็กหญิงชื่อนั้น ๆ" ให้เจ้าหน้าที่หนังสือราชกิจจานุเบกษา คอยระวังตรวจแก้ เมื่อมีผู้ส่งมาลงพิมพ์ให้เป็นไปตามพระราชนิยม กรมพระนเรศได้ทรงสั่งเจ้าหน้าที่แล้ว แต่ค่านำนาม<u>เด็ก</u> (พระราชกระแสว่า ทารก) ทรงเห็นควรจะกำหนดขีดคั่นอายุไว้ด้วยตั้งแต่อายุ 15 ปีลงมาตามพระราชกฤษฎีกา ว่าด้วยค่านำนามเด็ก (พระยาประสิทธิ์ ย่อ)</p>	<p>1. ขีดเพียงนั้นดีแล้ว ราม ร.</p>

¹⁶ เรื่องเดียวกัน , หน้า 45.

ที่ 39/3299

กระทรวงมรชาธร

วันที่ 29 มกราคม พระพุทธศักราช 2465

แจ้งความมายัง มหาเสวกเอก เจ้าพระยามหิธร ราชเลขาธิการ

ตามหนังสือที่ 162/2426 ลงวันที่ 24 เดือนนี้ ดำเนิน
 กระแสพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ในเรื่องหนังสือหรือประกาศ
 ทางราชการ มีพระราชประสงค์ให้ถือเป็นระเบียบว่าเมื่อจะต้องกล่าว
 ถึงทารกให้ใช้ว่า "เด็กชายชื่อนั้น ๆ" "เด็กหญิงชื่อนั้น" โปรดเกล้าฯ
 ให้เจ้าหน้าที่หนังสือราชกิจจานุเบกษาทราบไว้ว่าถึงแม้ทางใด ๆ จะส่ง
 หนังสือมาให้พิมพ์ ถ้าเรียกทารกว่า นาย หรือ นางสาว ก็ให้แก้ไข
 ในเมื่อนำลงพิมพ์ ให้ใช้ว่า "เด็กชายชื่อนั้น ๆ" หรือ "เด็กหญิงชือ
 นั้น ๆ" ตามพระราชนิมิตนั้นได้ทราบข้อความแล้ว จึงได้สั่งให้เจ้าหน้าที่
 ให้ปฏิบัติตามพระราชนิมิตนี้สืบไปแล้วแต่ค่านำนามเด็กนี้สมควรจะกำหนด
 ชัดคั้นอายุไว้ด้วย จึงคิดว่าควรกำหนดผู้ที่มีอายุแต่ 15 ปี ลงมา ตามพระ
 ราชนิมิตในพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยค่านำนามเด็ก พ.ศ. 2464 ที่ยกเลิก
 นั้นเป็นบรรทัดฐานสืบไป

ถ้ามีโอกาสอันสมควร ขอเจ้าคุณได้นำข้อความขึ้นกราบบังคม
 ทูลพระกรุณาทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท

ควรมิควรสุดแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ

นเรศวรฤทธิ

เสนาบดีกระทรวงมรชาธร¹⁷

¹⁷ เรื่องเดียวกัน , หน้า 46.

ที่ 214/10660

กระทรวงมหาดไทย

วันที่ 21 กุมภาพันธ์ พุทธศักราช 2465

เรียน มหาเสวกเอก เจ้าพระยามหิธร ราชเลขาธิการ

หนังสือของเจ้าคุณที่ 165/2427 ลงวันที่ 24 มกราคม พ.ศ. 2465 ดำเนินความตามกระแสพระบรมราชโองการ ซึ่งโปรดเกล้าฯ ให้ถือเป็นระเบียบต่อไปในเมื่อจะต้องกล่าวถึงทารกในหนังสือหรือประกาศทางราชการแล้ว ควรใช้เรียกว่า "เด็กชายชื่อนั้น ๆ" "เด็กหญิงชื่อนั้น ๆ" ให้ถูกต้องตามพระราชบัญญัตินั้น กระทรวงมหาดไทยได้มีตราสั่งไปยังอุปราชแลสมุหเทศาภิบาลทุกมณฑลแล้ว

ต่อมามีบางมณฑลหาหรือว่า ที่จะให้ใช้เรียกเด็กชาย เด็กหญิงตามพระราชบัญญัตินั้น ในหนังสือหรือประกาศทางราชการจะให้ถืออายุแต่เท่าใดถึงเท่าใดเป็นเกณฑ์ กระทรวงมหาดไทยจะได้ตอบไปว่า ให้ถืออายุตั้งแต่ 15 ปีลงมาโดยอาศัยหลักในประกาศว่า ด้วยค่านานามเด็ก พ.ศ. 2464 เป็นเกณฑ์ดังนี้ จะเป็นการสมควรประการใด ขอประทานทราบ เพื่อจะได้เป็นทางปฏิบัติต่อไป

ควรมิควรแล้วแต่จะโปรด

มหาอำมาตย์โท พระยาศรีธรรมมาภิบาล

ลงนามแทนเสนาบดี¹⁸

¹⁸ เรื่องเดียวกัน , หน้า 47.

โดยเหตุนี้ จึงอาจกล่าวได้ว่า การใช้คำนำนามเด็กในปัจจุบันเป็นไปโดยพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ให้อธิบายกันไว้ว่า เด็กที่มีอายุต่ำกว่า 15 ปี ที่เป็นชายให้ใช้คำนำนามว่า "เด็กชาย" พระบรมราชโองการดังกล่าว ถือได้ว่าเป็นกฎหมายเหมือนกันเพราะเป็นคำสั่งของพระมหากษัตริย์ซึ่งถือเป็นองค์อธิปัตย์ตามระบอบการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชโดยที่กฎหมายในสมัยนั้นมีใช้จะต้องมีแต่ลักษณะรูปแบบของกฎหมายที่เป็นรูปแบบพระราชบัญญัติหรือพระราชกฤษฎีกาเท่านั้น กฎหมายอาจจะรูปลักษณะเป็นพระบรมราชโองการก็ได้

ดังนั้น จะต้องถือเอาพระบรมราชโองการฉบับนี้เป็นหลักเกณฑ์ในการใช้คำนำนามเด็กในปัจจุบัน เพราะไม่มีกฎหมายฉบับใดออกมาบังคับใช้หลังจากนี้อีก

1.1.2. การใช้คำนำนามชายที่มีอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป

พระราชกฤษฎีกาคำนำนามเด็ก พ.ศ. 2464 มิได้กล่าวถึงบุคคลเพศชายที่มีอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไปว่าจะให้ใช้คำนำนามว่าอะไร หรือแม้แต่พระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ให้อธิบายกันไว้ว่า เด็กผู้ชายที่มีอายุต่ำกว่า 15 ปี ให้ใช้คำนำนามว่า "เด็กชาย" ก็มีได้กล่าวถึงบุคคลผู้ชายที่มีอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไปจะใช้คำนำนามว่าอะไร จึงต้องพิจารณากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการใช้คำนำนามอื่นจากที่ได้สำรวจตรวจพบว่า สมัยสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ได้มีพระบรมราชโองการให้ประกาศพระราชบัญญัติให้ใช้คำนำหน้าชื่อชนต่าง ๆ (ณ วันพุธ เดือน 10 ขึ้น 7 ค่ำ ปีระกา ตรีศก) ให้ทราบทั่วกันว่า

คนในพระราชอาณาจักรมิใช่จีน มิใช่ฝรั่ง แขนก ญวน พม่า มอญ ซึ่งมาแต่เมืองจีน เมืองฝรั่ง เมืองแขก เมืองญวน เมืองพม่า เมืองมอญ แลมิใช่พระภิกษุสงฆ์ สามเณร ชีพ้อพราหมณ์ หลวงญวน หลวงจีน บาทหลวง ฝรั่ง โตะแขก รูปชี่ แพทย์หมอ แลครูอาจารย์สอนหนังสือก็ดี ยกเสียแต่ข้าราชการที่มีชื่อตามบรรดาศักดิ์แต่หมื่นขึ้นไปถึงสมเด็จพระราชาแลเจ้าพระยาแลเจ้าพระยาภักดี แลยกเสียแต่

พระองค์เจ้า หม่อมเจ้า หม่อมราชวงศ์ และเจ้าประเทศราช และเจ้าซึ่งเป็นบุตรหลานพี่น้องของเจ้าประเทศราชตลอดลงไปจนท้าวเปี้ยในเมืองลาว พระยาพระในเมืองเขมร ตองกุตวนเจะในเมืองมลายู จำกั๊งในพวกกระเหรียงกั๊ด แล้วชายสามัญทั้งปวง มีค่านำหน้าชื่ออยู่แต่สองอย่าง คือ นายอย่างหนึ่ง อ้ายอย่างหนึ่ง ตั้งแต่ นายยามหุ้มแพรมหาดเล็กแลนายเวรตำรวจ นายม้าจูง นายท้ายช้าง ลงไปจนตัวเล็กหุ้มไพร่หลวงสามัญ มิใช่ไพร่หลวงมหันตโทษ และนักโทษที่ไม่มีบรรดาศักดิ์ และขาดบรรดาศักดิ์กั๊ด ไพร่สมกำลัง แลลูกหุ้มมิใช่ทาสมิใช่เชลย กั๊ด มีค่านำชื่อว่านายทั้งหมด

ตัวแลลูกหุ้มไพร่หลวงมหันตโทษ และนักโทษที่ไม่มีบรรดาศักดิ์ และขาดบรรดาศักดิ์แล้ว แลตัว แลลูกหุ้ม ทาส เชลย ทั้งปวงมีค่านำหน้าชื่อว่าอ้ายหญิง เช่นผู้ชายที่มีค่านำหน้าชื่อว่าอ้าย ทั้งปวงนั้นย่อมมีค่านำหน้าชื่อว่า อี ทั้งสิ้น¹⁰

ฉะนั้น การใช้ค่านำนามชายทั่วไป ในสมัยรัชกาล

ที่ 4 จึงมี 2 อย่าง

1. ใช้ค่านำนามว่า "นาย" สำหรับบุคคลเพศชายทั้งหมดซึ่งมิใช่คนจีน ฝรั่งเศส แขก ญวน พม่า มอญ พระภิกษุสงฆ์ สามเณร ชี พ้อพราหมณ์ หลวงญวน หลวงจีน ปากหลวง ฝรั่งเศส โต๊ะแขก ชี แพทย์หมอ ครู อาจารย์สอนหนังสือ และข้าราชการที่มีบรรดาศักดิ์ตั้งแต่หมื่น จนถึง สมเด็จเจ้าพระยา พระองค์เจ้า หม่อมเจ้า หม่อมราชวงศ์ เจ้าประเทศราชและราชวงศ์ พระยาในเมืองเขมร ตองกุตวนเจะในเมืองมลายู จำกั๊ง ในพวกกระเหรียง

¹⁰ ประชุมประกาศ รัชกาลที่ 4 พ.ศ. 2394 - 2404 , หน้า

2. ใช้คำนำนามว่า "อ้าย" สำหรับบุคคลเพศชายที่เป็นลูกหมู่ไพร่หลวงที่มีโทษมหันต์ นักโทษที่ไม่มีบรรดาศักดิ์และได้ขาดจากบรรดาศักดิ์ไปแล้ว ลูกหมู่ ทาส เซลย

ซึ่งในปัจจุบันจะเห็นได้ว่า คำนำนามเพศชายคำว่า "อ้าย" จะมีได้ใช้กันแล้ว เพราะบุคคลประเภทนี้ได้มีการยกเลิกในสมัยรัชกาลที่ 5 จะเหลือเป็นที่นิยมใช้ในปัจจุบันก็ได้แก่ คำว่า "นาย" หากพิจารณาประกอบกับพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ สมัยรัชกาลที่ 6 ที่ให้ถือเป็นระเบียบกันว่า เด็กผู้ชายที่มีอายุต่ำกว่า 15 ปีให้ใช้คำนำนามว่า "เด็กชาย" ก็แสดงว่า หากผู้ชายที่มีอายุตั้งแต่ 15 ปี ขึ้นไปก็ต้องใช้คำว่า "นาย" เป็นคำนำนาม ชื่อตัว ชื่อสกุล ตามประกาศพระราชบัญญัติให้ใช้คำนำหน้าชื่อชนต่าง ๆ สมัยรัชกาลที่ 4 ที่กล่าวมาแล้ว

การใช้คำนำนามชาย ไม่ว่าจะ เป็นคำว่า "เด็กชาย" หรือ "นาย" จะมีกฎหมายรองรับถึง 2 ฉบับ แตกต่างกันออกไปทั้ง ๆ ที่เป็นการใช้คำนำนามเพศเดียวกันทำให้ต้องพิจารณาจากกฎหมายหลายฉบับแม้แต่ในปัจจุบัน ผู้เขียนได้เคยสอบถามเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ก็ไม่มีใครสามารถตอบได้ว่าใช้กฎหมายอะไรอ้างอิงว่าใช้เช่นนี้ เนื่องจากเป็นกฎหมายเก่าเก่าที่สำรวจดูยังมีเห็นมีกฎหมายใดมาบดบัง ดังนั้นในปัจจุบันจึงยังคงใช้กฎหมายทั้ง 2 ฉบับ ดังกล่าวอ้างอิงอยู่ อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนมีความเห็นว่า การกำหนดเกณฑ์อายุของเด็กที่ 15 ปี นับว่าเป็นความเหมาะสมอย่างยิ่งที่ รัชกาลที่ 6 ทรงพระกรุณามีพระบรมราชโองการฯ ให้ถือเป็นระเบียบเช่นนี้ดังที่ได้ให้เหตุผลมาแล้วในการพิจารณาทางการแพทย์ และเปรียบเทียบกับกฎหมายประเทศฝรั่งเศส นอกจากนี้ ในปัจจุบัน ก็มีพระราชบัญญัติบัตรประจำตัวประชาชน พ.ศ. 2526 มาตรา 7 ยังได้กำหนดให้ผู้มีอายุครบ 15 ปี บริบูรณ์ต้องยื่นคำขอมีบัตรประจำตัวประชาชน ภายใน 90 วัน นับว่าสอดคล้องกับการใช้คำนำนามที่ถือเกณฑ์อายุ 15 ปีพอดีเช่นกัน

1.2. การใช้คำนำนามหญิง

"พอกุชื่อขุนศรีอินทราทิตย์ แม่กุชื่อนางเสือง" ข้อความดังกล่าวบนหลักศิลาจารึกสมัยพ่อขุนรามคำแหง ซึ่งเป็นข้อความที่เราทั้งหลายคุ้นเคยกันอยู่ แต่ก็ได้หมายความว่า การใช้คำนำนามหญิงในสมัยสุโขทัยทั้งหมดจะใช้คำว่า "นาง" เป็นคำนำหน้าพระนามของพระมเหสีของกษัตริย์สุโขทัยแต่จะใช้คำนี้เป็นคำนำหน้าชื่อของคนธรรมดา เช่น นางมิ่ง (ศิลาจารึกหลักที่ 95 ด้านที่ 1 บรรทัดที่ 5), แม่ นาง (ศิลาจารึกหลักที่ 10 ด้านที่ 2 บรรทัดที่ 30), ป้า นาง (ศิลาจารึกหลักที่ 102 ด้านที่ 1 บรรทัดที่ 8) คำว่า "นาง" ถ้านำมาใช้กับพระมเหสีของกษัตริย์สุโขทัยจะต้องมีคำว่า "มหาเทวี" ต่อท้ายอยู่ด้วย เช่น นางสุขรรम्मหาเทวี (ศิลาจารึก หลักที่ 2 ด้านที่ 1 บรรทัดที่ 33) ส่วนใหญ่แล้วคำนำหน้าพระนามพระมเหสีสุโขทัยจะใช้คำในภาษาเขมร อันได้แก่ สมเด็จพระ นำหน้า เช่น สมเด็จพระราชเทพศรีจุฬาลักษณ์อัครราชมเหสี (ศิลาจารึกหลักที่ 93 ด้านที่ 1 บรรทัดที่ 3) หรือสมเด็จพระราชชนนีศรีธรรมราชมาตามหาดิลกัรตนราชนาถ (ศิลาจารึกหลักที่ 46 ด้านที่ 1 บรรทัดที่ 3 - 4) การใช้ "นาง" เพียงคำเดียวเป็นคำนำหน้าพระนามของพระมเหสีนั้นเป็นที่นิยมมากในวรรณกรรมสมัยต้นรัตนโกสินทร์ เช่น นางสีดา นางมณฑาทิ นางละเวง เป็นต้น²⁰ และใช้ในวรรณกรรมต่าง ๆ แม้แต่ในสมัยกรุงศรีอยุธยา จะเห็นได้จากเสภาขุนช้างขุนแผน ตัวนางเอกชื่อเรียกกันว่า นางพิม นอกจากนี้แล้วยังมีเรียกเพศหญิงเพียงชื่อสั้น ๆ ว่า "แม่เป้า" "แม่ปุก" ก็มี²¹

²⁰ พริยะ ไกรฤกษ์ , จารึกพ่อขุนรามคำแหง การวิเคราะห์เชิงประวัติศาสตร์ศิลปะ , หน้า 67 - 68.

²¹ จมื่นอมรรตรรักษ์ (แจ่ม สุนทรเวช) , พระราชกรณียกิจสำคัญในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เรื่อง กำเนิดนามสกุล เล่ม 1 , หน้า 2.

การใช้คำนำนามหญิงจึงมีชื่อเรียกกันในสมัยก่อนตามยุคตามสมัยแล้วแต่จะเรียกกันยังหาหลักเกณฑ์ที่แน่นอนยังไม่ได้ จนกระทั่งมี ประกาศพระราชบัญญัติให้ใช้คำนำหน้าชื่อชนต่าง ๆ ในสมัยรัชกาลที่ 4 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ซึ่ง ประกาศ ณ วันพุธ เดือน 10 ขึ้น 7 ค่ำ ปีระกา ตรีศก มีใจความสำคัญ เกี่ยวข้องกับการใช้คำนำนามหญิงว่า²²

หญิงเช่นผู้ชายที่มีคำนำหน้าชื่อว่า อ้าย ทั้งปวงนั้นย่อมมีคำนำหน้าชื่อว่า อี ทั้งสิ้น

แต่หญิงอื่นที่ต้องมีลักษณะจะเรียกว่า อี นั้น ถ้าเป็น พระองค์เจ้า หม่อมเจ้า ก็เรียกว่าพระองค์เจ้า หม่อมเจ้าตามที่ ถ้าต้องโทษถอดจากบรรดาศักดิ์ พระองค์เจ้า หม่อมเจ้า ก็เรียกว่า หม่อม บุตรชายหญิงของหม่อมเจ้าก็เรียกว่า หม่อม เหมือนกัน กับราชินิกุลที่ไม่มีชื่อตำแหน่งทั้งชายหญิงก็เรียกว่า หม่อม

แต่ในกาลทุกวันนี้ เจ้าราชินิกุล ผู้หญิงเชื้อพระวงศ์ที่สนิทในพระเจ้าอยู่หัว เขาเรียกกันว่า คุณ ว่าเจ้าคุณบ้าง ช้างในใช้ชิตของพระเจ้าอยู่หัวในพระบรมมหาราชวัง และพระบรมราชวังมีคำนำหน้าว่าเจ้าจอม ถ้ามีพระองค์เจ้าก็มีคำนำหน้าเพิ่มเข้าว่าเจ้าจอมมารดา จอมเปล้าก็ขาดไป ท่านเจ้าจอมก็เกินไป

เจ้าจอมอยู่ในงานในแผ่นดินที่ล่วงแล้ว ที่สูงอายุแล้วใช้ราชการออกข้างหน้าได้ เรียกว่า เจ้าจอมเถ่าแก่

พนักงานข้างในทั้งปวงที่ไม่ได้เป็นเจ้าแลราชินิกุล เรียกว่า หม่อมพนักงาน ทั้งสิ้น

หม่อมพนักงานที่สูงอายุ แล้วใช้ราชการออกข้างหน้าได้ก็ดี หญิงม่ายภรรยาข้าราชการที่ผิวถึงอัสัญกรรม ถึงแก่กรรมบ้าง ผัวหยาบร้างบ้าง เข้ามารับราชการ

²² ประชุมประกาศ รัชกาลที่ 4 พ.ศ. 2394-2404 , หน้า 445-446.

เช่นนั้นก็ดี บรรดาหญิงสูงอายุที่มีใช้เจ้าจอมเก่า ซึ่งรับราชการเช่นเดียวกับเจ้าจอมเก่าแก่นั้น เรียกว่า ท่านเก่าแก่

หญิงมีบรรดาศักดิ์ ในตำแหน่งมีชื่อตามบรรดาศักดิ์ มีค่านำว่า ท้าว แต่กาลบัดนี้หญิงที่ไม่มีชื่อตามบรรดาศักดิ์ แต่ว่าราชการแทนท้าว หรือเทียบที่ท้าวก็มีค่าว่า ท้าว หน้าชื่อเดิมว่าท่านท้าวก็เกินไป

นายโขนที่เป็นจำทนายเรือน ก็มีค่านำหน้าชื่อว่า ทนายเรือน ช้างในใช้ชิดของพระองค์เจ้าหม่อมเจ้าทั้งปวง ที่มีใช้พระองค์เจ้า หม่อมเจ้าก็เรียกว่า หม่อมทั้งสิ้น

ภรรยาหลวงข้าราชการ ที่ถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา ของข้าราชการที่ถือศักดินาตั้งแต่นำ 10000 ลงมาจนถึง 400 กิติที่ได้พระราชทานเครื่องยศตามบรรดาศักดิ์ ก็มีค่านำ ท่านผู้หญิงว่าท่านนำหน้าชื่อ ที่ไม่ได้รับพระราชทานเครื่องยศบรรดาศักดิ์ก็ดี หญิงบุตรหลานข้าราชการที่มีบรรดาศักดิ์ก็ดี หญิงยังไม่มีตัวก็ดี ไม่ต้องมีค่านำหน้าชื่อทั้งสิ้น

ภรรยาข้าราชการที่ตํานา 400 ลงมา จนถึงไพร่หลวงไพร่สมทั้งปวง ยกแต่หญิงมหันตโทษทาสเชลยที่ต้องลักษณะ จะเรียกว่า อี แล้วมีค่านำหน้าชื่อว่า อ้าแดง

จะเห็นได้ว่า ในสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 เริ่มจะมีหลักเกณฑ์การใช้ค่านำนามหญิงที่ค่อนข้างจะแน่นอนชัดเจน ซึ่งอาจสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

1. คำว่า "อี" ใช้เป็นค่านำนามสำหรับหญิงทั้งหมดที่มีลักษณะเช่นเดียวกับ ผู้ชายที่มีค่านำหน้าชื่อว่า "อ้าย" ซึ่งก็คงจะหมายถึงผู้หญิงที่มีฐานะเป็นทาส เป็นเชลย

2. ถ้าเป็น พระองค์เจ้า หม่อมเจ้า ก็ให้ใช้ค่านำนามว่า พระองค์เจ้า หม่อมเจ้า เหมือนเดิม น่าจะหมายความรวมถึงผู้ชายด้วย แต่ถ้าต้องโทษถอดจากบรรดาศักดิ์ พระองค์เจ้า หม่อมเจ้า ก็ให้ใช้ค่านำนามว่า "หม่อม" เฉย ๆ สำหรับบุตรชาย หญิง ของหม่อมเจ้าก็เรียกว่า หม่อมเหมือนกันกับราชินิกุลที่ไม่มีชื่อตำแหน่งทั้งชายและหญิงก็เรียกว่า หม่อม

3. คำว่า "เจ้าจอม" ใช้สำหรับบุคคลที่เป็นผู้หญิงเชื้อพระวงศ์ข้างในใช้ขิดของพระเจ้าอยู่หัวในพระบรมมหาราชวังและพระบวรราชวัง หากถ้าเป็นพระองค์เจ้าก็ใช้คำว่า "เจ้าจอมมารดา"

เจ้าจอมอยู่งานในแผ่นดินที่ล่วงแล้วที่สูงอายุแล้วใช้ราชการออกข้างหน้าได้ เรียกว่า "เจ้าจอมเถ่าแก่"

4. พนักงานข้างในทั้งปวงที่ไม่ได้เป็นเจ้าของและเป็นราชินิกุลให้เรียกว่า "หม่อมพนักงาน" ทั้งสิ้น

"หม่อมพนักงาน" ที่สูงอายุแล้วใช้ราชการออกข้างหน้าได้ก็ดี หญิงม่ายภรรยาข้าราชการที่ผิวถึงอสังกรรม ถึงแก่กรรม ผิวหยา ผิวร้าง แล้วเข้ารับราชการอีก บรรดาหญิงสูงอายุที่มีใช้เจ้าจอมเก่า ซึ่งรับราชการเช่นเดียวกับเจ้าจอมเถ่าแก่ นั้น เรียกว่า "ท่านเถ่าแก่"

5. หญิงมีบรรดาศักดิ์ ในตำแหน่งมีชื่อตามบรรดาศักดิ์มีค่านำหน้าชื่อว่า "ท้าว" และหญิงที่ไม่มีบรรดาศักดิ์ แต่ว่าทำหน้าที่ปฏิบัติราชการแทนท้าว หรือเทียบเท่าท้าว ก็ให้ใช้ค่านำนามว่า "ท้าว"

6. ภรรยาหลวงข้าราชการ ที่ถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยาของข้าราชการที่ถือศักดินาตั้งแต่นำ 10000 ไร่จนถึง 400 ไร่ ที่ได้พระราชทานเครื่องยศตามบรรดาศักดิ์ ให้ใช้ค่านำนามว่า "ท่านผู้หญิง"

ผู้ที่ไม่ได้รับพระราชทานเครื่องยศบรรดาศักดิ์เป็นอนุภริยาไม่ใช่ทาสภริยาที่มีบุตรด้วยกัน หญิงบุตรหลานข้าราชการที่มีบรรดาศักดิ์ หญิงยังไม่มีตัวก็ดีไม่ต้องมีค่านำหน้าชื่อทั้งสิ้น

7. "อ้าแดง" ใช้เป็นค่านำนามสำหรับผู้หญิงที่เป็นภรรยาข้าราชการที่ถือศักดินาที่ต่ำกว่า 400 ไร่ ลงมา ตลอดจนถึงไพร่หลวง ไพร่สมยกเว้น ผู้หญิงที่มีโทษหนัก พวกกาสหรือเชลย ที่มีลักษณะที่ใช้ค่านำนามว่า "อี"

การใช้ค่านำนามผู้หญิงที่มีลักษณะค่อนข้างจะมีหลักเกณฑ์นับตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 ตราบจนกระทั่งในปี พ.ศ. 2460 สมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ฯ เห็นว่า ค่านำนามสตรีซึ่งใช้เรียกกันอยู่ในขณะ

นั้นยังไม่มีหลักฐานเป็นที่แน่นอน ใช้กันสืบสนไม่เป็นที่เรียบร้อยจึงได้ทรงพระราชดำริ ให้มีคำนำนามสตรีชั้นและทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทาน พระราชกฤษฎีกา ให้ใช้คำนำนามสตรี ประกาศใช้ เมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม พ.ศ. 2460²³ และ เมื่อมีการใช้คำนำนามสตรีตามพระราชกฤษฎีกา ปี พ.ศ. 2460 แล้ว ปรากฏ ความได้ทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทว่า ยังมีผู้เข้าใจผิดใช้คำนำนามไม่ต้องตาม พระราชกฤษฎีกาอันเป็นพระราชนิมมอยู่บ้าง เพื่อเป็นหลักฐานในราชการต่อไป จึงโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยคำนำนามสตรีเพิ่มเติม พ.ศ. 2464 ประกาศใช้เมื่อ วันที่ 14 กันยายน พ.ศ. 2464²⁴

จากการสำรวจตรวจสอบกฎหมายที่เกี่ยวข้องแล้ว จะพบว่าในปัจจุบัน การใช้คำนำนามสตรีอยู่ภายใต้บังคับของ พระราชกฤษฎีกาให้ใช้คำนำนามสตรี พ.ศ. 2460 และพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยคำนำนามสตรีเพิ่มเติม พ.ศ. 2464 นอกจากนี้ ยังมีพระบรมราชโองการให้ถือเป็นระเบียบเกี่ยวกับการใช้คำนำนามของเด็กผู้หญิงอีก กฎหมายที่มีใช้บังคับในภายหลังนี้เท่ากับเป็นการยกเลิก ประกาศพระราชบัญญัติให้ใช้คำนำหน้าชื่อชนต่าง ๆ ในสมัยรัชกาลที่ 4 ที่มีมาก่อนหน้านี้โดยปริยายเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องและที่ได้มีข้อความบัญญัติไว้ในกฎหมายฉบับหลังก็ต้องใช้ข้อความของกฎหมายฉบับหลังสุดบังคับ ฉะนั้น จึงขออธิบายหลักการใช้คำนำนามสตรีตามกฎหมายที่ใช้บังคับในปัจจุบัน โดยแยกหัวข้อเพื่อความง่ายต่อการเข้าใจ ดังนี้

²³ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 34 วันที่ 15 กรกฎาคม 2460 , หน้า 326 - 330.

²⁴ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 38 วันที่ 18 กันยายน 2464 , หน้า 242 - 243.

1.2.1. การใช้คำนำนามหญิงที่มีอายุต่ำกว่า 15 ปี

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า ในสมัยรัชกาลที่ 4 ได้มีประกาศพระราชบัญญัติให้ใช้คำนำหน้าชื่อชนต่าง ๆ กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการใช้คำนำนามเด็กโดยเฉพาะเด็กผู้หญิงว่า "เด็กสามัญที่ยังไม่ได้โกนจุกอายุไม่เกินกว่า 13 ปี ทั้งชายทั้งหญิงที่นอกจากจะเรียกว่า อ้ายว่าอ้อแล้ว จะเรียกว่า หนูน่านำหน้าชื่อก็ควร"²⁵ จะเห็นว่า เด็กสามัญชนทั่วไปที่เป็นผู้หญิงยังไม่ได้โกนจุกอายุไม่เกินกว่า 13 ปี ให้ใช้คำนำนามว่า "อ้อ" หรือ "หนู" ก็ได้

ต่อมา พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชกฤษฎีกาคำนำนามเด็ก เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2464 โดยกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการใช้คำนำนามเด็กผู้หญิงดังนี้²⁶

- ข้อ 1. คำว่า "เด็ก" กำหนดอายุของผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 15 ปีลงมา
- ข้อ 2. เด็กผู้หญิงที่เป็นบุตรของข้าราชการชั้นสัญญาบัตรให้ใช้คำนำนามว่า "นางน้อย" เช่น หญิงชื่อศรี ก็ใช้ว่า "นางน้อย ศรี" เป็นต้น
- ข้อ 3. เด็กผู้หญิงที่เป็นบุตรของสามัญชน ให้ใช้คำนำนามว่า "เด็กหญิง" เช่น หญิงชื่อ ศรี ก็ใช้ว่า "เด็กหญิง ศรี" เป็นต้น

สำหรับผลที่ตามมาของพระราชกฤษฎีกาฉบับนี้ก็คือ ถือเป็นการยกเลิก การใช้คำนำนามเด็กผู้หญิงที่ใช้คำนำนามว่า "อ้อ" หรือ "หนู" ในสมัยรัชกาลที่ 4 โดยปริยาย แต่เมื่อมีการประกาศใช้พระราชกฤษฎีกา ให้ใช้คำนำนามเด็ก พ.ศ. 2464 ขึ้น ปรากฏว่ามีปัญหาบางประการ พระบาทสมเด็จพระ

²⁵ ประชุมประกาศ รัชกาลที่ 4 พ.ศ. 2394 - 2404 , หน้า 446.

²⁶ ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 38 วันที่ 9 ตุลาคม 2464 , หน้า

พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศยกเลิกพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยคำนำนามเด็ก พ.ศ. 2464²⁷ เมื่อวันที่ 7 พฤศจิกายน พ.ศ. 2464 และมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ถือเป็นระเบียบกันว่าเมื่อจะต้องกล่าวถึงเด็กที่มีอายุต่ำกว่า 15 ปีให้ใช้คำว่า "เด็กหญิง" ดังนั้น จึงได้มีการใช้คำนำนามดังกล่าวตามพระราชนิยมสืบมาจนถึงปัจจุบัน

เพราะฉะนั้น ในปัจจุบันจึงอาจกล่าวสรุปได้ว่า ผู้หญิงที่เป็นเด็กมีอายุต่ำกว่า 15 ปี ให้ใช้คำนำนามว่า "เด็กหญิง"

1.2.2. การใช้คำนำนามหญิงที่มีอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป

นับตั้งแต่สมัยสุโขทัยเป็นต้นมา ผู้หญิงมักจะใช้คำนำนามว่า "นาง" แล้วตามด้วยชื่อ แต่ปรากฏว่าเมื่อมีประกาศพระราชบัญญัติให้ใช้คำนำหน้าชื่อชนต่าง ๆ สมัยรัชกาลที่ 4 กลับไม่มีคำว่า "นาง" บัญญัติไว้ใช้นำนามผู้หญิงเลยจะมีก็แต่คำว่า "อี" "อ่าแดง" นอกนั้นก็เป็นไปตามบรรดาศักดิ์ หรือไม่มีก็เป็นชื่อพระวงศ์ก็มีลักษณะใช้คำนำนามแตกต่างออกไป

สำหรับในปัจจุบัน กฎหมายที่เป็นหลักเกณฑ์การใช้คำนำนามหญิงที่มีอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป (ในนี้มีเงื่อนไขที่จะต้องเป็นผู้ที่ยังไม่มีสามี หรือ ไม่เคยมีสามีมาก่อน) เราจะต้องพิจารณาจากหลายฉบับ คือ

1. พระราชกฤษฎีกาให้ใช้คำนำนามสตรี

พ.ศ. 2460

2. พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยคำนำนามสตรี

เพิ่มเติม พ.ศ. 2464

²⁷ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 38 ลงวันที่ 9 ตุลาคม 2464 ,

3. พระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ให้ถือเป็นระเบียบกันว่า เมื่อจะต้องกล่าวถึงเด็กที่มีอายุต่ำกว่า 15 ปีให้ใช้คำว่า "เด็กชาย" "เด็กหญิง"

พระราชกฤษฎีกาให้ใช้คำนำนามสตรี พ.ศ. 2460

ข้อ 1 บัญญัติว่า "สตรีทั่วไปทุกชั้นบรรดาศักดิ์ เว้นแต่ (1) ผู้ที่เนืองอยู่ในราชตระกูล (2) ผู้ที่ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์แลราชทินนาม แล (3) ผู้ที่จะได้ยกขึ้นกล่าวโดยเฉพาะในข้อต่อไป

(ก) ถ้าเป็นผู้ที่ยังไม่มีสามี ให้ใช้คำว่า

"นางสาว" เป็นคำนำนามเดิมแลนามสกุลของตน

ตัวอย่าง - เช่น "นางสาวอบ เอกะวัต"

เป็นต้น²⁸ แสดงให้เห็นว่า ถ้าหญิงที่ยังไม่มีสามีให้ใช้คำนำนามว่า "นางสาว" นำหน้าชื่อตัว ชื่อสกุลเดิมของตน เว้นแต่

(1) ผู้ที่อยู่ในราชตระกูล

(2) ผู้ที่ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์หรือราชทินนาม

(3) ผู้ที่จะได้ยกขึ้นกล่าวโดยเฉพาะในข้อต่อไป

ผู้ที่อยู่ในข้อยกเว้นนี้ก็ไม่จำเป็นต้องใช้คำนำนามว่า

"นางสาว" แต่จะใช่อะไรนั้นจะได้อธิบายในหัวข้อต่อไป

ปัญหาเกิดมีขึ้นมาว่าแล้วจะใช้คำนำนามว่า

"นางสาว" สำหรับผู้หญิงที่ยังไม่มีสามี เมื่อไรในเมื่อพระราชกฤษฎีกา

²⁸ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 34 วันที่ 15 กรกฎาคม 2460 ,

ให้ใช้คำนำนามสตรี พ.ศ. 2460 ก็ไม่มีบัญญัติไว้ว่าจะให้เริ่มใช้ได้เมื่อไรเพียงแต่บอกว่า หญิงที่ยังไม่มีสามีให้ใช้คำนำนามว่า "นางสาว" เท่านั้น จึงต้องพิจารณาจากพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ รัชกาลที่ 6 ที่ให้ถือเป็นระเบียบกันว่า ผู้ที่มีอายุต่ำกว่า 15 ปีให้ใช้คำนำนามว่า "เด็กหญิง" สำหรับผู้หญิง ประกอบกันแล้วจะเห็นได้ว่า หญิงที่ยังไม่มีสามีหากอายุไม่ถึง 15 ปีบริบูรณ์ ก็ต้องใช้คำนำนามว่า "เด็กหญิง" ตามพระราชนิยมและหากอายุครบ 15 ปี หรือกว่านั้นขึ้นไปถ้ายังไม่มีสามีก็ให้ใช้คำนำนามว่า "นางสาว"

ผู้เขียนเห็นว่า ระบบการใช้คำนำนามของไทยที่จำแนกแยกแยะให้บุคคลที่มีอายุต่ำกว่า 15 ปีใช้คำนำนามอย่างหนึ่ง บุคคลที่มีอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไปใช้อีกอย่างหนึ่ง นับว่าเป็นระบบที่ชัดเจนมากกว่าระบบกฎหมายของประเทศฝรั่งเศสหรือประเทศอังกฤษ ที่ไม่รู้ว่าจะเมื่อไรจะใช้คำว่า "Miss" นำนามบุคคล เพียงแต่พอโตเป็นสาวก็อาจจะใช้คำนำนามเหล่านี้ได้เลย แต่ว่าระบบของไทยมีข้อเสียอยู่ที่ว่าใช้กฎหมายหลายฉบับซึ่งอาจจะหลากหลายและยุ่งยากพอสมควรในการที่จะอ้างอิง นอกจากนี้ ยังต้องใช้การวิเคราะห์จากตัวบทกฎหมายที่เกี่ยวข้องจึงจะทำให้ทราบได้ว่า ใครใช้คำนำนามอย่างไร และจะใช้ได้เมื่อไร

1.2.3. การใช้คำนำนามหญิงมีสามี

หญิงเมื่อได้สมรสและอยู่กินฉันสามีภรรยากับชาย ก็ถือได้ว่า หญิงผู้นั้นเป็นผู้ที่มีสามีแล้ว การสมรสและอยู่กินฉันสามีภรรยาเราจะต้องพิจารณาแยกกันก่อนว่า ถ้าได้มีการสมรสและอยู่กินฉันสามีภรณากันก่อนที่ได้มีประกาศใช้พระราชบัญญัติให้ใช้บทบัญญัติบรรพ 5 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. 2477 ซึ่งมาตรา 4 ของพระราชบัญญัตินี้ได้บัญญัติไว้ว่า "บทบัญญัติแห่งบรรพนี้ไม่กระทบกระเทือนถึง (1) การสมรส ซึ่งได้มีอยู่ก่อนวันใช้ประมวลกฎหมายบรรพนี้ และทั้งสัมพันธ์ในครอบครัวอันเกิดแต่การสมรสนั้น ๆ ฯลฯ" แสดงให้เห็นว่า หากมีการกินอยู่ฉันสามีภรรยา ก่อนมีการประกาศใช้กฎหมายฉบับนี้แล้วก็ต้องใช้กฎหมายที่มีมาก่อนนี้คือ กฎหมายลักษณะัวเมียบังคับ ซึ่งให้ถือว่าภรรยาของชายทุกคนเป็นภรรยาที่ถูกต้องตามกฎหมาย แต่

ใครจะเป็นเอกภรรยาหรือไม่ก็ต้องแล้วแต่ข้อเท็จจริง หากแต่ถ้ามีการสมรสหลังจากที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรพ 5 มีผลใช้บังคับ วันที่ 1 ตุลาคม 2478 แล้ว การสมรสที่ถูกต้องตามกฎหมายจะมีขึ้นได้ก็ต่อเมื่อได้จดทะเบียนสมรสแล้วเท่านั้น²⁹

ประเด็นปัญหาที่จะต้องพิจารณาก็คือ การที่พระราชกฤษฎีกาให้ใช้ค่านามสตรีที่ได้ประกาศใช้เมื่อปี พ.ศ. 2460 จะใช้บังคับกับหญิงมีสามีที่ถูกต้องตามกฎหมายหรือหญิงมีสามีตามข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น

จะเห็นได้ว่า กฎหมายลักษณะผัวเมียที่ถือว่าชายหญิงเป็นสามีภรรยาโดยสมบูรณ์มีหลายวิธีและไม่มีกรจดทะเบียนข้อสำคัญก็คือ ถ้าชายหญิงยอมเป็นสามีภริยากันและอยู่ด้วยกันมีผู้รู้เห็นมาก ประจักษ์แจ้งแก่คนรอบบ้านรอบเมือง ไม่มีใครขัดแย้ง ก็นับว่าเป็นสามีภริยากันตามกฎหมายแล้ว (พระราชบัญญัติลักพา รัชกาลที่ 4 ปีฉลู จุลศักราช 1227) แม้เมื่อใช้ บรพ 5 ในปัจจุบันแล้วสามีภรรยาตามกฎหมายลักษณะผัวเมียก็ไม่ต้องจดทะเบียนสมรสกัน³⁰ เนื่องจาก พระราชบัญญัติให้ใช้บทบัญญัติ บรพ 5 พ.ศ. 2477 มาตรา 4 รับรองความสมบูรณ์ของการสมรสของชายหญิงที่มีอยู่แล้วในวันที่กฎหมายใหม่มีผลใช้บังคับ เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2478 การที่ชายหญิงจะเป็นสามีภรรยา ก็เป็นไปตามข้อเท็จจริงเพียงแต่ตามกฎหมายลักษณะผัวเมียถือว่าภรรยาทุกคนเป็นภรรยาที่ถูกต้องตามกฎหมายซึ่งก็เป็นไปในลักษณะรูปแบบเท่านั้น แม้แต่กฎหมายที่ใช้บังคับในปัจจุบันที่บัญญัติให้ชายหญิงจะเป็นสามีภรรยาที่ถูกต้องตามกฎหมายได้ก็ต่อเมื่อ

²⁹ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยบรพ 5 ที่ได้ตรวจชำระใหม่ พ.ศ. 2519 , มาตรา 1457.

³⁰โชค จารุจินดา , คำบรรยายกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยครอบครัว (กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ที่ห้างหุ้นส่วนอรุณการพิมพ์ , 2526) , หน้า 186.

ได้มีการจดทะเบียนสมรสแล้วเท่านั้นก็เป็นเพียงรูปแบบของกฎหมายเช่นกันการที่จะเป็นสามีภรรยากันได้เป็นเรื่องของข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นของแต่ละบุคคลมากกว่า ประกอบกับจุดมุ่งหมายของกฎหมายให้ใช้คำนำนามสตรีที่มีชั้นก็เพื่อที่จะวางระเบียบวิธีการของรัฐโดยทั่วไป อันเป็นวัฒนธรรมที่ดีของชาติ³¹ ให้มีหลักฐานที่แน่นอน ไม่สับสน

ผู้เขียนจึงมีความเห็นว่า พระราชกฤษฎีกาให้ใช้คำนำนามสตรี พ.ศ. 2460 น่าจะเป็นการวางระเบียบของรัฐให้มีความชัดเจนแน่นอนในการใช้บังคับกับหญิงมีสามีที่ความเป็นสามีภรรยา กัน เป็นไปตามข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นมิใช่จะใช้บังคับเฉพาะกับหญิงมีสามีที่ถูกต้องตามกฎหมายเท่านั้น เพราะกฎหมายฉบับนี้ประกาศใช้ก่อนพระราชบัญญัติจดทะเบียนครอบครัว พ.ศ. 2478

ก. สตรีผู้ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์
พระราชกฤษฎีกาให้ใช้คำนำนามสตรี
พ.ศ. 2460 ข้อ 3 "สตรีผู้ที่ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้าฝ่ายใน แม้มีสามีที่มีบรรดาศักดิ์ต่ำกว่าชั้นพระยา ก็ให้ใช้คำว่า "คุณหญิง" เป็นคำนำนามด้วย แลให้ใช้ราชทินนามของสามีเข้าประกอบดังในข้อ 2"³²

ความในข้อนี้เกิดเป็นปัญหาในปัจจุบัน เพราะมีผู้ตีความว่าสตรีผู้ใช้บรรดาศักดิ์ "คุณหญิง" นำหน้าชื่อได้ก็แต่เฉพาะผู้ที่มีสามีเท่านั้นโดยถือว่าความในข้อ 3 แห่งพระราชกฤษฎีกา ซึ่งระบุข้างบนนี้หมายถึงสตรีผู้มีสามีเท่านั้นจึงใช้กับสตรีโสดไม่ได้ แต่ปรากฏว่าสตรีโสดบางท่าน

³¹ เอื้อน มณเฑียรทอง , "พระราชกฤษฎีกาให้ใช้คำนำนามสตรี"
บทบัญญัติ (พฤษภาคม 2511) , หน้า 327.

³² ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 34 วันที่ 15 กรกฎาคม 2460 , หน้า 327.

ได้เครื่องราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้า ซึ่งถือว่ามีศักดิ์และสิทธิจะใช้คำนำนามว่า "คุณหญิง" สตรีที่เข้าลักษณะดังนั้นก็มิ คุณหญิงเพ็ชร เวชบุล เป็นต้น³³ ซึ่งน่าจะเป็นการเข้าใจที่ผิดกับการเรียก คุณเพ็ชร เวชบุล ว่า คุณหญิงเพ็ชรฯ เพราะคุณเพ็ชร เป็นผู้ที่ไม่มีสามี ท่านเป็นผู้ที่อุทิศตนให้แก่สังคม โดยทำประโยชน์ให้มากมายแก่ทางราชการบุคคลทั่วไปจึงยกย่องท่านและเรียกท่านว่า คุณหญิงเพ็ชรฯ ซึ่งไม่น่าถูกต้องตามกฎหมาย

ประเด็นพิจารณาก็อยู่ที่ว่ากฎหมายใช้คำว่า "แม้มีสามีที่มีบรรดาศักดิ์ต่ำกว่าชั้นพระยา" นั้น จะต้องตีความว่าสตรีผู้นั้นจะต้องเป็นผู้ที่มีสามีเสมอไปหรือไม่ เมื่อพิจารณาบรรพบท "แม้" ซึ่งนำหน้าวลีบทนี้แล้ว จะเห็นได้ว่า คำ ๆ นี้มีความหมายซึ่งไปได้หลายทางน่าจะตีความหมายในวลีบทนี้ว่า "แม้มีสามีซึ่งมีบรรดาศักดิ์ต่ำกว่าชั้นพระยาหรือหาสามีมิได้ก็ตาม" (วลีที่ต่อท้ายเป็นคำที่ละไว้) มากกว่าที่จะต้องตีความว่า "จะต้องมีสามี" เสมอไป ดังนั้น หญิงผู้ไม่มีสามีแต่ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ ดังที่กำหนดไว้ น่าจะเรียกคุณหญิงได้ อนึ่ง เครื่องราชอิสริยาภรณ์ตั้งแต่ชั้นตติยจุลจอมเกล้าขึ้นไป แต่ขณะนี้เท่าที่ฟังเรียกกันอยู่แม้จะได้จุตตจุลจอมเกล้าเราก็เรียก "คุณหญิง" ด้วยเหมือนกัน³⁴

ผู้เขียนมีความเห็นว่า ความในข้อ 3 แห่งพระราชกฤษฎีกาให้ใช้คำนำนามสตรีน่าจะหมายถึง เฉพาะผู้ที่มีสามีแล้วเท่านั้น เพราะว่าการที่กฎหมายบัญญัติไว้ในข้อต่าง ๆ ตามพระราชกฤษฎีกาฉบับนี้มีข้อความให้เข้าใจว่าการใช้คำนำนามของสตรีเหล่านี้เป็นไปตามบรรดา

³³ เอื้อน มณเฑียรทอง , "พระราชกฤษฎีกาให้ใช้คำนำนามสตรี" , หน้า 324.

³⁴ เรื่องเดียวกัน , หน้า 325.

ศักดิ์ของสามีมากกว่าที่จะให้ผู้ที่ไม่มีสามีใช้คำนำนามเหล่านี้ได้ ซึ่งถ้าจะดูประ
โยคสุดท้ายของข้อ 3 ประกอบกันที่ว่า "และให้ใช้ราชทินนามของสามี ประกอบ
ตั้งข้อ 2" ก็น่าจะหมายถึงให้ใช้คำนำนามว่า "คุณหญิง" ประกอบราชทินนาม
ของสามีถ้าหากว่าบทบัญญัติของข้อนี้มีเจตนาจะให้ใช้กับสตรีโสดได้ ประโยคท้าย
ก็ไม่ควรมีเพราะในข้อ 2 แห่งพระราชกฤษฎีกาคำนำนามสตรีก็มีบัญญัติไว้อยู่แล้ว
นอกจากนี้ ยังมีบทบัญญัติในข้อ 5 ที่ย้ำไว้อีกว่าผู้ที่ใช้คำว่า "คุณหญิง" ได้จะ
เป็นเอกภรรยาเท่านั้น จึงไม่น่าจะตีความเป็นอย่างอื่นได้ และหากสตรีโสดผู้ได้
รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ตามที่กำหนดไว้ให้มีบรรดาศักดิ์นำหน้าก็อาจ
ใช้ชื่ออื่นได้ เช่น คำว่า "คุณ" ถ้าสตรีโสดผู้นั้นมีเงื่อนไขครบที่จะได้รับพระ
ราชทานบรรดาศักดิ์

ข. กรณีสามียังไม่มีบรรดาศักดิ์

พระราชกฤษฎีกาให้ใช้คำนำนามสตรี พ.ศ.

2460 ข้อ 1 (ข) บัญญัติว่า "ถ้าเป็นผู้ที่มีสามีแล้ว แต่สามีเป็นผู้ที่ยังไม่มีบรรดา
ศักดิ์ให้ใช้คำว่า "นาง" เปนคำนำนามแล้วเอานามสกุลของสามีเข้าประกอบ

ตัวอย่าง-เช่น "นางม้วน เอกกะวัต" เป็นต้น

ถ้าสำหรับใช้เรียกหาเขียนโดยปกติ (ไม่ใช่

ในราชการ) จะใช้คำว่า "นาง" นำนามสกุลเท่านั้นก็ได้"³⁵

ความหมายของข้อนี้ หมายถึงบุคคลธรรมดา
สามีภรรยา ที่ไม่มีบรรดาศักดิ์ ที่เมื่อหญิงมีสามีเป็นชาวบ้านธรรมดาหรือแม้แต่จะรับ
ราชการแต่ยังไม่มีบรรดาศักดิ์ หญิงผู้นั้นก็จะใช้คำนำนามว่า "นาง" แล้วตามด้วย
ชื่อตัว หากจะเปรียบเทียบกับระบบประเทศฝรั่งเศสหรือประเทศอังกฤษ แล้วก็
คล้ายคลึงกันไม่แตกต่างกัน และปัจจุบันในทางปฏิบัติก็ใช้กัน เช่นนี้

³⁵ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 34 วันที่ 15 กรกฎาคม 2460 ,

ปัญหาที่เกิดขึ้นในทางปฏิบัติก็คือ การแก้ไข

คำนำนามสตรีในทะเบียนบ้านและการกรอกรายการในเอกสารการทะเบียนของหญิงที่มีสามีโดยไม่ได้จดทะเบียนสมรสว่า จะสามารถแก้ไขรายการคำนำนามสตรีจาก "นางสาว" เป็น "นาง" ได้หรือไม่เพราะปรากฏข้อเท็จจริงขึ้นมาว่ามีหญิงจำนวนมากอยู่กินฉันสามีภรรยาด้วยชาย โดยมิได้จดทะเบียนสมรสแล้วมีบุตรเกิดขึ้นมา เวลาบุตรจะเข้าเรียนหนังสือ ผู้ปกครอง (พ่อและแม่) จะต้องนำเอาหลักฐานใบเกิด ทะเบียนบ้าน (ทะเบียนราษฎร) ไปแสดงต่อทางโรงเรียนปรากฏว่า รายการบุคคลของแม่ ยังปรากฏคำนำนามว่าเป็น "นางสาว" ทางโรงเรียนเห็นว่าเป็นเอกสารที่ไม่ถูกต้องตามกฎหมาย จะต้องให้มีการแก้ไขรายการให้ถูกต้องตามความเป็นจริงเสียก่อน เพราะถือกันว่าผู้ใช้คำนำนามว่า "นางสาว" แสดงว่ายังมีได้สมรสจึงมีบุตรไม่ได้ ผู้ที่มีบุตรก็ต้องเป็นผู้ที่มีสามีแล้วและควรจะต้องใช้คำนำนามว่า "นาง" มิใช่ "นางสาว" ตามข้อเท็จจริงที่กล่าวมา

ในเรื่องนี้ กระทรวงมหาดไทย ได้มีหนังสือสั่งการเป็นแนวทางในการปฏิบัติไปยังผู้ว่าราชการจังหวัดทุกจังหวัดและปลัดกรุงเทพมหานคร โดยอธิบายคำว่า "ผู้ที่มีสามีแล้ว" น่าจะหมายถึงสตรีที่มีสามีแล้วจะเป็นสามีที่ชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ชอบด้วยกฎหมายก็ตาม ย่อมใช้คำว่า "นาง" เป็นคำนำนามของตนตามพระราชกฤษฎีกาให้ใช้คำนำนามสตรี พ.ศ. 2460 ได้ เพราะกฎหมายนี้มิได้มุ่งกำหนดความเป็นสามีภรรยาโดยชอบด้วยกฎหมาย เพียงแต่มุ่งวางระเบียบการใช้คำนำนามสตรีที่ (เคย) มีสามีแล้วกับที่ไม่ (เคย) มีสามีให้ดูแตกต่างกันเท่านั้น³⁶

³⁶ หนังสือ กระทรวงมหาดไทย ที่ มท 0402/ว203 ลงวันที่ 21

ผู้เขียนเห็นด้วยเป็นอย่างยิ่งเพราะมิเช่นนั้น จะไม่สามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้หากหญิงที่มีสามีตามข้อเท็จจริงที่ได้จดทะเบียนสมรสยังจะคงใช้คำว่า "นางสาว" อยู่อีกและหากมีบุตรต่อมาก็ยังคงใช้คำนำนามเช่นเดิมก็ดูกระไรเพราะคำว่า "นางสาว" เป็นคำสำหรับผู้ที่ยังมีสามี ในทางปฏิบัติก็เป็นการสะดวกแก่ปัญหาที่ตามมาในภายหลัง ไม่ว่าจะป็นรายการของบุคคลที่ลงในช่องมารดาในสูติบัตรของเด็กหรือรายการเอกสารอื่น ๆ ที่ใช้เป็นหลักฐานในทางราชการ

สำหรับกรณีการใช้เรียกชื่อตามปกติที่มีใช้ใช้ในทางราชการ จะใช้คำนำนามว่า "นาง" นำชื่อสกุลก็ได้ เช่น นางเอกกะวัด การใช้คำนำนามว่า "นาง" และตามด้วยชื่อสกุลเป็นธรรมเนียมของประเทศที่ใช้กฎหมาย Common Law มากกว่าซึ่งเมื่อนำมาบัญญัติเป็นกฎหมายอนุญาตให้ใช้ได้ แต่ก็ไม่เป็นที่นิยมเท่าไรในปัจจุบันหรืออาจจะกล่าวได้ว่าแทบจะไม่มีการใช้ในลักษณะเช่นนี้ก็ได้

ค. กรณีสามีมีบรรดาศักดิ์ต่ำกว่าชั้นพระยา

พระราชกฤษฎีกาให้ใช้คำนำนามสตรี พ.ศ. 2460 ข้อ 1 (ค) บัญญัติว่า "ถ้าสามีเป็นผู้ที่มีบรรดาศักดิ์ชั้นต่ำกว่าพระยาลงมา ให้ใช้คำว่า "นาง" เป็นคำนำนามประกอบราชทินนามของสามี

ตัวอย่าง-เช่น ต่างว่าสามี เป็น หลวงเอกกะวัดวิสิฐ เรียกภรรยาว่า "นางเอกกะวัดวิสิฐ" เป็นต้น"³⁷

ความในข้อนี้ กล่าวถึงการใช้คำนำนามของหญิงมีสามีที่สามีมีบรรดาศักดิ์ต่ำกว่าชั้นพระยา เช่น เป็นขุน หลวง หรือ พระ

³⁷ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 34 วันที่ 15 กรกฎาคม 2460 ,
หน้า 327.

ก็ตามให้ใช้คำนำนามว่า "นาง" นำหน้านามบรรดาศักดิ์ของสามี เช่น นางปราณี ภรรยา ขุนเกริกประชากร ก็ให้ใช้ว่า "นางเกริกประชากร" นางสมสมร ภรรยา หลวงสมรรถโกวิท ก็ให้ใช้ว่า "นางสมรรถโกวิท" หรือ นางสาวด์ ภรรยา พระบริคณห์สังกร ก็ให้ใช้ว่า "นางบริคณห์สังกร" เป็นต้น^{๓๘}

นอกจากนี้ พระราชกฤษฎีกา ว่าด้วยคำนำนามสตรีเพิ่มเติม พ.ศ. 2464 ยังได้บัญญัติ เป็นหลักเกณฑ์การใช้คำนำนามเพิ่มเติม ในข้อ 3 ว่า^{๓๙}

"ตามข้อความในข้อต่าง ๆ แห่งพระราชกฤษฎีกาเดิมนั้น ให้พึงเป็นที่เข้าใจในพระราชนิมิต ดังจะได้บรรยายต่อไปนี้

(ก) ตามความในข้อ 1 (ค) นั้น จะใช้คำว่า "นาง" เป็นคำนำราชทินนามของสามีได้แต่เฉพาะเอกภรรยา ส่วนภรรยา นอกนั้นให้ใช้คำว่า "นาง" นำนามสกุลของสามี"

ตัวอย่าง เช่น หลวงสมรรถโกวิท (สมมติว่าชื่อเดิม แก่น แก้วพิสดาร) เฉพาะภรรยาเอกหรือเมียหลวงเท่านั้นที่จะมีสิทธิใช้ว่า "นางสมรรถโกวิท" สำหรับภรรยาที่มีใช้เป็นเอกภรรยาก็ใช้คำว่า "นางแก้วพิสดาร" เป็นต้น

ง. กรณีสามีมีบรรดาศักดิ์ชั้นพระยา

พระราชกฤษฎีกาให้ใช้คำนำนามสตรี พ.ศ. 2460 ข้อ 2 บัญญัติว่า "สตรีที่มีสามีมีบรรดาศักดิ์ชั้นพระยาแม้ผู้นั้นจะได้รับพระราช

^{๓๘} เอื้อน มณเฑียรทอง , "พระราชกฤษฎีกาให้ใช้คำนำนามสตรี", หน้า 324.

^{๓๙} ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 38 วันที่ 18 กันยายน 2464 , หน้า 234.

ทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้าฝ่ายใน ฤามิได้รับพระราชทานก็ดี ให้ใช้
คำว่า "คุณหญิง" เป็นคำนำนามประกอบกับราชทินนามของสามี

ตัวอย่าง - เช่น "คุณหญิงเอกะวัตวิสิฐ"

เป็นต้น⁴⁰

กรณีนี้ ถ้าสามีมีบรรดาศักดิ์ชั้นพระยา ตาม
ความในข้อ 2 แห่งพระราชกฤษฎีกานี้ให้ใช้คำว่า "คุณหญิง" เป็นคำนำนาม
ประกอบราชทินนามของสามี แม้ว่า สตรีผู้นั้นจะได้รับพระราชทานเครื่องราช
อิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้าฝ่ายในหรือไม่ก็ตาม เช่น ภรรยา พระยาบริคณห์สังกร
ก็ให้ใช้ว่า "คุณหญิงบริคณห์สังกร" เป็นต้น

นอกจากนี้ พระราชกฤษฎีกาฉบับเดียวกันนี้
ข้อ 5 ยังบัญญัติไว้อีกว่า "สตรีที่จะใช้คำว่า "คุณหญิง" นั้น เป็นคำนำนามได้นั้น
เฉพาะแต่ผู้เป็นเอกภรรยาจำพวกเดียว นอกนั้นให้ใช้คำว่า "นาง" เป็นคำนำ⁴¹

ในสมัยก่อนบรรดาศักดิ์ราชการในพระบาท
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมักจะมีภรรยาหลายคนและก่อนประกาศใช้ประมวลกฎหมาย
แพ่งและพาณิชย์ ปี พ.ศ. 2477 ภรรยาทุกคนถือเป็นภรรยาที่ต้องตามกฎหมาย
แต่ภรรยาคนใดจะมีสิทธิใช้คำนำนามว่า "คุณหญิง" ตามบรรดาศักดิ์ของสามีได้ก็
แต่เฉพาะผู้ที่ เป็นเอกภรรยาเท่านั้น นอกนั้นให้ใช้คำนำนามว่า "นาง" ทั้งหมด
ตามพระราชกฤษฎีกาให้ใช้คำนำนามสตรี พ.ศ. 2460 ข้อ 5 นอกจากนี้ พระราช
กฤษฎีกา ว่าด้วยคำนำนามสตรีเพิ่มเติม พ.ศ. 2464 ข้อ 3 (ข) ยังบัญญัติอีกว่า⁴²
"ตามความในข้อ 5 ซึ่งมีว่า นอกจากเอกภรรยาให้ใช้คำว่า "นาง" เป็นคำนำนาม
คือ นำนามสกุลของสามีเช่นเดียวกัน"

⁴⁰ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 34 วันที่ 15 กรกฎาคม 2460 , หน้า 328.

⁴¹เรื่องเดียวกัน.

⁴²ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 38 วันที่ 18 กันยายน 2464 , หน้า 234.

จ. กรมสามัญมีบรรดาศักดิ์ชั้นเจ้าพระยา

พระราชกฤษฎีกาให้ใช้คำนำนามสตรี พ.ศ. 2460 ข้อ 4 "สตรีที่มีสามัญมีบรรดาศักดิ์ชั้นเจ้าพระยาแลเป็นผู้ได้รับพระราชทานเครื่องยศด้วยแล้วให้ใช้คำว่า "ท่านผู้หญิง" เป็นคำนำประกอบด้วยราชทินนามของสามี

ตัวอย่าง - เช่น "ท่านผู้หญิงมุขมนตรี"

เป็นต้น

ถ้ายังมีได้รับพระราชทานเครื่องยศอย่างท่านผู้หญิงให้ใช้คำนำเหมือนภรรยาชั้นพระชายาดังในข้อ 2 นั้น"⁴³

หญิงที่มีสามัญมีบรรดาศักดิ์ชั้นเจ้าพระยาตามความในข้อ 4 แห่งพระราชกฤษฎีกานี้และเป็นผู้ที่ได้รับพระราชทานเครื่องยศด้วยแล้วก็ให้ใช้คำว่า "ท่านผู้หญิง" เป็นคำนำประกอบราชทินนามของสามี เช่น "ท่านผู้หญิงมุขมนตรี" แต่ถ้ายังมีได้รับพระราชทานเครื่องยศ คงใช้คำว่า "คุณหญิง" เช่นเดียวกับภรรยาชั้นพระชายา

ผู้ที่จะใช้นามบรรดาศักดิ์ "ท่านผู้หญิง" ได้นั้นจะต้องเป็นเอกภรรยาแต่ผู้เดียว นอกนั้นให้ใช้คำว่า "คุณหญิง" เป็นคำนำนามสำหรับ "เครื่องยศอย่างท่านผู้หญิง" มีประกาศในราชกิจจานุเบกษา ปี พ.ศ. 2460 รัชกาลที่ 6 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเครื่องยศแก่คุณหญิงธรรมาธิกรณาธิบดี (นงเยาว์) ให้เป็นท่านผู้หญิงแต่ก็มีได้ระบุเครื่องยศอย่างท่านผู้หญิงว่ามีอะไรบ้างแต่มีตัวอย่างในรัชกาลที่ 7 โปรดเกล้าฯพระราชทานเครื่องยศแต่งตั้งสตรีผู้เนื่องในราชวงศ์

⁴³ ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 34 วันที่ 15 กรกฎาคม 2460 ,

คือ หม่อมราชวงศ์ อรุณ วรพงศ์พิพัฒน์ เป็นท่านผู้หญิง ได้รับพระราชทาน เครื่องยศหีบหมากทอง กระโถนทอง กาทรงมัทน์ และผ้าปักทองแสง⁴⁴

อนึ่ง คำนำนามว่า "ท่านผู้หญิง" ตามบทบัญญัติในพระราชกฤษฎีกาฉบับดังกล่าวนี้ ยังไม่มีกฎหมายใดมาเปลี่ยนแปลงแก้ไข และสำนักพระราชวัง (ปัจจุบัน) ซึ่งแต่เดิมในกฎหมายเรียกว่า เสนาบดีกระทรวงวัง เป็นผู้รักษาการตามพระราชกฤษฎีกานี้ สำนักพระราชวังได้มีการกำหนดระเบียบขึ้นมาว่า การใช้คำนำนามสตรีผู้ที่ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้าฝ่ายใน ตั้งแต่ชั้นทุติยจุลจอมเกล้าวิเศษขึ้นไปให้ใช้คำว่า ท่านผู้หญิง⁴⁵ ซึ่งก็ถือว่าเป็นระเบียบใหม่ ที่มีได้มีอยู่ในตัวบทแห่งพระราชกฤษฎีกาให้ใช้ คำนำนามสตรี พ.ศ. 2460

เรื่องบรรดาศักดิ์ของสตรีนี้ พระราชกฤษฎีกาให้ใช้คำนำนามสตรี พ.ศ. 2460 ยังได้กำหนดเอาไว้ในข้อ 7⁴⁶ อีกว่า "สตรีที่มีคำนำนามว่า "ท่านผู้หญิง" "คุณหญิง" แล "นาง" ตามที่กล่าวมาในข้อ 1 ข้อ 2 ข้อ 3 แลข้อ 4 นั้นให้พึงเข้าใจว่าเฉพาะสำหรับผู้อื่นกล่าวถึง ถ้าเขียนนามของตนเองใช้รึ ไม่ต้องมีคำนำนามด้วย"

ตัวอย่าง - เช่น "แยม มุขมนตรี" "นวล เอกะวัตวิสิฐ" เป็นต้น

⁴⁴ รัถกี กุลสมบุรณ์ , "ประวัติบรรดาศักดิ์ขุนนางไทยและข้อเสนอนะในการลงนามบรรดาศักดิ์ในรายชื่อผู้แต่งและหัวเรื่อง", หน้า 128.

⁴⁵ เรื่องเดียวกัน , หน้า 129.

⁴⁶ ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 34 วันที่ 15 กรกฎาคม 2460 , หน้า 329.

ในทางปฏิบัติ ปัจจุบันนี้คำว่า "ท่านผู้หญิง" ก็คือ "คุณหญิง" ก็คือเจ้าหน้าที่ผู้พิมพ์หนังสือมักจะพิมพ์เอาไว้ให้เรียบร้อยแล้วถ้าถือตามพระราชกฤษฎีกาฉบับนี้ก็เห็นว่าไม่ถูกต้องแต่ก็เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปว่าผู้เขียนเพียงแต่ลงชื่อ มิได้เขียนบรรดาศักดิ์ลงไปเองต่างหาก "ท่านผู้หญิง" "คุณหญิง" และภรรยาข้าราชการที่สามีถึงแก่กรรมแล้ว ก็ให้ใช้เรียกค่านานามเช่นเดิม เป็นไปตามข้อ 8 แห่งพระราชกฤษฎีกาเดียวกัน⁴⁷

การใช้ค่านานามของหญิงมีสามีตามบรรดาศักดิ์ของสามีได้มีการใช้กันมาจนกระทั่งมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองมาเป็นระบอบประชาธิปไตยและต่อมาในภายหลังได้มีการประกาศพระบรมราชโองการ เรื่อง การยกเลิกบรรดาศักดิ์ เมื่อปี พ.ศ. 2485⁴⁸ ให้เลิกใช้บรรดาศักดิ์ทั้งหมด ถัดมาในปี พ.ศ. 2487 ได้มีประกาศเรื่อง ให้ยกเลิกประกาศพระบรมราชโองการ เรื่อง การยกเลิกยศและบรรดาศักดิ์⁴⁹ เป็นการประกาศคืนบรรดาศักดิ์สำหรับผู้ที่เคยได้รับพระราชทานไปแล้วให้คงสิทธิในการใช้บรรดาศักดิ์ได้ใหม่

อย่างไรก็ตาม ภายหลังได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตย รัฐบาลมีนโยบายที่จะไม่ขอพระราชทานบรรดาศักดิ์ให้แก่ข้าราชการ สำนักพระราชวังซึ่งเป็นผู้รักษาการตามพระราชกฤษฎีกานี้เห็นว่า ค่านานามไม่ถือว่าเป็นบรรดาศักดิ์ เมื่อรัฐบาลมิได้มีการขอพระราชทานบรรดาศักดิ์แล้ว การใช้ค่านานามสตรีที่ได้รับพระราชทานเครื่อง

⁴⁷ เรื่องเดียวกัน.

⁴⁸ ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 59 วันที่ 19 พฤษภาคม 2485 ,
หน้า 1089 - 1091.

⁴⁹ ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 61 วันที่ 31 ธันวาคม 2487 ,
หน้า 1282 - 1284.

ราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้า ก็ควรอนุโลมโดยมีต้องถือบรรดาศักดิ์ของสามีเป็นเกณฑ์ซึ่งรัฐบาลก็ได้ถือตามที่สำนักพระราชวังเสนอ โดยถือเป็นหลักว่าสตรีที่ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้าขึ้นไปให้ใช้คำนำนามว่า "คุณหญิง" แต่ถ้าได้รับตั้งแต่ทุติยจุลจอมเกล้าพิเศษขึ้นไปให้ใช้คำว่า "ท่านผู้หญิง"^{๕๐}

ในปัจจุบัน ผู้เป็นสามีที่ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์ไม่ว่าจะมีบรรดาศักดิ์เป็น พระ พระยา หรือเจ้าพระยา แทบจะไม่มีอยู่แล้วเพราะได้ถึงแก่กรรมไปหมดหรือหากจะมีก็น้อยมาก ฉะนั้น การใช้คำนำนามตามบรรดาศักดิ์ของสามีตามบทบัญญัติในพระราชกฤษฎีกาให้ใช้คำนำนามสตรี พ.ศ. 2460 อาจจะไม่สามารถนำมาใช้บังคับได้ในอนาคตหากผู้ที่เป็นสามีผู้ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์หมดไป รัฐบาลเองก็มีนโยบายที่จะไม่ขอให้อีก การใช้คำนำนามสตรี "คุณหญิง" "ท่านผู้หญิง" ในปัจจุบันสำนักพระราชวัง จึงได้กำหนดตามชั้นเครื่องราชอิสริยาภรณ์ที่หญิงมีสามีได้รับโดยถือเอาเครื่องราชตระกูลจุลจอมเกล้าฝ่ายในเป็นหลัก

1.2.4. สตรีผู้ซึ่งเป็นนางกำนัลหรือพนักงาน

พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยคำนำนามสตรีเพิ่มเติม

พ.ศ. 2464 ประกาศใช้วันที่ 14 กันยายน พ.ศ. 2464^{๕๑}

ข้อ 1 สตรีที่เป็นนางกำนัลหรือพนักงาน ถ้าบิดามีบรรดาศักดิ์ตั้งแต่พระยาขึ้นไป อย่าง 1 หรือ มีความดีความชอบได้พระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้าอีกอย่าง 1 ให้ใช้คำนำนางกำนัลหรือพนักงานนั้น ๆ ว่า

^{๕๐} สำนักงานเลขาธิการคณะรัฐมนตรี , เครื่องราชอิสริยาภรณ์ไทย. (กรุงเทพมหานคร : ป.สัมพันธ์พาณิชย์ (ฝ่ายการพิมพ์) , 2530), หน้า 43.

^{๕๑} ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 38 วันที่ 18 กันยายน 2464 , หน้า 242 - 243.

"คุณ" ตลอดเวลาที่รับราชการฉลองพระเดชพระคุณหรือดำรงตำแหน่งเป็นสมาชิกเครื่องราชอิสริยาภรณ์อยู่นั้น

ข้อ 2 สัตริย์บิดามีบรรดาศักดิ์ตั้งความข้อ 1 นั้น ถ้าได้ทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีตำแหน่งเป็นนางกำนัลหรือพนักงานพิเศษแล้วก็ให้ใช้คำนำนามว่า "คุณ" ประดุจเดียวกันตลอดเวลาที่ทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ดำรงตำแหน่งพิเศษอยู่นั้น

การใช้คำนำนามของสตรีคำว่า "คุณ" ถือได้ว่าเป็นเครื่องหมายชั้นบรรดาศักดิ์เหมือนกัน⁵² ของบรรดาสตรีที่มีตำแหน่งเป็นนางกำนัลหรือพนักงานผู้มีความดีความชอบจะแตกต่างกับสตรีสามัญทั่วไป ส่วนคำว่า "คุณ" ที่ใช้เป็นคำนำนามสามัญชนทั่วไปนั้นหมายถึง คำที่ใช้เรียกหน้าหน้าชื่อบุคคลในภาษาไทยเพื่อแสดงความยกย่องเช่น คุณพ่อ คุณแม่⁵³

สตรีผู้มีสิทธิใช้บรรดาศักดิ์ "คุณ" ตามพระราชกฤษฎีกานี้มี 3 ประการ

ประการแรก ได้แก่สตรีที่เป็นนางกำนัล นางพนักงานผู้รับใช้หรือ พนักงานผู้มีบิดามีบรรดาศักดิ์ชั้น พระยา ขึ้นไป

ประการที่ 2 เป็นนางกำนัลหรือพนักงานผู้มีความดีความชอบ ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้า

ประการที่ 3 สตรีผู้เป็นนางกำนัลหรือพนักงานตามความทั้งสองประการดังกล่าวข้างต้นและเป็นผู้ที่ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีตำแหน่งเป็นนางกำนัลหรือพนักงานพิเศษให้ใช้คำนำนามว่า "คุณ" ตลอดเวลาที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ดำรงตำแหน่งพิเศษนั้นอยู่

⁵² เรื่องเดียวกัน , หน้า 242.

⁵³ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2493 , หน้า 248.

ระเบียบสำนักพระราชวังในปัจจุบัน กำหนดว่า "นางสนองพระโอษฐ์ นางพระกำนัล ถ้าไม่มีฐานันดรเป็น หม่อมราชวงศ์ หรือ หม่อมหลวง ใช้คุณ นำหน้าชื่อ แต่ถ้าเป็นหม่อมราชวงศ์ หม่อมหลวงก็ไม่ต้อง เปลี่ยนเป็น คุณ" ตัวอย่างสตรีผู้เป็นนางสนองพระโอษฐ์ นางพระกำนัลที่ยังมิ ได้สมรส เช่น คุณกัญดา ธรรมมงคล ผู้ได้รับเครื่องราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้า ชั้นจตุตถจุลจอมเกล้า เมื่อ ปี พ.ศ. 2507 และมีประกาศในราชกิจจานุเบกษา เรียกว่า "นางสาว กัญดา ธรรมมงคล" สตรีผู้นี้มีสิทธิใช้คำนำนามว่า "คุณ" ได้ตามกฎข้อ 1 แห่งพระราชกฤษฎีกา พ.ศ. 2464⁵⁴ นอกจากนี้ ระเบียบ สำนักพระราชวัง ได้ระบุว่า "ถ้าสุภาพสตรีไม่มีฐานันดรและสมรสแล้ว เรียก คุณหญิง เช่น คุณหญิง กรัณฑ์ สนิทวงศ์ฯ ถ้ายังมิได้สมรสเรียก "คุณ" เช่น คุณเพ็ชร เวชบูล..." ส่วนผู้ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ที่ยังมิได้ สมรสนั้น ไม่อยู่ในบทบัญญัติในพระราชกฤษฎีกาให้ใช้คำนำนามสตรีทั้ง 2 ฉบับ ระเบียบสำนักพระราชวังที่มีระเบียบขึ้นมาใหม่จึงเป็นข้อแตกต่างที่มีจากบทบัญญัติเดิม

การใช้คำนำนามของสตรี คำว่า "คุณ" สำหรับ ตำแหน่งนางกำนัลหรือพนักงานฝ่ายในจึงไม่มีปัญหาเพราะเป็นไปตามข้อความที่ บัญญัติในพระราชกฤษฎีกาอยู่แล้วที่จะเป็นปัญหาในการใช้คำนำนามก็คือ สตรีที่ ยังเป็นโสด แต่เป็นผู้ที่ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้า ฝ่ายใน จะให้ใช้คำนำนามอะไร จะใช้คำนำนามว่า "คุณ" ได้หรือไม่ กองกลาง สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ได้มีหนังสือราชการสอบถามไปยังกองประกาศิต สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรีเกี่ยวกับการที่ นางสาวรัญจวน อินทรกำแหง ผู้อำนวยการกองการสัมพันธ์ต่างประเทศ สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

⁵⁴ รัญจวน อินทรกำแหง , "ประวัติบรรดาศักดิ์ขุนนางไทยและข้อเสนอแนะ ในการลงนามบรรดาศักดิ์ ในราชชื่อผู้แต่งและหัวเรื่อง", หน้า 133.

ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้าจะใช้คำนำนามว่า "คุณ" หรือ "นางสาว" อย่างไรจึงจะเป็นการถูกต้อง กองประกาศิต สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ได้มีหนังสือ ที่ 120/2514 ให้ใช้คำว่า "นางสาว" นำนามสตรีผู้ที่ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้า^{๕๕} พร้อมทั้งยืนยันหลักการตามพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยคำนำนามสตรี เพิ่มเติม พ.ศ. 2464 ดังนั้น จึงเป็นข้อยุติได้ว่า การใช้คำนำนาม นางสาวรัญจวน อินทรกำแหง รวมตลอดถึงบรรดาสตรีโสดผู้ที่ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้า ซึ่งต้องยึดถือแนวปฏิบัติตามหนังสือราชการฉบับนี้

ผู้เขียนเห็นด้วยกับความเห็นของกระทรวงศึกษาธิการ เพราะผู้ที่ใช้คำนำนามว่า "คุณหญิง" ก็ควรจะต้องเป็นผู้ที่มีสามีแล้วและการใช้คำนำนามว่า "คุณ" ก็ต้องเป็นนางกำนัลหรือพนักงานฝ่ายใน แต่ท่านผู้มีมิได้มีเงื่อนไขทั้ง 2 อย่าง จึงใช้คำนำนามว่า "นางสาว" ซึ่งเป็นการถูกต้องแล้ว

1.3. การใช้คำนำนามบุคคลที่เป็นเชื้อราชตระกูล

พระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เรื่อง ธรรมเนียมราชตระกูลในกรุงสยาม ทรงเมื่อวันเสาร์ เดือนห้า แรมสิบค่ำ ปีชาล ฤกษ์ศก จุลศักราช 1240 ตรงกับวันที่ 27 เมษายน พ.ศ. 2421 เป็นปีที่ 11 ในรัชสมัย^{๕๖} และพระนิพนธ์ของ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ

^{๕๕} เรื่องเดียวกัน , หน้า 133.

^{๕๖} พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว , "ธรรมเนียมราชตระกูลในกรุงสยาม", ในอนุสรณ์งานฌาปนกิจศพ นายเกื้อ พรรณพานิช (กรุงเทพมหานคร : กรุงเทพมหานครการพิมพ์ , 2515) , หน้า 1 - 47.

กรมพระยาดำรงราชานุภาพ เรื่อง อธิบายว่าด้วยยศเจ้า⁵⁷ มีพระบรมราชาธิบายและทรงอธิบายว่า

ยศเจ้านายในราชสกุลมี 2 ประเภท

1. สกุลยศ คือ ยศที่เกิดเป็นเจ้านายชั้นใด ประเภท 1
2. อิศริยยศ คือ ยศที่สมเด็จพระเจ้าแผ่นดินทรงสถาปนาแต่งตั้งในทางราชการประเภท 1

สกุลยศของเจ้านายนั้น บรรดาผู้ที่เกิดมาในราชตระกูลจะเป็นราชบุตร ราชธิดา หรือราชนัดดาก็ตาม ย่อมเรียกว่า เจ้า เจ้าที่สกุลยศเป็นชั้นสูง เรียกว่า "เจ้าฟ้า" ที่มีมาแต่โบราณ ปรากฏอยู่ในพระราชกำหนดกฎหมายเทียรบาล ซึ่งได้แต่งตั้งขึ้นแต่ครั้งสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 ผู้สร้างกรุงในจุลศักราช 720 หลังสร้างกรุงแล้ว 8 ปีในกฎหมายนั้นได้พรรณากำหนดพระเกียรติยศของพระเจ้าแผ่นดินแลพระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการผู้ใหญ่ ผู้น้อย ซึ่งอยู่ในตำแหน่งราชการ แลข้อบังคับ สำหรับข้าราชการที่จะประพฤติให้ถูกต้อง ไม่มีความผิดในพระเจ้าแผ่นดิน ในกฎหมายนั้นได้แบ่งเจ้าออกเป็น 4 ชั้น

ชั้นที่ 1 สมเด็จพระพุทธเจ้า ได้แก่ พระเจ้าลูกยาเธอ ซึ่งประสูติในพระอัครมเหสีใหญ่กว่าเจ้านายทั้งปวงประทับอยู่เมืองหลวงมีตำแหน่งเป็นอุปราชนั้นเองต่อมาเปลี่ยนเป็นตำแหน่งรัชทายาท รัชกาลที่ 5 ประกาศยกเลิกเมื่อ พ.ศ. 2428 ต่อมาเปลี่ยนเป็นตำแหน่งรัชทายาทผู้ที่ได้รับเป็นองค์รัชทายาทคือ เป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชสยามมกุฎราชกุมารพระองค์แรก คือ

⁵⁷ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ , "อธิบายว่าด้วยยศเจ้า" ในอนุสรณ์งาน
ฌาปนกิจศพ นายสวัสดิ์ เขียวประยูร (กรุงเทพมหานคร : เฉลิมชัยการพิมพ์ ,
2513) , หน้า 1 - 7.

สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้ามหาวิรุณหิศ ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 6 พ.ศ. 2467 ได้ออกกฤษฎีกาเทียรบาลแก่เป็น^{๕๖}

ก. พระรัชทายาท ได้แก่ เจ้านายเชื้อพระบรมวงศ์านุวงศ์ ที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สมมุติขึ้นเป็นผู้สืบสันตติวงศ์ ต่อไป

ข. สมเด็จพระยุพราช คือ พระรัชทายาทที่สมเด็จพระเจ้า อยู่หัวทรงสถาปนา

ชั้นที่ 2 เจ้าฟ้าลูกหลวงชั้นเอก ได้แก่ พระราชโอรสของ พระเจ้าแผ่นดินที่มีพระมารดาเป็นพระราชธิดาของพระเจ้าแผ่นดิน จึงเรียกว่า ลูกหลวงเอก มีตำแหน่ง ครองหัวเมืองชั้นเอก ได้แก่ พิษณุโลก สุโขทัย นครราชสีมา เป็นต้น

ชั้นที่ 3 เจ้าฟ้าลูกหลวงชั้นโท ได้แก่ พระราชโอรสของ พระเจ้าแผ่นดิน ที่มีพระมารดาเป็นราชธิดา (หลาน) ของพระเจ้าแผ่นดิน มีตำแหน่ง ครองหัวเมืองชั้นโท คือ สวรรคโลก สุพรรณบุรี เป็นต้น

ชั้นที่ 4 พระเยาวราช คือ ราชโอรสอันเกิดด้วยพระสนม ไม่มียศเป็นเจ้าฟ้า

ต่อมาได้มีการยกเลิก ตำแหน่งชั้นที่ 1 - 4 นี้ ไม่มีการให้ ออกไปครองเมืองเพราะมีการแย่งชิงราชสมบัติกันหลายครั้งสำหรับยศนั้นยังคงมีอยู่

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระบรม ราชโองการว่าด้วยเรื่องผู้มียศควรจะเป็นเจ้าฟ้าตามธรรมเนียม ตั้งแต่สมัย อยุธยาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ในรัชกาลของพระองค์มี 7 ประการ คือ

^{๕๖} เฉลิม จันปฐมพงศ์ และคณะ , ประวัติศาสตร์สังคมไทย (นนทบุรี : ชัยศิริการพิมพ์ , 2520) , หน้า 250.

1. เมื่อพระเจ้าแผ่นดินทรงปราบดาภิเษกใหม่ ทรงสถาปนา พระพี่นางเธอ พระพี่นาง พระน้องนาง พระน้องนางที่ร่วมพระชนกชนนี และ พระราชโอรสในพระบรมวงศานุวงศ์องค์ใดองค์หนึ่งเป็นเจ้าฟ้าได้

2. พระราชโอรส ประสูติแต่ลูกหลวงหรือพระราชธิดาใน พระเจ้าแผ่นดิน นับว่าเป็นเจ้าฟ้าตรงตามตำแหน่ง

3. พระราชโอรส ประสูติแต่หลานหลวงหรือพระราชนัดดา ของพระเจ้าแผ่นดินซึ่งได้รับการสถาปนาให้ดำรงยศชั้นพระองค์เจ้าก่อนพระราช โอรสจึงทรงดำรงพระยศเป็นเจ้าฟ้าได้

4. พระราชโอรสในเจ้าประเทศราช ทรงดำรงตำแหน่ง พระยศเจ้าฟ้าตามธรรมเนียม

5. พระโอรส พระธิดา ในสมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอ หรือพระเจ้าลูกเธอ แม้จะทรงมีพระธิดาเป็นพระองค์เจ้าหรือพระองค์เจ้าต่าง กรมก็ดี พระโอรส พระธิดาพระองค์นั้น คงดำรงตำแหน่งชั้นเจ้าฟ้าตามราชินิกุล ฝ่ายพระมารดา

6. พระโอรส พระธิดาในกรมพระราชวังบวรสถานมงคล (วังหน้า) ซึ่งพระมารดาเป็นเจ้าฟ้าได้ต่อเมื่อพระเจ้าแผ่นดินทรงพระกรุณา โปรดเกล้าฯ แต่งตั้ง

7. พระราชบุตรในพระเจ้าแผ่นดินซึ่งมีพระมารดาเป็นธิดา ของเสนาบดีชั้นผู้ใหญ่ผู้มีความดีความชอบ เมื่อแรกเสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติ พระเจ้าแผ่นดินจะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งก็ดำรงพระยศชั้นเจ้าฟ้าได้

"พระองค์เจ้า" เป็นราชสกุลยศรองลงมาจากเจ้าฟ้าในชั้น พระองค์เจ้าแบ่งได้ 5 ชั้น คือ

1. พระราชบุตร พระราชบุตรี ของพระเจ้าแผ่นดินที่ ประสูติจากพระสนม หรือ เจ้าจอมมารดา

2. พระบุตร พระบุตรี ของพระราชวังบวรสถานมงคล ฝ่ายหน้าทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เป็นพระองค์เจ้าทั้งสิ้น

3. พระโอรส พระธิดา ของกรมพระราชวังบวรสถานพิมุข (ฝ่ายหลัง) ประสูติแต่บริจาริกา

4. พระบุตร พระบุตรรี่ของเจ้าฟ้ากัศิ เจ้าต่างกรมกัศิ พระองค์เจ้า ถ้ามารดาเป็นพระองค์เจ้า

5. หม่อมเจ้าซึ่งเป็นพระบุตร พระบุตรรี่ของเจ้าต่างกรมแล พระองค์เจ้าซึ่งเป็นองค์ใหญ่หรือได้รับราชการมากหรือเป็นที่คุ้นเคยในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ก็ทรงยกขึ้นเป็นพระองค์เจ้าได้

ถัดจากชั้นพระองค์เจ้าลงไปอีก คือ พระบุตร พระบุตรรี่ กรมพระราชวังหลัง ซึ่งไม่ได้เกิดด้วยบริจาริกา และพระบุตร พระบุตรรี่เจ้าฟ้า พระองค์เจ้า ซึ่งมารดาไม่ได้เป็นพระองค์เจ้าทุก ๆ ชั้น ต้องเป็น "หม่อมเจ้า" มีศักดินา 1,500

ลูกของหม่อมเจ้าเป็น "หม่อมราชวงศ์" มีศักดินา 500 ลูกของหม่อมราชวงศ์ลงไปเป็น "หม่อมหลวง" มีศักดินา 400 ต่อนั้นเป็น "นาย" ตามธรรมเนียม

ฉะนั้น จึงกล่าวสรุปได้ว่าธรรมเนียมประเพณีราชตระกูลหรือราชสกุลในกรุงสยามที่ใช้เรียกค่านานาม มี 5 ชั้น ด้วยกัน คือ

1. เจ้าฟ้า
2. พระองค์เจ้า
3. หม่อมเจ้า
4. หม่อมราชวงศ์
5. หม่อมหลวง

ประกาศพระราชบัญญัติให้ใช้ค่านานาชื่อชนต่าง ๆ ในสมัยรัชกาลที่ 4 บัญญัติเกี่ยวกับค่านานาพระนามไว้ตอนหนึ่งว่า "แต่หญิงอื่นจากที่ต้องมีลักษณะจะเรียกว่า อี นั้น ถ้าเป็น พระองค์เจ้า หม่อมเจ้า ก็เรียกว่า พระองค์เจ้า หม่อมเจ้าตามที่ถ้าต้องโทษถอดจากบรรดาศักดิ์ พระองค์เจ้า หม่อม

เจ้าก็เรียกว่าหม่อม บุตรชายหญิงของหม่อมเจ้าก็เรียกว่าหม่อมเหมือนกัน กับ
ราชินิกุลที่ไม่มีชื่อตำแหน่งทั้งชายหญิงก็เรียกว่าหม่อม..."^{๕๐}

จากบทบัญญัติในประกาศพระราชบัญญัติฉบับนี้ ชี้ให้เห็นว่า

1. ทั้งชายและหญิงที่มีบรรดาศักดิ์เป็นพระองค์เจ้า หม่อมเจ้า
ให้ใช้คำนำนามว่า พระองค์เจ้า หม่อมเจ้า เหมือนเดิม

2. ถ้าต้องโทษถอดจากบรรดาศักดิ์ พระองค์เจ้า หม่อมเจ้า
ก็ให้เรียกว่า "หม่อม"

3. บุตรของพระองค์เจ้า หม่อมเจ้า ให้เรียกว่า "หม่อม"

4. ราชินิกุลที่ไม่มีชื่อตำแหน่งทั้งชาย-หญิงก็เรียกว่า "หม่อม"

จะสังเกตได้ว่า มิได้มีการกล่าวถึงสกุลยศชั้น "เจ้าฟ้า"

"หม่อมราชวงศ์" และ "หม่อมหลวง" กล่าวถึงแต่เพียงว่า หากเป็นบุตรของ
พระองค์เจ้า หม่อมเจ้า ก็ให้เรียกว่า "หม่อม" ซึ่งจะแตกต่างไปจากธรรมเนียม
ราชตระกูลในกรุงสยามที่รัชกาลที่ 5 ได้ทรงมีพระราชนิพนธ์เอาไว้ ที่กล่าวเอา
ไว้ว่าบุตรของพระองค์เจ้าให้ใช้คำนำนามว่า "หม่อมเจ้า" บุตรของ "หม่อมเจ้า"
เป็น "หม่อมราชวงศ์" บุตรของ "หม่อมราชวงศ์" เป็น "หม่อมหลวง" เมื่อเป็น
เช่นนี้แล้วจะถือหลักอย่างไรจึงจะถูกต้อง

ในสมัยรัชกาลที่ 6 ได้มีพระราชกฤษฎีกาคำนำนามเด็ก พ.ศ.
2464 ข้อ 4^{๕๑} บัญญัติไว้ว่า "ส่วนเด็กที่เปนเชื้อราชตระกูลหรือที่ได้มีพระราช-
กฤษฎีกากำหนดคำนำนามไว้เป็นอย่างอื่นแล้วนั้น ให้คงใช้คำนำนามตามชั้นบันดา
ศักดิ์ และที่ได้มีพระราชกฤษฎีกา กำหนดไว้เดิมนั้น ไม่มีเปลี่ยนแปลง" ต่อมาได้

^{๕๐} ประชุมประกาศ รัชกาลที่ 4 พ.ศ. 2394 - 2404 ,
หน้า 445.

^{๕๑} ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 36 วันที่ 9 ตุลาคม 2464 , หน้า 325.

มีการยกเลิกพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยคำนำนามเด็กฉบับนี้ เมื่อวันที่ 7 พฤศจิกายน พ.ศ. 2464^{๕๑} และรัชกาลที่ 6 ทรงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ถือเป็นระเบียบกันว่า เมื่อต้องกล่าวถึงเด็กที่มีอายุต่ำกว่า 15 ปี ให้ใช้คำนำนามว่า "เด็กชาย" "เด็กหญิง"^{๕๒}

จากบทบัญญัติในพระราชกฤษฎีกาคำนำนามเด็ก พ.ศ. 2464 มีข้อความที่ปรากฏให้พิจารณาแล้วเห็นว่า พระองค์ทรงมีพระราชปณิธานที่จะให้มีการใช้คำนำนามเด็กที่ชัดเจน แน่นนอน ไม่สับสน จะได้ว่า เด็กเป็นบุตรของสามัญชน หรือกำเนิดในตระกูลขุนนาง หรือเป็นเชื้อพระวงศ์ แม้ต่อมาจะให้มีการยกเลิกกฎหมายฉบับนี้แล้วก็ตามแต่ก็ให้มีการถือปฏิบัติ ให้ใช้คำว่า "เด็กชาย" หรือ "เด็กหญิง" เป็นคำนำนามเด็กที่มีอายุต่ำกว่า 15 ปี น่าจะใช้บังคับสำหรับเด็กที่เป็นบุตรสามัญชน และบุตรของขุนนางเท่านั้น มิได้มีการกล่าวถึงบุตรของผู้ที่เป็นราชตระกูลเลย เพราะว่าการใช้คำนำนามของราชตระกูลมีการใช้กันเป็นไปตามธรรมเนียมจารีตประเพณีที่มีมาแต่โบราณจนเป็นที่ยอมรับกันในหมู่เชื้อพระวงศ์แล้ว จึงไม่เห็นมีบัญญัติไว้ในพระราชกฤษฎีกาคำนำนามเด็ก พ.ศ. 2464

นอกจากนี้ หากพิจารณาจากประกาศพระราชบัญญัติให้ใช้คำนำหน้าชื่อชนชั้นต่าง ๆ สมัยรัชกาลที่ 4 กรณีบุตรของ "พระองค์เจ้า" และ "หม่อมเจ้า" ที่ให้ใช้คำว่า "หม่อม" ในประเพณีปฏิบัติก็มีได้ใช้กันเช่นนั้น หากมีแต่ใช้กันแบบที่รัชกาลที่ 5 ที่ได้ทรงพระราชนิพนธ์เอาไว้ และพระราชกฤษฎีกาคำนำนามเด็ก พ.ศ. 2464 ข้อ 4 ก็ได้ยืนยันหลักการธรรมเนียมประเพณีการใช้คำนำนามของราชตระกูลเช่นเดียวกันกับที่รัชกาลที่ 5 ได้ทรงพระราชนิพนธ์อีกเช่นกัน

^{๕๑}ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 38 วันที่ 9 ตุลาคม 2464 , หน้า

^{๕๒}อุส่าห์ มากันต์ , "คำนำนาม" , หน้า 30.

ดังนั้น การใช้คำนำนามเด็กผู้อยู่ในราชตระกูล ไม่ว่าจะ เป็นเด็กผู้หญิงหรือเด็กผู้ชาย จึงน่าจะใช้ในลักษณะที่เป็นธรรมเนียมราชตระกูล มากกว่าที่จะใช้ตามกฎหมายในรัชกาลที่ 4 เรื่อง การใช้คำนำหน้าชื่อชนต่าง ๆ เพราะในประเพณีธรรมเนียมปฏิบัติมิได้มีการใช้เช่นนี้เลย จะใช้ตามธรรมเนียม ราชตระกูลในปัจจุบัน ดังนี้คือ^{๑๓}

1. เจ้าฟ้า ได้แก่ พระราชโอรสหรือพระราชธิดาซึ่งเกิด จากพระอัครมเหสี
 2. พระองค์เจ้า ได้แก่ พระราชโอรส หรือพระราชธิดา ซึ่งมีได้เกิดแก่พระอัครมเหสีและพระโอรส หรือพระธิดาของเจ้าฟ้า
 3. หม่อมเจ้า ได้แก่ โอรส หรือธิดาพระองค์เจ้า
 4. หม่อมราชวงศ์ ได้แก่ บุตรหรือธิดา หม่อมเจ้า
 5. หม่อมหลวง ได้แก่ บุตร หรือ บุตรี หม่อมราชวงศ์
- สกุลยศดังกล่าวเป็นบรรดาศักดิ์ตามราชตระกูลที่ติดตัวมาแต่ กำเนิดจะใช้สำหรับบุคคลทุกคนในราชตระกูลไม่ว่าจะเป็นเด็กผู้หญิงหรือเด็กผู้ชาย หรือชายหญิงที่โตเป็นผู้ใหญ่แล้ว จะแตกต่างจากบุคคลสามัญชนทั่ว ๆ ไป ที่ถือ เกณฑ์อายุ 15 ปี แบ่งชั้นความเป็นเด็กเป็นผู้ใหญ่

การใช้คำนำนามของราชตระกูล จึงใช้ติดตัวของบุคคลที่มี เชื้อพระวงศ์ทุกคน ตามธรรมเนียมราชตระกูลจะมีที่แตกต่างออกไปบ้าง ได้แก่ สตรีที่อยู่ในราชตระกูล ที่ได้สมรสแล้ว ตามบทบัญญัติพระราชกฤษฎีกาให้ใช้คำนำ นามสตรี พ.ศ. 2460 ข้อ 6^{๑๔} "สตรีผู้น้องในพระราชวงศ์ (คือหม่อมราชวงศ์

^{๑๓} เอื้อน มณเฑียรทอง , "พระราชกฤษฎีกาให้ใช้คำนำนามสตรี" , หน้า 323.

^{๑๔} ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 34 วันที่ 15 กรกฎาคม 2460 , หน้า 328 - 329.

และหม่อมหลวง) แม้เมื่อมีสามีแล้วก็ยังให้คงใช้บรรดาศักดิ์นำนามของตนได้ต่อไป แล

(ก) ถ้าสามีเป็นผู้ที่ยังไม่มีบรรดาศักดิ์ ก็ให้ใช้นามสกุลของสามีเข้าประกอบกับนามของตน

ตัวอย่าง-เช่น หม่อมหลวงวิไลย ภรรยา นายแดง เอกะวัต
ใช้ว่า "หม่อมหลวงวิไลย เอกะวัต" ดังนี้ เป็นต้น

(ข) ถ้าสามีเป็นผู้มีบรรดาศักดิ์ ก็ให้ใช้ราชทินนามของสามีประกอบกับนามของตน

ตัวอย่าง-เช่น หม่อมราชวงศ์วิลาศ ภรรยา หลวงเอกะวัตวิสิฐ
ใช้ว่า "หม่อมราชวงศ์วิลาศ เอกะวัตวิสิฐ" ดังนี้ เป็นต้น

อนึ่ง ถ้าแม้ว่าสามีจะเป็นผู้มีบรรดาศักดิ์สูงเท่าใด ๆ ก็ดี ให้สตรีผู้เป็นเชื้อราชตระกูลคงใช้บรรดาศักดิ์เดิมของตน เว้นแต่ผู้ที่ได้รับพระราชทานเครื่องยศตั้งเป็นท่านผู้หญิงแล้ว จึงให้ใช้บรรดาศักดิ์ท่านผู้หญิงแทน"

และข้อ 9 แห่งพระราชกฤษฎีกาให้ใช้ค่านามสตรี พ.ศ. 2460 "หม่อมท้าวเจ้านาย (ก) ถ้าเป็นผู้ที่มีได้เนื่องในพระราชวงศ์ ให้ใช้คำว่า "หม่อม" นำนามของตนประกอบด้วยนามสกุลของสามี (ข) ถ้าเป็นผู้ที่เนื่องในพระราชวงศ์ (คือหม่อมราชวงศ์แลหม่อมหลวง) ให้คงใช้บรรดาศักดิ์นำตามเดิม"

กล่าวคือ ในข้อ 6 สตรีที่เนื่องในพระราชวงศ์คือหม่อมหลวงและหม่อมราชวงศ์ เมื่อมีสามีแล้วให้คงใช้บรรดาศักดิ์ทางเชื้อพระวงศ์ คือหม่อมหลวง หรือหม่อมราชวงศ์ นำนามของตนต่อไป โดยใช้นามสกุลของสามี (กรณีที่เป็นสามีขุน) ต่อท้ายชื่อตัว ถ้าสามีเป็นผู้มีบรรดาศักดิ์ เช่น เป็นขุนหลวง พระ พระยา หรือเจ้าพระยากก็ตามให้ใช้นามบรรดาศักดิ์ของสามีต่อท้ายชื่อ เช่น หม่อมราชวงศ์ ภารกิจชนกนารถ อภิรุณ เป็นภรรยาพระยานรราชภักดีก็คงใช้ว่า หม่อมราชวงศ์ ภารกิจชนกนารถ นรราชภักดี เป็นต้น เว้นแต่ว่า ผู้ที่ได้รับพระราชทานเครื่องยศตั้งเป็น "ท่านผู้หญิง" แล้วจึงให้ใช้บรรดาศักดิ์ "ท่านผู้หญิง" แทน เช่น ตัวอย่างที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ถ้าได้รับพระราชทานตราตั้งเป็นท่าน

ผู้หญิงแล้ว จะต้องใช้ว่า ท่านผู้หญิงภารกิจชนกนาถ นรราชภักดี หรือ ท่านผู้หญิง นรราชภักดี เป็นต้น^{๘๕}

กรณี ในข้อ 9 สตรีผู้เนื่องในราชตระกูลหรือหม่อมหลวงและ หม่อมราชวงศ์ ถ้าเป็นหม่อมห้ามเจ้านายคือเป็นชายาของเจ้านายชั้น หม่อมเจ้า ขึ้นไป คงให้ใช้บรรดาศักดิ์ หม่อมหลวง หม่อมราชวงศ์ นานามตามเดิม ทั้งนี้ ไม่ว่าจะได้รับตราตั้งเป็นท่านผู้หญิงแล้วหรือหาไม่ ตัวอย่างในข้อ 9 นี้ ปัจจุบันก็มีอยู่คือ หม่อมหลวง สร้อยระย้า ยุคล ชายาพระองค์เจ้าภาณุพันธุ์ ยุคล ซึ่งขณะนี้ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์เป็นชั้นท่านผู้หญิงแล้ว แต่ก็ยังคงต้องใช้คำนำนาม หม่อมหลวง สร้อยระย้ายุคล ตามเดิม โดยนัยพระราชกฤษฎีกา ดังกล่าว^{๘๖}

จะเห็นได้ว่า คำนำพระนามของผู้ที่เนื่องในราชตระกูลเป็นเรื่องเฉพาะที่ใช้ในระหว่างเชื้อพระวงศ์ตามธรรมเนียมประเพณีที่สืบเนื่องกันมาเป็นระยะเวลาอันยาวนานต่างหากออกจากการใช้คำนำนามของสามัญชนโดยปรากฏพบเห็นในที่ต่าง ๆ กัน

สกุลยศชั้น "เจ้าฟ้า" เป็นคำที่ปรากฏในกฎหมาย และพงศาวดารต่าง ๆ สมัยกรุงศรีอยุธยา รัชกาลที่ 5 ทรงออรรถธิบายว่า เห็นมีอยู่ในพระราชกำหนดกฎหมายเทียรบาลซึ่งได้ตั้งขึ้นครั้งสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 ในจุลศักราช 720 และกรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงอธิบายว่า ยศเจ้าฟ้าปรากฏขึ้นในสยามมีในพงศาวดารเหนือ และในหนังสือพงศาวดารพม่า มีปรากฏในสยาม เมื่อ พ.ศ. 2111

^{๘๕} เอื้อน มณเฑียรทอง , "พระราชกฤษฎีกาให้ใช้คำนำนามสตรี", หน้า 322.

^{๘๖} เรื่องเดียวกัน , หน้า 323.

สกุลยศชั้น "พระองค์เจ้า" เป็นคำที่ตรงกับที่เรียกในกฎมณเฑียรบาลว่า "พระเขวราช"

สกุลยศชั้น "หม่อมเจ้า" ปรากฏพบอยู่ในคำจารึกสมัยกรุงศรีอยุธยา

สกุลยศชั้น "หม่อมราชวงศ์" ปรากฏในทำเนียบศักดินาพลเรือน แต่ได้ใช้ในสมัยรัชกาลที่ 4 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

สกุลยศชั้น "หม่อมหลวง" พบในประกาศรัชกาลที่ 4 ซึ่งห้ามมิให้เรียกว่า "หม่อมราชวงศ์" ในประกาศนี้มีว่า "หม่อมราชวงศ์ที่ในข้าราชการ เรียกว่า หม่อมหลวงที่ไพร่ก็เรียกว่า เจ้า" ประกาศลงวันศุกร์ เดือนอ้าย ขึ้น 11 ค่ำ ปีมะเส็ง จศก ศักราช 1226 (พ.ศ. 2407) หากพิจารณาจากประกาศดูเหมือนว่า หม่อมหลวงเป็นชั้นเดียวกับหม่อมราชวงศ์ ในรัชกาลที่ 5 จึงลดลงมาเป็นราชสกุลชั้นต่ำ ใช้เรียกบุตรหม่อมราชวงศ์สืบมาจนบัดนี้

คำนำพระนามเหล่านี้มีที่มาแตกต่างกันออกไป แต่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ก็ทรงพระราชนิพนธ์เกี่ยวกับคำนำนามเหล่านี้ไว้ในหนังสือธรรมเนียมราชตระกูลในกรุงสยามเพื่อเป็นหลักฐานให้ใช้เป็นแนวทางปฏิบัติในทางเดียวกัน ในขณะที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ก็ทรงพระราชทานกฎหมายบางฉบับออกใช้บังคับให้มีส่วนเกี่ยวข้องและสอดคล้องกับธรรมเนียมราชตระกูลดังกล่าว เช่น พระราชกฤษฎีกาให้ใช้คำนำนามสตรี พ.ศ. 2460 และพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยคำนำนามเด็ก พ.ศ. 2464 เป็นต้น

ข้อที่น่าพิจารณาก็คือ การใช้คำนำนามตามธรรมเนียมราชตระกูลเหล่านี้จะถือเป็นกฎหมายได้หรือไม่ และการที่มีกฎหมายบางฉบับออกมาใช้บังคับจะมีผลเป็นการลบล้างบางอย่างของราชประเพณีในการใช้คำนำพระนามของราชวงศ์หรือไม่ อย่างไร

ผู้เขียนมีความเห็นว่า เรื่องนี้เป็นเรื่องเฉพาะของเจ้านายชั้นสูงซึ่งจะต้องแยกต่างหากออกจากสามัญชนธรรมดา การที่มีธรรมเนียมราชตระกูลปฏิบัติกันมาเช่นนี้ บ้างก็มีลักษณะรูปแบบของกฎหมาย บ้างก็ไม่มีลักษณะ

รูปแบบของกฎหมาย แต่การที่ได้ใช้กันมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน จนก่อให้เกิดจารีตประเพณี จึงน่าจะถือได้ว่าเป็นกฎหมายที่เกิดจากจารีตประเพณีและสามารถใช้บังคับได้เช่นเดียวกับกฎหมายที่ตราขึ้นโดยรัฐสภา ดังเช่นในปัจจุบัน เพราะในสมัยก่อนที่จะมีการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ระบบรัฐสภา ที่มาของกฎหมาย อาจจะมาได้ในหลาย ๆ รูปแบบจารีตประเพณี ก็ถือว่าเป็นรูปแบบหนึ่งของกฎหมาย การใช้คำนำพระนามของราชวงศ์ในปัจจุบัน จึงสามารถใช้ได้เสมือนหนึ่งเป็นกฎหมายเหมือนกัน แต่การใช้กฎหมายฉบับใดคงต้องพิจารณาว่ากฎหมายประเภทใดได้ใช้กันหลังที่สุดก็คงต้องใช้ในลักษณะนั้น ๆ บังคับ อย่างไรก็ตาม การได้มาซึ่งสกุลยศบางชั้นก็อาจจะขึ้นกับพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ที่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานให้หรือไม่ก็ได้ ความเป็นไปตามราชประเพณีที่ใช้สืบเนื่องมาแต่โบราณ จนปัจจุบันก็เป็นเรื่องที่เหมาะสมอยู่แล้วหากจะวิเคราะห์ว่าสกุลยศชั้นใดเป็นกฎหมายประเพณี ก็คงต้องศึกษากันเป็นอีกเรื่องหนึ่งต่างหาก

1.4. การใช้คำนำนามบุคคลที่ได้รับการผ่าตัดแปลงเพศ

วิทยาการในทางการแพทย์ปัจจุบันได้มีความเจริญรุดหน้าไปมากแม้กระทั่งการที่จะทำการผ่าตัดแปลงเพศของมนุษย์ได้ ในต่างประเทศผู้เขียนเคยอ่านพบเอกสารหนังสือว่าการแปลงเพศสามารถกระทำได้ทั้งจากเพศชายเป็นเพศหญิงหรือจะเปลี่ยนจากเพศหญิงเป็นเพศชาย แต่สำหรับของประเทศไทย เรามักจะเคยพบแต่การผ่าตัดเพศชายแปลงเป็นเพศหญิง ซึ่งปัจจุบันเป็นที่นิยมของพวกที่เรียกกันว่า "กระเทย" มาก

เมื่อร่างกายในอวัยวะส่วนต่าง ๆ ของเพศชายไม่ว่าจะเป็นอวัยวะเพศ หน้าอก นม ฯลฯ ได้มีการเปลี่ยนแปลงในลักษณะที่มีความเป็นเพศหญิงมากขึ้นจะก่อให้เกิดสิทธิและหน้าที่ในการเปลี่ยนแปลงเรื่องอื่น ๆ ในทางกฎหมายด้วยหรือไม่ โดยเฉพาะคำนำนามของบุคคลจะมีสิทธิได้รับการเปลี่ยนแปลงตามสภาพร่างกายที่เปลี่ยนแปลงไปหรือไม่

ในเรื่องนี้ หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ปีที่ 32 ฉบับที่ 11473 วันอังคารที่ 20 มิถุนายน พ.ศ. 2532 คอลัมภ์ บุคคลวันนี้ โดยนักข่าวสี่เตี๊ยะ

หน้า 4 ได้ลงประวัติของบุคคลชื่อ "กัรติ ชนา" ว่าจบวิทยาลัยช่างศิลป์แล้วบินไปเรียนต่อด้านศิลป์ที่ลอสแอนเจลิส ต่อมาเปิดร้านเสริมสวยซึ่งตอนนั้นยังเป็น "นาย" อยู่ แต่ต่อมาได้ผ่าตัดแปลงเพศที่นั่นและเป็นคนเดียวที่ได้รับการยอมรับจากสหรัฐอเมริกา ให้เปลี่ยนค่านำหน้าชื่อเป็น "นางสาว"

หากพิจารณาดูกฎหมายเกี่ยวกับการใช้ค่านำนามหรือแม้แต่พระราชบัญญัติชื่อบุคคล พ.ศ. 2505 ก็ไม่มีมาตราใดที่บัญญัติอนุญาตให้บุคคลเปลี่ยนค่านำนามจากเพศหนึ่งมาเป็นอีกเพศหนึ่งได้ และเมื่อพิจารณากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับฉบับอื่น ๆ จะพบว่า การเปลี่ยนแปลงรายการเพศเป็นเรื่องของการแก้ไขรายการของบุคคลซึ่งอาจจะขอแก้ไขในสูติบัตรหรือทะเบียนบ้าน พระราชบัญญัติการทะเบียนราษฎร พ.ศ. 2499 แก้ไขเพิ่มเติมโดยประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 234 ลงวันที่ 31 ตุลาคม 2515 ข้อ 7 และข้อ 13 มาตรา 22 และ มาตรา 31 บัญญัติไว้ ดังนี้

"มาตรา 22 ทะเบียนคนเกิด ทะเบียนคนตาย หรือสูติบัตรและมรณบัตรซึ่งได้ลงทะเบียนแล้วและบัตรลูกตายในท้อง จะแก้ไขเปลี่ยนแปลงได้ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง"^{๕๗}

"มาตรา 31 รายการในทะเบียนบ้านหรือสำเนาทะเบียนบ้านนั้น จะแก้ไขเปลี่ยนแปลงได้ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง"^{๕๘}

ต่อมา ได้มีกฎกระทรวง ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2516) ออกตามความในพระราชบัญญัติการทะเบียนราษฎร พ.ศ. 2499 บัญญัติหลักเกณฑ์เกี่ยวกับ

^{๕๗} สำนักงานกลางทะเบียนราษฎร กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย , คู่มือปฏิบัติงานทะเบียนราษฎร สำหรับสำนักทะเบียนในเขตปฏิบัติ การตามโครงการจัดทำเลขประจำตัวประชาชน (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น กรมการปกครอง , 2532) , หน้า 7.

^{๕๘} เรื่องเดียวกัน , หน้า 10.

เรื่องการแก้ไขรายการบุคคลในทะเบียนต่าง ๆ ดังนี้

"ข้อ 3 การแก้ไขเปลี่ยนแปลงทะเบียนคนเกิด ทะเบียนคนตาย หรือ สูติบัตร และมรณบัตรซึ่งได้ลงทะเบียนแล้ว และบัตรลูกตายในท้องให้ปฏิบัติ ตามหลักเกณฑ์และวิธีการ ดังต่อไปนี้

(1) ในกรณีที่ผู้ยื่นคำร้องขอแก้ไขเปลี่ยนแปลงนำเอกสารราชการมา แสดง ให้ผู้ยื่นคำร้องแสดงเอกสารดังกล่าวต่อนายทะเบียนอำเภอหรือนายทะเบียนท้องถิ่นและหากนายทะเบียนอำเภอหรือนายทะเบียนท้องถิ่นพิจารณาเห็นว่า เอกสารดังกล่าวเชื่อถือได้ ให้แก้ไขเปลี่ยนแปลงให้

(2) ในกรณีที่ผู้ยื่นคำร้องขอแก้ไขเปลี่ยนแปลงทะเบียนไม่มีเอกสาร ราชการมาแสดง ให้นายทะเบียนอำเภอหรือนายทะเบียนท้องถิ่นสอบสวนพยาน หลักฐานดังกล่าวแล้ว เสนอนายอำเภอพิจารณา เมื่อนายอำเภอเห็นว่าพยานหลักฐานดังกล่าวเชื่อถือได้ ให้นายอำเภอสั่งนายทะเบียนอำเภอหรือนายทะเบียนท้องถิ่นแก้ไขเปลี่ยนแปลงทะเบียนให้ ฯลฯ

ข้อ 4 ในกรณีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงภายในทะเบียนบ้าน หรือสำเนา ทะเบียนบ้าน ให้นำข้อ 3 มาบังคับใช้โดยอนุโลม"^{๑๑}

เมื่อพิจารณาถึงการเปลี่ยนแปลงเพศตามกฎหมายของบุคคล ตามกฎหมายดังกล่าวนี้แล้ว หากเมื่อมีการลงรายการบุคคลไว้ในทะเบียนคนเกิด สูติบัตร ตลอดจนทะเบียนบ้านว่าเป็นเพศชายหรือหญิงแล้ว จะแก้ไขเปลี่ยนแปลงรายการบุคคลดังกล่าวได้ตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดในกฎกระทรวง แต่ทาง ปฏิบัติในปัจจุบัน นายทะเบียนยังไม่ยอมแก้ไขเปลี่ยนแปลงเพศให้แก่บุคคลที่ได้รับการผ่าตัดแปลงเพศแต่อย่างใด

สำหรับของประเทศไทย ได้เคยมีหนังสือของจังหวัดขอนแก่น หรือเรื่อง การขอแก้เพศในทะเบียน มายังกระทรวงมหาดไทย โดยหาหรือว่า

^{๑๑} เรื่องเดียวกัน , หน้า 393 - 394.

ชาวบ้านในเขตจังหวัดขอนแก่นคนหนึ่ง เดิมเป็นเพศชายได้ทำการผ่าตัดเปลี่ยนแปลงเพศเป็นหญิงจะขอแก้เพศในทะเบียนบ้าน จากเพศชายเป็นเพศหญิงจะทำได้หรือไม่อย่างไร⁷⁰

กระทรวงมหาดไทย ได้ตอบข้อหารือ โดยชี้แจงว่า การที่บุคคลจะเป็นเพศหญิงหรือเพศชาย ต้องถือตามข้อเท็จจริงตามธรรมชาติเมื่อเกิด ทั้งสิทธิและหน้าที่ของบุคคลก็ย่อมถือตามสภาพเมื่อเกิดตามนัยประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 15 ส่วนการเปลี่ยนเพศโดยการผ่าตัดยังไม่มีกฎหมายรับรอง จึงไม่อนุญาตให้มีการแก้เพศในทะเบียนบ้านได้⁷¹ นอกจากนี้ ยังมีคำพิพากษาฎีกาได้ตัดสินไว้ว่า ชายเปลี่ยนนอวัยวะเพศเป็นหญิงก็ไม่ใช่หญิงอันเป็นคน ที่ออกลูกได้ไม่มีกฎหมายให้ใช้สิทธิทางศาลขอเปลี่ยนเพศในเอกสารทางทะเบียน⁷²

ดังนั้น ในขณะนี้การปฏิบัติในเอกสารทางทะเบียน เจ้าหน้าที่จึงต้องถือปฏิบัติตาม หนังสือ กระทรวงมหาดไทย ที่ มท 0313/14802 เป็นหลักที่ไม่อาจแก้ไขเปลี่ยนแปลงเพศของบุคคลที่ผ่าตัดเปลี่ยนแปลงเพศได้และหากบุคคลใดที่ได้รับการผ่าตัดเปลี่ยนแปลงเพศจะใช้สิทธิทางศาลขอเปลี่ยนเพศในเอกสารทางทะเบียน คำพิพากษาฎีกา ที่ 157/2524 ก็ได้มีคำตัดสินเป็นบรรทัดฐานไว้ว่า ไม่มีกฎหมายให้ใช้สิทธิทางศาลได้

การแก้ไขรายการโดยเฉพาะการแก้ไขเพศในสูติบัตรและทะเบียนบ้านอาจขอแก้ไขได้ตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการทะเบียนราษฎร

⁷⁰ หนังสือ จังหวัดขอนแก่นที่ ขก 19/19705 ลงวันที่ 10 ตุลาคม 2515.

⁷¹ หนังสือ กระทรวงมหาดไทยที่ มท 0313/14802 ลงวันที่ 23 พฤศจิกายน 2515.

⁷² คำพิพากษาฎีกา ที่ 157/2524.

พ.ศ. 2499 แก้ไขเพิ่มเติมโดยประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 234 ลงวันที่ 31 ตุลาคม 2515 ข้อ 7 และข้อ 13 มาตรา 22 และ มาตรา 31 ดังกล่าวข้างต้น โดยผู้ขอจะต้องยื่นคำร้องขอแก้ไขต่อนายทะเบียนอำเภอหรือนายทะเบียนท้องถิ่น โดยมีใบรับรองแพทย์ไปแสดงและถ้าใบรับรองแพทย์นั้นเป็นเอกสารของทางราชการ นายทะเบียนอำเภอหรือนายทะเบียนท้องถิ่นจะเป็นผู้วินิจฉัย ตามกฎกระทรวง ข้อ 3 (1) ถ้าใบรับรองแพทย์นั้นไม่ได้เป็นเอกสารของทางราชการ นายทะเบียนอำเภอหรือนายทะเบียนท้องถิ่นจะสอบสวนหลักฐานต่าง ๆ (อาจจะรวมทั้งสอบปากคำแพทย์ที่ออกใบรับรองนั้นด้วยก็ได้) แล้วเสนอให้นายอำเภอเป็นผู้วินิจฉัยตามกฎหมายกระทรวง ข้อ 3 (2)⁷³

จากข้อกำหนดดังกล่าว ในกรณีที่ได้มีการผ่าตัดแปลงเพศแล้วมาขอเปลี่ยนแปลงแก้ไขราชการในเอกสารต่าง ๆ ทางทะเบียน นายทะเบียนน่าจะมีความพิจารณาสอบสวนตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดในกฎกระทรวง และแก้ไขให้ได้ตามดุลพินิจ⁷⁴ แต่ในทางปฏิบัตินายทะเบียนจะไม่ทำให้ ดังจะเห็นได้จากหนังสือกระทรวงมหาดไทย ที่ มท 0313/14802 ลงวันที่ 23 พฤศจิกายน 2515 ในเรื่องนี้ น่าจะได้มีการออกกฎกระทรวงตามความในพระราชบัญญัติการทะเบียนราษฎร พ.ศ. 2499 เป็นกรณีพิเศษ เพื่อให้อำนาจแก่นายทะเบียนในการแก้ไขเปลี่ยนแปลงเรื่องเพศและข้อมูลอื่น ๆ ในทะเบียนต่าง ๆ ให้แก่บุคคลที่ได้ผ่าตัดแปลงเพศแล้วดังกล่าวได้⁷⁵

⁷³ วิฑูรย์ อึ้งประพันธ์ , "นิติเวชสาธก : ศาลปฏิเสชการเปลี่ยนแปลงเพศทางกฎหมาย , " สารคดีราช 33 (กรกฎาคม 2524) : 485.

⁷⁴ จักรพันธ์ สอนสุภาพ , "ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับผ่าตัดแปลงเพศและบุคคลที่ผ่าตัดแปลงเพศ" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2533) , หน้า 164.

⁷⁵ เรื่องเดียวกัน , หน้า 168.

ผู้เขียนเห็นด้วยกับแนวความคิดข้างต้นที่ว่า นายทะเบียนน่าจะม้อ่านากแก้ไขรายการในทะเบียนต่าง ๆ ได้ตามกฎกระทรวง เพราะบทบัญญัติในกฎกระทรวงไม่มีข้อความใดเลยที่จะห้ามไม่ให้มีการเปลี่ยนแปลงรายการในเรื่องเพศได้ รายการบุคคลเรื่องเพศเป็นรายการหนึ่งที่ปรากฏในทะเบียนต่าง ๆ เมื่อนายทะเบียนม้อ่านากแก้ไขรายการในทะเบียนได้ การแก้ไขรายการเรื่องเพศก็น่าจะทำได้เช่นกัน

แต่แนวทางในการปฏิบัติของกรมการปกครอง ตามหนังสือกระทรวงมหาดไทย ที่ มท 0313/14802 ลงวันที่ 23 พฤศจิกายน 2515 ประกอบกับมีคำพิพากษาฎีกาที่ 157/2524 ที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น การเปลี่ยนแปลงรายการเพศในเอกสารทางทะเบียนในประเทศไทยปัจจุบันจึงต้องถือเพศตามกฎหมายของบุคคลที่ได้รับการผ่าตัดแปลงเพศก็ยังคงมีเพศเป็นชายหรือหญิงตามที่ตนถือกำเนิดมาอยู่นั่นเอง

อย่างไรก็ดี แม้ว่าในขณะนี้จะยังไม่ม้อกฎหมายอนุญาตให้มีการเปลี่ยนแปลงเพศใหม่ ภายหลังจากการผ่าตัดแปลงเพศและยังไม่มีการรับรองให้เป็นสิทธิของบุคคลในการเลือกถือเพศใดเพศหนึ่งตามใจสมัครได้ แต่ในปัจจุบันนักนิติศาสตร์หลายท่านแม้แต่ศาลฎีกาเองก็เห็นว่า การผ่าตัดแปลงเพศนั้น เป็นเสรีภาพในชีวิตร่างกายของบุคคลและรัฐเองก็ไม่ได้กฎหมายมาห้ามมิให้มีการผ่าตัดแปลงเพศแต่อย่างใด ดังนั้น ในขณะนี้เราจึงอาจกล่าวได้ว่าการผ่าตัดแปลงเพศนั้นย่อมเป็นเสรีภาพในร่างกายของประชาชนชาวไทยที่จะกระทำได้⁷⁶

เมื่อไม่อาจจะขอเปลี่ยนแปลงเพศในเอกสารการทะเบียนจากเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้องหรือขอใช้สิทธิทางศาลได้ การจะขอเปลี่ยนแปลงคำนำนามของบุคคลที่ได้รับการผ่าตัดเปลี่ยนแปลงเพศก็ไม่ได้เช่นกัน เพราะการ

⁷⁶ เรื่องเดียวกัน , หน้า 78.

เปลี่ยนแปลงคำนำนามบุคคลก็ต้องเป็นไปตามข้อเท็จจริงที่บุคคลนั้นถือเพศอยู่ การใช้คำนำนามจึงต้องใช้ตามเพศที่มีแต่กำเนิดนับแต่มีสภาพบุคคลขึ้นมา อย่างไรก็ตามในอนาคตหากระบบกฎหมายและทัศนคติของสังคมในการให้สิทธิ เสรีภาพและ มีการยอมรับบุคคลจำพวกนี้มากขึ้น โอกาสที่จะมีการอนุญาตให้เปลี่ยนคำนำนาม ของบุคคลที่ผ่าตัดเปลี่ยนแปลงเพศไปตามเพศที่เปลี่ยนแปลงไป อาจจะเกิดขึ้นใน ประเทศไทยก็ได้ในอนาคต

2. ชื่อตัว ชื่อรอง

การที่เราจะรู้ว่าใครเป็นใคร เราจะรู้ได้จากชื่อซึ่งแต่เดิมมามักจะ เรียกบุคคลด้วยชื่อตัว และระบุว่าเป็นบุตรผู้ใด ในบางครั้งยังระบุบ้านควบคู่กัน ไปด้วยเพื่อให้รู้ว่า หมายถึงบุคคลผู้ใด

การเรียกขานบุคคลแต่ละคนในชุมชนได้ใช้ชื่อเรียกกันมาตั้งแต่ไหนแต่ไร เพื่อประโยชน์แก่การใช้สิทธิและหน้าที่โดยตรงบุคคลจึงต้องมีชื่อและชื่อของบุคคล ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย ดังจะเห็นได้จาก มาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติ ชื่อบุคคล พ.ศ. 2505⁷⁷ บัญญัติว่า "ผู้มีสัญชาติไทยต้องมีชื่อตัวและชื่อสกุลและจะมีชื่อรองก็ได้"

แสดงให้เห็นว่ารัฐบังคับให้บุคคลที่มีสัญชาติไทยทุกคนต้องมีชื่อตัว และ ชื่อสกุลจะไม่มีไม่ได้ผิดกฎหมายแต่ก็ไม่ปรากฏว่าหากบุคคลผู้มีสัญชาติไทยไม่มีชื่อตัว ชื่อสกุล จะได้รับโทษแต่ประการใดหรืออาจจะกล่าวได้ว่าโทษในทางอาญาไม่มีที่ จะมีเป็นลักษณะเป็นบทลงโทษก็คือ ในทางสังคมมากกว่าหากผู้ใดก็ตามไม่มีชื่อตัว

⁷⁷ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ เล่ม 79 ตอน 104 วันที่ 23

ก็อาจจะไม่สามารถติดต่อสื่อสารกับบุคคลอื่นได้สะดวก เพราะไม่อาจทราบว่าเป็นใคร อาจจะเข้าเรียนหนังสือที่โรงเรียนไม่ได้ ทำบัตรประจำตัวประชาชนไม่ได้ เป็นต้น แต่สำหรับชื่อรองกฎหมายไม่ได้บังคับว่าต้องให้มีเสมอไป เป็นสิทธิของบุคคลที่จะเลือกว่าจะใช้หรือไม่ก็ได้ในทางปฏิบัติไม่ค่อยจะเป็นที่นิยมของประชาชนโดยทั่วไป ซึ่งอาจจะเปรียบเทียบกับระบบ Common Law ในประเทศอังกฤษหรือสหรัฐอเมริกา ก็คงจะหมายถึงชื่อรอง (Middle name) แต่ในประเทศที่ใช้ระบบ Common Law โดยเฉพาะในสหรัฐอเมริกาจะเป็นที่นิยมใช้ในหมู่ประชาชนทั่วไป เพราะอาจจะเห็นว่าเป็นการจำแนกตัวบุคคลได้ชัดเจนยิ่งขึ้นในกรณีที่บุคคลมีชื่อซ้ำกันมาก ๆ

2.1. ความหมาย

พระราชบัญญัติชื่อบุคคล พ.ศ.2505 มาตรา 4 บัญญัติว่า⁷⁸ "ชื่อตัว ความหมายว่า ชื่อประจำตัวบุคคล" และ "ชื่อรอง หมายความว่า ชื่อประกอบถัดจากชื่อตัว"

ชื่อตัว หมายความว่า ชื่อประจำตัวของแต่ละบุคคลเป็นชื่อที่จำแนกบุคคลแต่ละคนเป็นรายตัวในครอบครัวที่ใช้ชื่อสกุลเดียวกัน⁷⁹ เช่น ผู้เขียนใช้ชื่อสกุล "แยมละม้าย" มีพี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกันใช้ชื่อตัวจำแนกพี่น้องแต่ละคนก็มี เรืองวิทย์ วีระเดช วิรุฬห์ ลักษณะ ชวลิต ชื่อเหล่านี้เป็นชื่อประจำตัวของแต่ละคนที่ทุกคนใช้ชื่อสกุล "แยมละม้าย" ร่วมกัน เป็นต้น

ชื่อรอง เป็นชื่อประกอบถัดจากชื่อตัว ชื่อรอง จะอยู่ระหว่างชื่อตัวกับชื่อสกุล ตัวอย่างเช่น นายชยัน หมั่นเรียน พากเพียรสูง ชื่อตัวของบุคคลผู้นี้คือ ชยัน หมั่นเรียน เป็นชื่อรอง ส่วนชื่อสกุลคือ พากเพียรสูง เป็นต้น

⁷⁸ เรื่องเดียวกัน , หน้า 6.

⁷⁹ จิตติ ดิงศภัทย์ , กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยบุคคล , หน้า 13.

2.2. การได้มาซึ่ง ชื่อตัว ชื่อรอง

2.2.1. กรณีชื่อตัว

โดยปกติ บิดา มารดา เป็นผู้ตั้งให้นับตั้งแต่เด็ก เกิดมามีสภาพเป็นบุคคลเพราะตามพระราชบัญญัติการทะเบียนราษฎร พ.ศ. 2499 แก้ไขเพิ่มเติมโดยประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 234 ลงวันที่ 31 ตุลาคม 2515 มาตรา 11 กำหนดให้เจ้าบ้าน (มักจะได้แก่ผู้เป็นบิดา) หรือมารดาเป็นผู้มีหน้าที่แจ้งคนเกิดภายใน 15 วัน และมาตรา 18 ของกฎหมายฉบับเดี๋ยวก่อนก็กำหนดให้เป็นที่หน้าที่ของเจ้าบ้านหรือมารดา จะต้องแจ้งชื่อตัวของเด็กที่เกิดพร้อมกันไปกับการแจ้งการเกิดตามแบบพิมพ์สูติบัตรที่รัฐเป็นผู้กำหนด ในการแจ้งชื่อเพื่อที่จะลงรายการในสูติบัตรโดยทั่วไป ผู้แจ้งมักจะแจ้งชื่ออะไรก็ได้ไปก่อน เช่น ด่า แดง ไข่ ไก่ เป็ด ฯลฯ เพราะยังไม่ได้มีการเตรียมตั้งชื่อตัวให้แก่เด็ก เมื่อเด็กคลอดออกมาได้ระยะหนึ่ง อาจจะเป็น 10 วัน 20 วัน ผู้เป็นบิดาหรือมารดา ก็อาจจะนำเด็กไปทำพิธีทางศาสนาแล้วให้พระตั้งชื่อให้เพื่อเป็นสิริมงคลหรือไม่ก็ให้ผู้มีความรู้ในการตั้งชื่อให้แก่เด็กตามตำราโหราศาสตร์เพื่อหาดูว่าอักษรตัวใด พยัญชนะตัวใด เป็นกาลกัมมิ์ไม่ควรใช้เป็นชื่อตัว เมื่อได้ชื่อตามต้องการ บิดาหรือมารดามีสิทธิที่จะขอให้นายทะเบียนจัดการเปลี่ยนชื่อให้เด็กได้ แต่ทั้งนี้จะต้องดำเนินการเสียภายใน 6 เดือน นับแต่วันที่ เจ้าบ้านหรือมารดาได้แจ้งชื่อเพื่อลงรายการในเอกสารใบเกิด ในการแจ้งขอเปลี่ยนชื่อให้แก่เด็ก ดังกล่าวนี้นี้ ไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียมแต่ประการใด เป็นไปตามพระราชบัญญัติการทะเบียนราษฎร พ.ศ. 2499 มาตรา 18 วรรคสอง

กรณีทีกล่าวนี้อาจตั้งเป็นชื่อของเด็กเกิดใหม่ ที่มีผู้แจ้งการเกิดต่อเจ้าหน้าที่ตามกฎหมาย แต่ถ้าหากมีกรณีเด็กเกิดใหม่แล้วถูกทอดทิ้งซึ่งในปัจจุบันก็มีกรณีเช่นนี้อยู่มาก เช่น ผู้หญิงท้องซึ่งจะตั้งใจหรือไม่ตั้งใจก็ตามเมื่อคลอดแล้วไม่ต้องการเด็กแล้วเอาเด็กมาทิ้งไว้ตามศูนย์การค้า สถานีขนส่ง รถยนต์โดยสาร หรือถึงชชะก็ตามเป็นต้น ปัญหาเช่นนี้ใครจะเป็นผู้แจ้งการเกิดและมีอำนาจตั้งชื่อให้เด็ก

เมื่อพิจารณาพระราชบัญญัติชื่อบุคคล พ.ศ. 2505 ก็ไม่มีมาตราไหน กำหนดไว้ให้ใครมีอำนาจตั้งชื่อให้เด็กเกิดใหม่ที่ถูกต้อง หรือ แม้แต่พระราชบัญญัติการทะเบียนราษฎร พ.ศ. 2499 ก็มีได้บัญญัติไว้อย่างชัดเจน ว่าเป็นอำนาจของใครที่มีสิทธิตั้งชื่อให้แก่เด็กได้ จะกล่าวไว้แต่เพียงว่า ถ้าผู้ใด พบคนเกิดใหม่ที่ถูกต้องทั้งให้แจ้งต่อพนักงานฝ่ายปกครอง ตำรวจ หรือ นายทะเบียนผู้รับแจ้งแห่งท้องที่และเมื่อนายทะเบียนเป็นผู้รับแจ้งรับแจ้งการมีคนเกิด แล้วก็ให้ออกสูติบัตรเป็นหลักฐาน ดังนั้น เด็กอาจจะไม่มีชื่อตัวเลขก็ได้

ตามกฎหมายของประเทศฝรั่งเศส ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ จะให้อำนาจแก่นายทะเบียนเป็นผู้เลือกตั้งชื่อให้แก่เด็กเกิดใหม่ ถ้าผู้แจ้งการเกิดปฏิเสธที่จะตั้งชื่อให้แก่เด็ก และถ้าในสูติบัตรไม่ได้ระบุชื่อตัวไว้ หากมีผู้ร้องขอต่อศาลแพ่ง ศาลแพ่งอาจจะพิจารณาเลือกตั้งชื่อให้แก่เด็กตามคำขอได้

หากพิจารณาแล้ว นับว่าระบบกฎหมายของประเทศฝรั่งเศสเหมาะสมที่สุดที่สามารถแก้ไขปัญหาให้เด็กมีชื่อตัวได้อย่างแน่นอน โอกาสที่จะไม่มีชื่อไม่มี ผู้เขียนเห็นว่าน่าจะนำมาใช้กับระบบการแจ้งการเกิด และตั้งชื่อให้แก่เด็กเกิดใหม่ที่ถูกต้องทั้งได้เพราะในทางปฏิบัติของไทยก็มักจะใช้แนวทางปฏิบัติทำนองนี้โดยอาศัยการตีความที่ว่าเมื่อนายทะเบียนผู้รับแจ้ง รับแจ้งการมีคนเกิดใหม่ที่ถูกต้องทั้งให้ออกสูติบัตรเป็นหลักฐาน ในสูติบัตรจะมีช่องรายการ ชื่อตัว ชื่อสกุล นายทะเบียนเมื่อสอบสวนแล้วไม่ทราบ ว่า เด็กชื่ออะไร บางทีก็เขียนลงไปในช่วง ชื่อตัว ชื่อสกุลไปเลขก็มี ซึ่งน่าจะไม่ต้องเพราะกฎหมายไม่ได้ให้อำนาจแก่เจ้าหน้าที่ทะเบียนให้มีอำนาจตั้งชื่อให้แก่เด็กได้ แต่เพื่อประโยชน์ของเด็กในอนาคตก็ต้องพยายามทำให้เด็กมีหลักฐานเบื้องต้นให้มีรายละเอียดมากที่สุด จะได้ไม่เป็นปัญหาแก่เด็กต่อไป

2.2.2. กรณีชื่อรอง

การที่พระราชบัญญัติการทะเบียนราษฎร พ.ศ. 2499 แก้ไขเพิ่มเติมโดยประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 234 ลงวันที่ 31 ตุลาคม 2515 มาตรา 11 และ มาตรา 18 บัญญัติให้เจ้าบ้านหรือมารดาเป็นผู้แจ้งการเกิด

ของเด็กเกิดใหม่ภายในกำหนด 15 วันนับแต่เมื่อคลอด พร้อมกับต้องแจ้งชื่อของ
เด็กไปพร้อมกับการแจ้งการเกิด คำว่า "ชื่อ" ของเด็กก็คงหมายถึงชื่อตัว
และชื่อสกุลของเด็ก ผู้เขียนเห็นว่าน่าจะเป็นการรวมถึงชื่อรองด้วย เพราะหาก
พิจารณาจากบทบัญญัติตาม มาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติชื่อบุคคล พ.ศ. 2505
บัญญัติให้ทุกคนที่มีสัญชาติไทย จะต้องมื่อชื่อตัว ชื่อสกุล แต่จะมีชื่อรองหรือไม่ก็ได้
กฎหมายบังคับให้มื่อคือ ชื่อตัว และชื่อสกุล ดังนั้น เวลาแจ้งชื่อในการเกิดก็ต้อง
แจ้งชื่อตัว ชื่อสกุล ของเด็กเพียงแต่จะแจ้งชื่อรองลงไปด้วยหรือไม่ก็ได้ ในทาง
ปฏิบัติไม่เป็นที่นิยม

ปัญหาที่น่าพิจารณาก็คือ หากไม่มีการแจ้งชื่อรอง
นับแต่เมื่อแจ้งชื่อเพ็ลลงเป็นหลักฐานในใบเกิด จะมาขอตั้งชื่อรองในภายหลังจะ
ได้หรือไม่

เนื่องจากว่า ไม่มีกฎหมายกำหนดว่าจะตั้งได้เมื่อ
ใดจึงทำได้โดยไม่จำกัด^{๘๐} แต่การเปลี่ยนชื่อรองจะต้องอยู่ภายใต้บังคับมาตรา
16 แห่งพระราชบัญญัติชื่อบุคคล พ.ศ. 2505 เกี่ยวกับเรื่องนี้ นายทะเบียนกลาง
ได้เคยมีหนังสือตอบข้อหารือทางปฏิบัติในการตั้งชื่อรองไปถึงปลัดกรุงเทพมหานคร
ว่า หลักเกณฑ์การตั้งชื่อรองเหมือนกับหลักเกณฑ์การตั้งชื่อตัว และการตั้งชื่อรอง
จะตั้งตอนแจ้งการเกิดหรือตั้งตอนหลังก็ได้^{๘๑}

ผู้เขียนเห็นด้วยกับหลักการนี้ เพราะหากจะต้อง
ดำเนินการตามกฎหมายที่เป็นลาลักษณ์อักษร หากไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้ก็ไม่น่า
จะทำได้ซึ่งถ้าเป็นเช่นนั้น ไม่อาจจะใช้ชื่อรองกันได้เลย เพราะแบบพิมพ์สุติบัตร

^{๘๐} เรื่องเดียวกัน , หน้า 22.

^{๘๑} หนังสือกรมการปกครอง ที่ มท 0402/5671 ลงวันที่ 11 ตุลาคม

จะระบุแต่ช่องให้ใส่ชื่อเพียงชื่อตัว ชื่อสกุล ชื่อรองไม่มีระบุไว้ และหากเจ้าบ้านหรือมารดาต้องการตั้งชื่อรองให้แก่เด็กด้วยจะใส่ไว้ที่ไหน

อย่างไรก็ตาม แม้กฎหมายจะไม่ได้บังคับให้

ประชาชนทุกคนต้องมีและไม่เป็นที่นิยมมากนักในหมู่ประชาชนคนไทย แต่กฎหมายไทยก็รับรองการมีชื่อรองได้ ซึ่งต่อไปในอนาคต หากชื่อตัวมีซ้ำกันมาก ๆ ก็อาจจะเป็นประโยชน์แก่ประชาชนที่จะขอตั้งชื่อรองขึ้นมาเพื่อให้ตัวเองมีความแตกต่างไปจากคนอื่นที่มีชื่อเดียวกัน นับได้ว่า! เป็นความชาญฉลาดของผู้จัดทำกฎหมายฉบับนี้ขึ้นมา แม้จะมีลักษณะคล้าย ๆ กับระบบกฎหมาย Common Law ในประเทศอังกฤษ แต่ก็สามารถนำมาปรับใช้กับวัฒนธรรมของไทยได้ และโอกาสที่จะใช้อาจเกิดขึ้นได้ทั้งปัจจุบัน และอนาคตมีความเป็นไปได้สูง จึงเป็นสิ่งที่ดีมีประโยชน์ที่กฎหมายกำหนดให้มีชื่อรองหรือไม่ก็ได้

2.3. ลักษณะการใช้ชื่อตัว

ในสมัยสุโขทัย ชื่อคนทั่วไปมักจะใช้ชื่อตัวซึ่งเกือบทั้งหมดเป็นคำพยางค์เดียวซึ่งมีความหมายต่าง ๆ กัน เช่น ชื่อของผู้ชาย ความหมายแสดงลำดับเครือญาติ ได้แก่ อ้าย ยี่ ไล่ จั๋ว ความหมายต้นไม้ ได้แก่ สิ่ง อิน ความหมายสี ได้แก่ (ใส) ดำ สำหรับของผู้หญิงก็มักจะมี ความหมายคล้าย ๆ กับผู้ชาย เช่น ความหมายแสดงลำดับเครือญาติ ได้แก่ เอื้อย ความหมายธาตุ ได้แก่ คำ ความหมายบ่งคุณภาพ ได้แก่ มิ่ง แต่ความหมายที่นิยมในการตั้งชื่อคนทั่วไป ในสมัยสุโขทัย มักจะมีความหมายแสดงคติความสัมพันธฉันญาติโดยตั้งชื่อบ่งลำดับที่ในครอบครัว ซึ่งกระทำได้ในชุมชนเล็ก ๆ เมื่อชุมชนขยายขึ้น ก็จำเป็นต้องมีชื่อที่บ่งเฉพาะลงไปเพื่อกำหนดการเรียกขานตัวบุคคลให้ชัดเจนและไม่เกิดความสับสนจึงเพิ่มเป็น 2 พยางค์ แต่แนวความคิด ในการตั้งชื่อในเวลานั้น ยังติดอยู่กับคติความสัมพันธฉันญาติ เช่น ใสดำ ใส แปลว่า สี ใสดำ หมายถึง นายดำผู้เป็นลูกคนที่ 4 ของครอบครัวนอกจากนี้ยังมีชื่อที่มีความหมายถึงต้นไม้ เช่น สิ่งอิน ซึ่งเป็นต้นไม้ขนาดใหญ่แสดงถึงความมั่นคง ชื่อที่บ่งบอกลักษณะสี ได้แก่ ดำ ความหมายของธาตุ เช่น ทอง ซึ่งสะท้อนถึงความต้องการความร่ำรวยและชื่อที่มีความหมายบ่งบอกถึงคุณภาพที่เป็นเลิศ เป็นต้น ชื่อบางชื่อมี

ลักษณะร่วมกันของผู้ปกครองกับผู้ได้ปกครองสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะความสัมพันธ์แบบครอบครัวหรือแบบพ่อปกครองลูก เช่น เรือง หมายถึง รุ่งเรือง เช่นเดียวกับคำว่า รุ่ง เป็นต้น^{๘๒}

ในสมัยอยุธยาและธนบุรี จากการที่วิเคราะห์ชื่อของคนทั่วไปที่อาศัยอยู่ในเมืองหลวง พบว่าจะมีชื่อตัวระหว่าง 1 - 2 พยางค์ มีความหมายกระจัดกระจาย ชื่อคนส่วนใหญ่ไม่แยกการใช้ระหว่างชายและหญิงคือใช้ชื่อเหมือนกัน เช่น ฉิม พิมพ์ พลับ สน อิน เสม ศรี หรือบางครั้งเมื่อพิจารณาดูน่าจะเป็นชื่อของหญิง แต่กลับเป็นชื่อของชาย เช่น แข เพ็งจันทร์ แสงจันทร์ แฉล้ม เป็นต้น ความหมายของชื่อที่แสดงให้เห็นเป็นรูปธรรม ในชื่อของต้นไม้ ดอกไม้ที่นิยมได้แก่ ชื่อจัน ในชื่อชาติ ได้แก่ ทอง ส่วนความคิดนามธรรมส่วนใหญ่มีความหมายในเรื่องของบุญตามคติในพระพุทธศาสนา ชื่อชายมักจะมีความหมายถึงความเจริญบุญ ซึ่งจะใช้ชื่อว่า พร มากที่สุด ส่วนผู้หญิงก็มีบ้างแต่น้อยกว่าของผู้ชาย นอกจากนี้ ชื่อชายและหญิงมีความหมายบ่งบอก ลักษณะของความเป็นชายเป็นหญิงก็มีอยู่บ้าง เช่น ชื่อชายที่มีความหมายเป็นสัตว์ ได้แก่ ช้าง ครุฑ ความหมายที่แสดงความเป็นชาย ได้แก่ เณร ส่วนผู้หญิงชื่อของสัตว์ก็เลือกประเภทที่น่ารัก และสื่อความหมายเป็นหญิง เช่น แมว ไหม เอี้ยง ส่วนที่แสดงความเป็นหญิง ได้แก่ ชื่อชี่^{๘๓}

ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช ชื่อของคนทั่วไปที่เป็นชาย มักจะมีจำนวนพยางค์ จำนวน 3 พยางค์ ส่วนหญิงจะมี 3-4

^{๘๒} สุภาพรณ ฌ บางช้าง , การใช้ภาษาไทยในการตั้งชื่อของคนไทย , งานวิจัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ฉลอง 700 ปี ลายชื่อไทย ลำดับที่ 6 (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2527) , หน้า 82 - 85.

^{๘๓} เรื่องเดียวกัน , หน้า 86 - 89.

พยางค์ ซึ่งไม่มีชื่อคนทั่วไปในสมัยสุโขทัย ออยุธยา และธนบุรี โดยทั่วไปจะมีความหมายคล้ายคลึงกับสมัยอยุธยาและธนบุรี แต่ส่วนใหญ่มีความหมายแสดงรูปธรรม กิริยา และลักษณะต่าง ๆ ที่เห็นและสัมผัสได้อย่างชัดเจน ในยุคนี้ชื่อของคนไทยจะมีลักษณะความหมายเป็นไทยแท้ ๆ เช่น ความหมายถึงต้นไม้ ได้แก่ เกตุ แต่ง ความหมายถึงสัตว์ ได้แก่ ควาย ปลา นก ที่เป็นธาตุ ได้แก่ ทอง นิล ที่เป็นของใช้ก็ได้แก่ ชัน จาด เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ได้รับการรับว่าเป็นมงคลและเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต^{๘๔}

ในยุคสมัยประชาธิปไตย ชื่อคนทั่วไป จะมีลักษณะพิเศษและมีวิวัฒนาการของการสร้างคำในการใช้ชื่อสูงมากขึ้น เช่น ชื่อต้นไม้ ดอกไม้ เริ่มหมดความนิยมที่จะใช้ชื่อต้นไม้พยางค์เดียว เช่น อิน จัน แต่กลับจะใช้ 2 พยางค์ เช่น กุหลาบ โกมุก บานเย็น เฟื่องฟ้า นอกจากนี้ ยังมีลักษณะใหม่ที่เข้ามาแทรกในกลุ่มที่ยังมีทัศนคตินิยมแบบเดิมที่มักจะใช้ชื่อแสดงถึงประสบการณ์ที่เกิดขึ้นในสมัยประชาธิปไตย ได้แก่ ชื่ออวัยวะร่างกาย นอกจากจะมีชื่อ แกละ เป็ย เหมือนสมัยที่ผ่านมาแล้วยังมี จอน เพิ่มเข้ามา ชื่อสถานที่ นอกจากชื่อดอน ทับ ทิม ก็เริ่มมีชื่อแสดงความคิดเกี่ยวกับสถานที่กว้างขวางออกไปอีก ได้แก่ นิคม ชชาติ สยาม ชื่อคน นอกจากจะหมายถึง เด็กน่ารัก น่าเอ็นดู บ่งเพศแล้วก็เริ่มมีความหมายกว้างไปถึงประชาชนกลุ่มใหม่ ได้แก่ นรา ประชา ชื่อสมุดของใช้ ได้แก่ สมุด แฟ้ม ชื่อนามธรรม ได้แก่ พิสิษฐ์ ไพโรจน์ อภิวัฒน์ ชื่อที่แสดงความงาม นอกจากชื่อ ฉลวย แฉล้ม ก็ยังมีที่แสดงความงามที่ดูมีสีสันมากขึ้น ได้แก่ สุกศน์ สูดพรั่ง ชื่อที่แสดงลักษณะท่าทาง นอกจากที่จะแสดงท่าที่อ่อนโยนแล้วก็เริ่มมีชื่อที่แสดงท่าที่แข็งกร้าวเพิ่มขึ้น ได้แก่ แก้ว กล้า ไกร ยวน องอาจ ชื่อที่แสดงถึงอำนาจ ได้แก่ ชัยชนะ

^{๘๔} เรื่องเดียวกัน , หน้า 90 - 94.

เฉลิมพล เสริมศักดิ์ ชื่อที่แสดงถึงการพัฒนาการ การใช้ชื่อตามรูปแบบของราชสกุลชั้นสูง ได้แก่ จิตร สังวาลย์ เกตุ และยังรวมเอาชื่อของเทพเจ้าของพราหมณ์ ซึ่งแต่เดิมมีแต่ฝ่ายราชสกุลมาใช้เป็นชื่อของคนทั่วไป ได้แก่ นรินทร์ อินทร์ ประเมษฐ์ อีกทั้งยังมีชื่อที่แสดงถึงความหมายเกี่ยวกับความรู้ ความฉลาด ซึ่งไม่ปรากฏเป็นชื่อในสมัยที่ผ่านมา เช่น โกวิทย์ ปรีชา วิสุทธิ์ ชื่อเหล่านี้แสดงถึงความเจริญทางด้านการศึกษาของสังคมไทยในสมัยนั้น อนึ่งยังมีการสร้างคำขึ้นใหม่ ซึ่งเป็นที่นิยมมาแต่เดิมในรูปคำที่สื่อความหมายสมัยใหม่ เช่น จันตรี จวงจันทร์ บัวพันธ์ เป็นต้น^{๘๕}

จะเห็นได้ว่า ชื่อของคนทั่วไปมีลักษณะการใช้ภาษาแตกต่างกันไปตามยุคตามสมัยจนกระทั่งสมัย จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้มีการใช้ภาษาที่แตกต่างไปจากสมัยก่อนเป็นอย่างมากเพราะได้มีการสรุปยอดแนวความคิดในการตั้งชื่อในอดีตที่ผ่านมาจึงได้มีการปรับปรุง แก้ไขวัฒนธรรมของคนบางประการ การตั้งชื่อของบุคคลก็เป็นหนึ่งในหลาย ๆ อย่างของวัฒนธรรมไทยที่มีการเปลี่ยนแปลงดังในประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่องชื่อบุคคล ซึ่งประกาศในราชกิจจานุเบกษา ฉบับแรก เล่มที่ 58 ตอน 41 วันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2484 ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อมุ่งแก้ไขปัญหาเรื่อง ชื่อที่ใช้ซ้ำซ้อนระหว่างชายและหญิง จึงเกิดความตื่นตัวในการปรับปรุง แก้ไขชื่อกันในหมู่คนไทยตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา

ตามประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่อง ชื่อบุคคลมีหลักการตั้งชื่อบุคคลดังนี้

ชื่อบุคคล ให้มีที่หมายรู้ว่าเป็นชื่อชายหรือชื่อหญิง ชื่อหนึ่งให้มี 3 พยางค์เป็นอย่างมาก ความหมายรู้ว่าเป็นชื่อหญิงหรือชายนั้น มีหลักดังต่อไปนี้

^{๘๕} เรื่องเดียวกัน , หน้า 100 - 106.

(1) หลักทั่วไป

(ก) ชื่อคำโดด (พยางค์เดียวหรือหลายพยางค์) เป็นชื่อชาย (เว้นแต่ คำใดมีความหมายในลักษณะอ่อนโยน สวยงาม ไพเราะ เช่น ละม่อม พริ้ง หรืออื่น ๆ ในลักษณะคล้ายคลึงกัน เช่น ฉลวย บรรจง) คำโดดเป็นชื่อชาย เช่น กลีบ เจือ ดวง บุญ คะนิง จรัส เป็นต้น

(ข) ชื่อผสมเป็นชื่อหญิง (เว้นแต่ คำใดมีความหมายในลักษณะกล้าหาญ แข็งแรง เช่น ยงยุทธ อองอาจ หรืออื่น ๆ ในลักษณะคล้ายคลึงกัน เช่น เกரியศักดิ์ จักรทิพย์ บุญลือ เป็นต้น

(2) หลักทางศัพท์บาลีหรือสันสกฤต

(ก) ถ้าศัพท์เดิมสามารถเปลี่ยนแปลงคำท้ายเป็น สระอาหรือสระอีได้ ให้ถือว่าศัพท์เดิมเป็นชื่อชาย ศัพท์แปลงเป็นชื่อหญิง ตัวอย่าง เช่น ศัพท์เดิมเป็นชื่อชาย กมล ศัพท์แปลงเป็นชื่อหญิง กมลลา เป็นต้น

(ข) ถ้าศัพท์เดิมสามารถลงเสียงพยางค์ "มา" ต่อท้ายได้ให้ถือว่าศัพท์เดิมเป็นชื่อชาย ศัพท์ลงเสียงว่า "มา" เป็นชื่อหญิง เช่น ศัพท์เดิมเป็นชื่อชาย คือ กิตติ ถ้าเป็นชื่อหญิง คือ กิตติมา เป็นต้น

(3) หลักธรรมชาติ

คำโดดและคำผสม ซึ่งมีความหมายไปในลักษณะ กล้าหาญ แข็งแรง หรือ อื่น ๆ ในลักษณะคล้ายคลึงกัน เป็นชื่อชาย

ถ้ามีความหมายในลักษณะอ่อนโยน สวยงาม ไพเราะ หรืออื่น ๆ ในลักษณะคล้ายคลึงกัน เป็นชื่อหญิง

ในปัจจุบัน ชื่อบุคคลทั่วไปจึงได้มีการตั้งขึ้นตามหลักใน สมัชชนิยมที่เกิดขึ้นในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งแทบจะไม่เหลือเค้าทัศนคติ เดิมที่มีมาแต่สมัยอยุธยา นอกจากนี้ คนส่วนใหญ่ ยังเลือกตั้งชื่อโดยอาศัยการตั้ง ชื่อแบบพราหมณ์ตามที่ปรากฏในคัมภีร์นามทักษาปกรณ์ เป็นพื้นฐานแนวความคิดซึ่ง จะปรากฏในตำราการตั้งชื่อบุคคลในปัจจุบันเป็นจำนวนมาก จะเห็นได้ว่าชื่อในปัจจุบันมักจะมีรูปลักษณะทางภาษาแปลก ๆ เช่น ดัชนี กุชวดี สนิตรา ปรีดา

กฐาวดี กุรุพิวส์ เป็นต้น ถึงแม้ว่าจะเรียกชื่อยากแต่คนก็นิยมเอามาตั้งชื่อเพื่อเป็นเอกลักษณ์ของตัวเองและเป็นสิริมงคลในการดำเนินชีวิตของคนปัจจุบัน

2.4. หลักเกณฑ์การตั้งชื่อตัว ชื่อรอง

พระราชบัญญัติชื่อบุคคล พ.ศ. 2505 มาตรา 5 บังคับให้ทุกคนที่มีสัญชาติไทยต้องมีชื่อตัว ส่วนชื่อรองจะมีหรือไม่ก็ได้ ในการตั้งชื่อตัว ชื่อรองจะอยู่ภายใต้บังคับตามกฎหมายดังกล่าวข้างต้น คือ^{๘๖} มาตรา 6 ที่บัญญัติไว้ว่า "ชื่อตัว หรือ ชื่อรอง ต้องไม่พ้องหรือมุ่งหมายให้คล้ายกับพระปรมาภิไธย พระนามของพระราชินี หรือราชทินนาม และต้องไม่มีคำหรือความหมายหยาบคาย" และมาตรา 7 "ผู้ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์หรือผู้เคยได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์ แต่ได้ออกจากบรรดาศักดิ์นั้นโดยมิได้ถูกถอด จะใช้ราชทินนามตามบรรดาศักดิ์นั้นเป็นชื่อตัวหรือชื่อรองก็ได้"

จากบทบัญญัติของมาตรา 6 และมาตรา 7 ดังกล่าวอาจสรุปหลักเกณฑ์การมีหรือตั้งชื่อตัว ชื่อรอง ตามกฎหมายได้ดังนี้

1. ชื่อตัว หรือ ชื่อรอง ต้องไม่พ้องหรือมุ่งหมายให้คล้ายกับพระปรมาภิไธย พระนามของพระราชินี หรือราชทินนาม
2. ต้องไม่มีคำ หรือ ความหมายหยาบคาย
3. ผู้ได้รับหรือเคยได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์แต่ได้ออกจากบรรดาศักดิ์นั้นโดยมิได้ถูกถอด จะใช้ราชทินนามตามบรรดาศักดิ์นั้นเป็นชื่อตัวหรือชื่อรองก็ได้

นอกจากนี้ในทางปฏิบัติ กระทรวงมหาดไทยได้ออกระเบียบว่าด้วยการทะเบียนชื่อบุคคล พ.ศ. 2506 ไว้ให้นายทะเบียนถือปฏิบัติ ซึ่งความใน

^{๘๖}ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ เล่ม 79 ตอนที่ 104 วันที่

ข้อ 3 ได้เพิ่มเติมหลักเกณฑ์จากที่มีในบทบัญญัติของกฎหมายอีกว่า^{๘๗}

ผู้มีสัญชาติไทยผู้ใดประสงค์จะขอเปลี่ยนชื่อตัวและชื่อรองให้ยื่นคำขอ ... เมื่อนายทะเบียนท้องที่เห็นว่าถูกต้องและชื่อที่ขอเปลี่ยนไม่พ้อง หรือ มุ่งหมายให้คล้ายคลึงกับพระปรมาภิไธย พระนามของพระราชินีหรือราชทินนาม และไม่มีคำหรือความหมายหยาบคายทั้งผู้ขอเปลี่ยนไม่มีเจตนาทุจริต ให้นายทะเบียนท้องที่ส่งอนุญาตในคำขอ ...

และยังมีหนังสือของกระทรวงมหาดไทย เรื่องการตั้งชื่อบุคคล เวียนแจ้งให้นายทะเบียนถือเป็นหลักเกณฑ์ในการตั้งชื่อเด็กที่เกิดใหม่ หรือการอนุญาตให้บุคคลเปลี่ยนชื่อตัวไว้ว่า "ชื่อบุคคลควรจะทำให้รู้ได้ว่าเป็นชายหรือหญิง มีความหมายในภาษาไทยและชื่อหนึ่งไม่เกินสามพยางค์อย่างไรก็ดี อย่างให้เป็นการฝืนใจต่อการตั้งชื่อที่ขัดกับศาสนา"^{๘๘}

จะเห็นได้ว่า เมื่อพิจารณาแล้ว ระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการทะเบียนชื่อบุคคล พ.ศ. 2506 และหนังสือเวียนกระทรวงมหาดไทย ดังกล่าว มิได้มีศักดิ์เป็นกฎหมายแต่อย่างใด เพราะพระราชบัญญัติชื่อบุคคล พ.ศ. 2505 ไม่มีมาตราใดที่ให้อำนาจในการออกระเบียบเกี่ยวกับเรื่องนี้ได้ จะมียกเว้นก็แต่เพียงมาตรา 9^{๘๙} ที่ให้อำนาจออกกฎกระทรวงในเรื่องหลักเกณฑ์และวิธีการปฏิบัติในเรื่อง การขอจดทะเบียนตั้งชื่อสกุลเท่านั้นและจากคำนำของ

^{๘๗} กรมการปกครอง กองการทะเบียน , คู่มือปฏิบัติงานทะเบียนชื่อบุคคล พ.ศ. 2531 (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น , 2531) , หน้า 76.

^{๘๘} หนังสือกระทรวงมหาดไทย ที่ มท 0313/ว 210 ลงวันที่ 12 พฤษภาคม 2513.

^{๘๙} ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ เล่ม 79 ตอนที่ 104 วันที่ 23 พฤศจิกายน 2505 , หน้า 7.

ระเบียบกระทรวงมหาดไทยฉบับที่กล่าวข้างต้นก็ไม่พบว่าได้ออกระเบียบอาศัยฐานจากกฎหมายฉบับใดจึงถือไม่ได้ว่าระเบียบนี้เป็นกฎหมาย สำหรับหนังสือเวียนเป็นเพียงแนวทางในการปฏิบัติที่หน่วยงานผู้รับผิดชอบกำหนดให้มีการปฏิบัติเหมือนกันทั่วประเทศเท่านั้น ไม่มีศักดิ์เป็นกฎหมายเช่นเดียวกัน

แต่อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าจะเป็ระเบียบที่ออกโดยผู้บังคับบัญชาหรือหนังสือเวียน สิ่งเหล่านี้เปรียบเสมือนคำสั่งของผู้บังคับบัญชาที่ให้ผู้ใต้บังคับบัญชาที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องปฏิบัติตาม หากไม่ปฏิบัติตาม อาจถูกพิจารณาลงโทษทางวินัยได้ดังนั้นเจ้าหน้าที่ผู้ที่เกี่ยวข้องจึงต้องปฏิบัติตามระเบียบและหนังสือสั่งการนี้ แม้กฎหมายมิได้มีบัญญัติไว้ก็ตาม

ในกรณีที่ได้มีการปฏิบัติให้เป็นไปตามเงื่อนไขของกฎหมาย ปัญหาจะไม่เกิดขึ้นเพราะถือว่ามี การปฏิบัติเป็นไปโดยชอบ ประชาชนเองก็ไม่อาจจะโต้แย้งได้และการปฏิบัติตามระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยชื่อบุคคล พ.ศ. 2506 ที่ใช้กับกรณีบุคคลผู้นั้นมีชื่อตัว ชื่อรองอยู่แล้ว และประสงค์จะขอเปลี่ยนแปลงชื่อตัว ชื่อรอง เพื่อป้องกันมิให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลอื่น ๆ ได้ จึงกำหนดในข้อ 3 ของระเบียบนี้เป็นแนวทางปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ให้ใช้ดุลพินิจดูว่า ผู้ขอตั้งชื่อตัว ชื่อรองใหม่มีเจตนาทุจริตหรือไม่ การจะมีเจตนาทุจริตหรือไม่เป็นเรื่องภายในจิตใจซึ่งยากที่จะรู้ได้ ปัญหาในทางปฏิบัติตามระเบียบนี้ก็ไม่ค่อยเกิดขึ้นอีกเช่นกัน

ประเด็นที่เป็นปัญหาและเกิดขึ้นในทางปฏิบัติเป็นประจำก็คือ การปฏิบัติตามหนังสือ กระทรวงมหาดไทย ที่ มท 0313/ว 210 ลงวันที่ 12 พฤษภาคม 2513 ที่วางหลักเกณฑ์ในการตั้งชื่อบุคคลชื่อหนึ่งได้ไม่เกินสามพยางค์ จะขอยกตัวอย่างเรื่อง การตั้งชื่อให้แก่บุตรที่เป็นปัญหาเกิดขึ้นจริงมาแล้ว กล่าวคือ อาจารย์คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ท่านหนึ่งได้ขอแจ้งการเกิดของเด็กเกิดใหม่พร้อมตั้ง ชื่อตัวให้แก่บุตรกับเจ้าหน้าที่ของเขต ๆ หนึ่งในกรุงเทพมหานคร จำนวน 4 พยางค์ สมมุติตั้งชื่อให้ว่า "วิลาลินี" เจ้าหน้าที่เขตปฏิเสธการออกสูติบัตรที่มีการตั้งชื่อเด็กเกินกว่า 3 พยางค์ ตามหนังสือสั่งการของกระทรวงมหาดไทย อาจารย์ท่านนั้นก็อ้างว่า พระราชบัญญัติชื่อบุคคล พ.ศ. 2505

มิได้บัญญัติไว้เลยว่าการตั้งชื่อตัวจะต้องบังคับให้ตั้งได้ ไม่เกิน 3 พยางค์ เจ้าหน้าที่เขตก็ยืนยันว่าออกสูติบัตรให้ไม่ได้เพราะหนังสือสั่งการของกระทรวงมหาดไทยกำหนดแนวทางปฏิบัติไว้เช่นนั้น อาจารย์ท่านนั้นจึงไม่อาจจะตั้งชื่อให้แก่บุตรจำนวน 4 พยางค์ได้ตามความประสงค์ สภาพข้อเท็จจริงดังกล่าวเป็นเรื่องจริงที่เกิดขึ้นมาแล้วมิใช่จะมีแค่นี้เพียงรายเดียว แต่อาจจะเกิดขึ้นอีกจำนวนมากมายทั่วประเทศ ความเดือดร้อนของประชาชนที่มีความประสงค์ที่จะตั้งชื่อตัว จึงไม่ได้รับการตอบสนอง จากเจ้าหน้าที่ซึ่งอ้างหนังสือสั่งการมาปฏิเสธทั้ง ๆ ที่มีมิใช่ฐานะเป็นกฎหมาย

ผู้เขียนมีความเห็นว่า การออกหนังสือเวียนมากำหนดหลักเกณฑ์ให้เจ้าหน้าที่ของรัฐใช้ดุลพินิจที่จะปฏิเสธในการพิจารณาชื่อของบุคคลเกินกว่า 3 พยางค์ ก็เพื่อความสะดวกสบายของเจ้าหน้าที่มากกว่าที่จะได้ไม่ต้องเขียนชื่อตัวยาว ๆ ลงในสูติบัตร โดยไม่คำนึงถึงสิทธิเสรีภาพของประชาชนที่ควรจะมีสิทธิที่จะเลือกใช้ชื่อได้โดยเสรีอีกทั้งกฎหมายแม่บท คือ พระราชบัญญัติชื่อบุคคล พ.ศ. 2505 ก็ไม่ได้บัญญัติจำกัดสิทธิในการเลือกใช้ชื่อของบุคคลเช่นนี้เลย การที่บุคคลใดจะมีชื่อตัว ชื่อรอง จำนวนกี่พยางค์ จะสั้นจะยาวอย่างไรก็เป็นเรื่องสิทธิส่วนตัวของผู้นั้น หากบุคคลผู้นั้นมีชื่อสั้น ๆ เขาอาจจะได้รับความสะดวกสบายในการติดต่อสื่อสาร หากใช้ชื่อยาว ๆ ก็อาจไม่ได้รับความสะดวกในการใช้ชื่อตัว ชื่อรอง สภาพทางสังคมจะเป็นปัจจัยที่กำหนดและควบคุมเองว่าบุคคลในชุมชนนั้น ควรจะใช้ชื่อจำนวนกี่พยางค์จึงจะเหมาะสม มิใช่มาจำกัดสิทธิเพียงแค่นั้นหนังสือเวียนฉบับเดียวเท่านั้น ในระบบ Common Law ที่ใช้กันอยู่ในประเทศสหรัฐอเมริกาและอังกฤษ ก็ให้เสรีภาพแก่ประชาชนที่จะใช้ชื่ออะไรก็ได้ ตราบเท่าที่ไม่ก่อความเสียหายให้แก่บุคคลอื่นและแม้แต่ระบบ Civil Law ที่ใช้ในประเทศฝรั่งเศสก็ไม่มีบทบัญญัติห้ามไว้จะมีก็แต่เป็นข้อแนะนำว่าไม่ควรให้เกิน 4 พยางค์ ประเทศไทยก็น่าจะให้สิทธิแก่ประชาชนเลือกใช้ชื่อตัว ชื่อสกุลได้เช่นเดียวกับอารยประเทศที่เจริญแล้วทั้งหลาย

3. ชื่อสกุล

3.1. ความหมาย

ในสมัยก่อนเรามักจะคุ้นเคยกับเสียงเพลงต้นตระกูลไทยจากแผ่นเสียงบ้างจากวิทยุบ้างที่ผู้นำของประเทศพยายามปลูกฝังคตินิยมให้ประชาชนมีความรักชาติ รักในตระกูลของตนเอง ในคำร้องอันเป็นมงคลแก่ประชาชนไทยนั้น เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการเป็นผู้สืบชาติตระกูลด้วยกันทั้งสิ้น ทำให้เกิดความรู้สึกระลึกถึงบรรพบุรุษของไทยในอดีต คำว่า "ตระกูล" เป็นคำภาษาไทย และเป็นคำที่มีค่าแปล อย่างเดียวกันกับคำว่า "สกุล" ซึ่งในพจนานุกรม แปลว่า วงศ์ เชื้อสาย เผ่าพันธุ์ แต่คำว่า สกุล ยังหมายถึงผู้มีเชื้อชาติเป็นผู้สืบด้วย^{๐๐}

ก่อนที่เราจะมีชื่อสกุลใช้ในสมัยรัชกาลที่ 6 เราคงไม่ทราบว่าชื่อสกุลมีความหมายอย่างไรเพราะประเทศไทยเรายังไม่เคยมีการใช้ชื่อสกุลมาก่อน ต่อเมื่อ ปี พ.ศ. 2456 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทาน พระราชบัญญัติขนานนามสกุล พ.ศ. 2456 ขึ้นซึ่งในกฎหมายฉบับนี้ได้บัญญัติอธิบายความหมายของชื่อสกุลไว้เป็นครั้งแรก ในมาตรา 5^{๐1} "ชื่อสกุลเป็นชื่อประจำวงศ์สกุลซึ่งสืบเนื่องมาแต่บิดาถึงบุตร" โดยเจตนาของพระองค์ท่านทรงวางหลักการสำคัญของการสืบสกุลตามมาตรานี้โดยถือเอาแต่สายสัมพันธ์ทางบิดาผู้ให้กำเนิดแต่ฝ่ายเดียวหากแต่การสืบสกุลมีปัญหาบางอย่างเกิดขึ้นเป็นพิเศษ เช่น กรณีบุคคลไม่มีบุตรสืบสายโลหิต จะหาผู้สืบสกุลแทนหรือบุคคลไม่สมัครใช้

^{๐๐} จมื่นอมรรตฤณารักษ์ (แจ่ม สุนทร) , พระราชกรณียกิจสำคัญในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เรื่อง กำเนิดนามสกุล เล่ม 1 , หน้า 1.

^{๐1} ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 29 วันที่ 30 มีนาคม 2455 , หน้า 284.

สกุลเดิมของตน ก็ทรงมีแนวทางเปิดโอกาสให้ทำได้โดยไม่มีบับบังคับ^{๑๒} และตามความหมายของกฎหมายที่ใช้บังคับในปัจจุบัน คือ พระราชบัญญัติชื่อบุคคล พ.ศ. 2505 บัญญัติอธิบายความหมายของคำว่าชื่อสกุลไว้ในมาตรา 4^{๑๓} ว่า "ชื่อสกุลหมายความว่า ชื่อประจำวงศ์สกุล"

เมื่อประมวลพิจารณาจากความข้างต้นที่ได้กล่าวมาแล้ว ผู้เขียนเห็นว่า ชื่อสกุล อาจอธิบายได้ว่า หมายความว่าชื่อซึ่งประจำแต่ละเชื้อสายแต่ละเผ่าพันธุ์ แต่ละวงศ์ตระกูล โดยถือเอาสายสัมพันธ์ของทางบิดาผู้ให้กำเนิดเป็นหลักสำคัญ

ชื่อสกุลของไทยมีความหมายเหมือนกับแฟมิลีเนม (Family name) ของประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศอังกฤษ ซึ่งมีจุดประสงค์จำกัดที่ให้ใช้ร่วมกันเฉพาะที่เป็นญาติสืบสายโลหิต จะต่างกับแซ่ของจีนและโตเตมของอินเดียแดงที่มีจุดประสงค์ก็เพื่อมารวมกันเป็นพรรคเป็นพวกจะได้ช่วยกันต่อสู้กับศัตรูผู้มารุกรานหรือช่วยเหลือในหมู่พวกกันเอง^{๑๔} นับได้ว่าประเทศไทยของเรามีความเจริญก้าวหน้าทันสมัยทัดเทียมอารยะประเทศที่เขาเจริญแล้ว เพราะในปัจจุบัน อาจจะสามารถกล่าวได้ว่า ชื่อสกุลมีใช้กันแทบทุกประเทศทั่วโลก จะมีอยู่ก็แต่ประเทศจีนประเทศเดียวที่ยังใช้ประเพณีการใช้แซ่อยู่แบบเก่ายังมีได้มีการเปลี่ยนมาใช้เป็นชื่อสกุลตามความนิยมในสมัยปัจจุบัน

^{๑๒} จมื่นอมรรตรรณารักษ์ (แจ่ม สุนทรเวช) , พระราชกรณียกิจสำคัญในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เรื่อง กำเนิดนามสกุล เล่ม 1 , หน้า 10 - 11.

^{๑๓} ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ เล่ม 79 ตอนที่ 104 วันที่ 23 พฤศจิกายน 2505 , หน้า 7.

^{๑๔} ประยูรท สิทธีพันธ์ , พระมหากษัตริย์เจ้า พระราชนิพนธ์ เรื่อง เปรียบเทียบนามสกุลกับชื่อแซ่ , หน้า 323.

3.2. เหตุที่ต้องมีชื่อสกุล^{๑๕}

หากจะย้อนดูประวัติศาสตร์ ตั้งแต่สมัยสุโขทัยเป็นต้นมาไทยเราไม่เคยได้ใช้ชื่อสกุลกัน คนนิยมใช้เรียกชื่อตัว ชื่อบิดา มารดา หรือผู้มีอาวุโสจะคิดตั้งชื่อให้ เช่นผู้ชายก็เรียกชื่อสั้น ๆ ว่า "พ่อมี" "เจ้ามา" "ตาสา" "ลุงสี" หรือถ้าเป็นผู้หญิงก็เรียกกันว่า "แม่เป้า" "แม่ปุก" หรือตามภาษาราชการในที่ต่าง ๆ ก็ระบุว่า นายนั้น อำแดงนี้ เหล่านี้ เป็นต้น ต่างไปจากชาวต่างประเทศ เช่น ชาวจีน นิยมใช้แซ่และชื่อรวมกันไป เช่นใช้ว่า นายเม้ง แซ่ตัน ก็เป็นเครื่องชี้ชัดว่าคนนี้ชื่อสกุลนี้ หรือถ้าเป็นชาวตะวันตกก็นิยมใช้ชื่อสกุลสำหรับบอกให้รู้ว่าใครเป็นใครในวงศ์วานว่านเครือไหน และนิยมใช้กันมาจนทุกวันนี้ ทั้งนี้เมื่อคำนึงถึงคนแต่ละประเทศแต่ละเมือง และแต่ละหมู่บ้านแล้วย่อมมีมากด้วยกัน ถ้าไม่มีชื่อสกุลใช้ ก็ย่อมทำให้ไม่สามารถรู้เทือกเถาเหล่ากอของแต่ละคนแต่ละครอบครัว ใครจะสืบเชื้อสายใครก็ไม่อาจทราบได้ ถ้าจะบอกก็มักต้องอ้างขึ้นไปถึงชื่อ พ่อ แม่ ปู่ ตา ตามลำดับ เพราะเป็นวิธีเดียวที่จะป้องกันความเข้าใจผิดได้ เช่น ในสมัยสุโขทัย พ่อขุนรามคำแหง แม่พระองค์จะเป็นผู้ทรงคิดค้นและเริ่มใช้ลายสือไทยขึ้น แต่พระองค์ก็ยังหาทรงดำริให้คนไทยเราใช้ชื่อประจำสกุลไม่ ยังต้องประกาศพระนามของพระองค์โดยอ้างถึงพระนามของพระชนกชนนีประกอบไว้ด้วย มิเช่นนั้นเราก็คงไม่รู้ว่าพระองค์เป็นใคร ดังที่ปรากฏในศิลาจารึกว่า "พ่อขุนศรีอินทราทิตย์ แม่ขุนนางเสือง" ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะไม่มีการใช้ชื่อสกุลจึงไม่มีทางใดที่จะบันทึกไว้ให้รู้แน่ชัดว่า พระองค์คือผู้ใดแห่งราชวงศ์ไหน และในสมัยกรุงศรีอยุธยา ก็เช่นกัน เช่น ในเสภาเรื่องขุนช้าง

^{๑๕} จมื่นอมรรตรุณารักษ์ (แจ่ม สุนทรเวช) , พระราชกรณียกิจสำคัญ
ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เรื่อง กำเนิดนามสกุล เล่ม 1 ,

ขุนแผน ตัวพระเอก นางเอกหรือตัวประกอบอื่น ๆ จะเรียกชื่อกันว่า พลายแก้ว พลายบัว นางพิม และขุนช้าง เป็นต้น ครั้นจะเรียกให้เฉพาะเจาะจงลงไปก็ต้องเรียกกันว่า พลายแก้ว ลูกขุนไกรชื่อเดิมว่า พลายจันทร์ ขุนช้างหัวล้าน เป็นต้น ต้องมีสัญลักษณ์พิเศษควบคู่กันไปด้วยก็เพราะเหตุคนไทยไม่เคยใช้ชื่อสกุลเป็นของประจำตระกูล

การไม่มีชื่อสกุลประจำตระกูลนี้ เป็นเหตุให้เกิดข้อยุ่งยากต่าง ๆ นานัปการไม่ว่าจะเป็นไปในทางราชการ ในทางส่วนตัว ในการปกครองบ้านเมืองหรือในระหว่างสังคมชุมชนก็ดีย่อมสับสนอลเวงเป็นอันมาก ถ้าญาติผู้น้อยไม่รู้จักญาติผู้ใหญ่ ใครอาวุโสทางศักดิ์ญาติก็แทบนับกันไม่ถูกหรือขนาดไม่รู้จักลำดับสูงต่ำ ในสกุลกำเนิดของตนเองที่ควรใกล้ชิดสามัคคีกลมเกลียวก็กลายเป็นเหินห่าง ไม่อาจรวมกันติด ไม่มีการติดต่อรวบรวมเป็นหมู่เหล่า ต่างครอบครัวต่างตั้งตนเป็นเอกเทศหมด เปรียบประดุจเม็ดกรวดทรายก้อนเล็กก้อนน้อยที่ขึ้นอยู่อย่างมากที่สุดก็บิดามารดา แต่สำหรับพี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกันตัวใครตัวมัน ไม่มีใครรักใคร่นับถือเชิดชูใครนาน ๆ เข้าก็อาจถึงกับกลายเป็นคนอื่นไป หรือกลับไปรวมอยู่แต่กับสิ่งใกล้ชิดที่ไม่มีสายสัมพันธ์กันเลย เช่น ไปใกล้หมู่บ้านคนจีนก็ถือเอาความใกล้ชิดสนิทสนมไปมาหาสู่จนกลายเป็นจีนไป อยู่ใกล้บ้านเขมรก็เอาอย่างเขมร แล้วก่อความสัมพันธ์กันขึ้นโดยไม่เคยคำนึงถึงการสืบสกุลรุ่นชาติ เช่นนั้นานเข้าก็อาจทำให้ชาติไทยแตกแยกออกทีละน้อย จนถึงสลายตัวไปได้ในที่สุดกรณีดังกล่าว แม้ในประเทศที่มีความเจริญมาก่อนไทย เช่น ประเทศในทวีปยุโรป ทั้ง ๆ ที่มีชื่อสกุลใช้มานานแล้ว แต่บางทีก็ใช้กันพร่ำเพรื่อกว้างขวางหรือใช้ชื่อสกุลซ้ำกันมากจนไม่สามารถลำดับนับญาติได้ว่า เชื่อมโยงกันมาทางไหนอย่างไร นอกจากนั้นในด้านทางการปกครองหรือทางศาลที่เกี่ยวข้องกับการให้ความคุ้มครองหรือการให้ความยุติธรรม ตลอดจนการลงโทษหรือในกรณีอื่น ๆ ทัวไปก็จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีวิธีการสำหรับจัดการกับประชาชนทั่วไปจึงจะสะดวกและเรียบร้อย จึงต้องมีชื่อสกุลไว้เป็นหลัก

3.3. ประวัติความเป็นมา

นับจากวันนี้ถอยหลังขึ้นไปประมาณ 80 ปี คนไทย ส่วนใหญ่ ยังไม่มีชื่อสกุล การจำแนกตัวบุคคลเพื่อระบุชี้ให้ชัดเจนไปว่าบุคคลผู้นั้น ผู้นี้หมายถึงใครกันแน่ มักจะบอกอาชีพ ที่อยู่หรือลักษณะพิเศษของบุคคลนั้น ๆ ควบคู่ไปด้วย เช่น นายบุญศรี ช่างเหล็ก อ่างแดงเหมือนบ้านบางม่วง ตาโบ้ เป่าปี่ ตาหลี่ หลังโก่ง เป็นต้น หรือบอกว่าเป็นลูกคนนั้น คนนี้ เช่น "นายแดงลูกนายขาว" "นายแดงลูกนายดำ" เป็นต้น^{๑๖} ก่อนหน้านั้นไทยเรามักจะเอาแบบอย่างจีนและได้นำเอาประเพณีหลายอย่างของจีนมาใช้ เพราะจีนเป็นประเทศที่เจริญมาก่อนไทย เรา แต่เราก็มิได้นำเอาชื่อแซ่ของจีนมาใช้ เพราะไทยได้มีการติดต่อกับชาวยุโรปบ้างแล้วและได้มีชาวยุโรปมาอาศัยอยู่ในไทยได้นำเอาความรู้ ความเจริญมาเผยแพร่ด้วย จึงได้มีการใช้ชื่อสกุลอยู่บ้างในหมู่คนชั้นสูง เช่น บอกว่า คนนั้น เป็นเชื้อวงศ์นั้น ๆ เราก็ได้ใช้กันมานานแล้วแต่มิได้แพร่หลายลงไปถึงสาธารณชน เท่านั้น^{๑๗}

เมื่อสังคมเจริญขึ้นประกอบกับการขยายตัวของจำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้น การจำแนกตัวบุคคลโดยวิธีการบอกชื่อควบคู่ไปกับอาชีพ ที่อยู่หรือลักษณะพิเศษหรือบอกว่าเป็นลูกคนนั้น คนนี้ ออกจะสับสนวุ่นวายไม่แน่นอน การที่บ้านเมืองมิได้กำหนดให้ราษฎรมีชื่อสกุลนั้นสร้างความยุ่งยากนานัปการ ทั้งในด้านการปกครองของทางราชการและทางส่วนตัว พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงตระหนักในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง เมื่อเสด็จขึ้นครองราชย์ใหม่ ๆ ในปี พ.ศ. 2454^{๑๘} ได้ทรงมีพระราชดำริในเรื่องนี้

^{๑๖} ประยูรช ลิขิตพันธ์ , พระมหาธีรราชเจ้า พระราชนิพนธ์ เรื่องเปรียบเทียบนามสกุลกับชื่อแซ่ , หน้า 327.

^{๑๗} เรื่องเดียวกัน , หน้า 328.

^{๑๘} นางเยาว์ กาญจนจारी , "นามสกุล" สารานุกรม พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เล่ม 1 ก-บ (2523) : 150.

ดังจะเห็นได้จากพระราชบัญญัติกฎหมายรายวันส่วนพระองค์เมื่อวันที่ 13 มกราคม พ.ศ. 2454 ความว่า^{๑๐}

ยังมีอีกเรื่อง 1 ซึ่งได้พูดกันลงความเห็นกันคือว่าด้วยชื่อแลัฎตระกูล ซึ่งในเมืองอื่น ๆ เขาก็มีกันแบบทั่วไป แต่ในเมืองเรายังหาไม่ เห็นว่าดูถึงเวลาแล้วที่จะต้องจัดให้มีขึ้น การมีชื่อตระกูลเป็นความสะดวกมาก อย่างต่ำ ๆ ที่ใคร ๆ ก็ย่อมจะมองแลเห็นได้ คือชื่อคนในทะเบียนสี่สามโนครัวจะได้ไม่ปนกัน แต่อันที่จริงจะมีผลสำคัญยิ่งกว่านั้น คือจะทำให้คนเรารู้จักรำลึกถึงบรรพบุรุษของตนผู้ได้อุสาค่อร่างสร้างตัวมาและได้ตั้งตระกูลไว้ให้ชื่อในแผ่นดินเรา ผู้เป็นเผ่าพันธ์ของท่านได้รับมรดกมาแล้ว จำจะต้องประพฤติตนให้สมกับที่ท่านได้ทำดีมาไว้ ย่อมจะทำให้เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวห่วงหวงใจคนมิให้ตามใจตนไปฝ่ายเดียว จะถือว่า "ตัวใครก็ตัวใคร" ไม่ได้อีกต่อไป จะต้องรักษาทั้งชื่อของตัวเอง ทั้งชื่อของตระกูลด้วยอีกส่วน 1

พระราชดำริข้างต้นปรากฏผลออกมาในรูปพระราชบัญญัติชานานามสกุล พระพุทธศักราช 2456 ประกาศใช้ เมื่อวันที่ 22 มีนาคม พ.ศ. 2455 ให้มีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ. 2456

วัตถุประสงค์ของกฎหมายฉบับนี้ก็เพื่อ^{1๐๐}

...จะมีบัญญัติวิธีจัดระเบียบครอบครัวคนเกิด คนตาย และทำงานสมรส ให้เป็นการมั่นคงชัดเจนสืบไปและวิธีจัดระเบียบอันนี้ย่อมอาศัยสอบสวนตำหนิรูปพรรณลักษณะบุคคล แลเทือกเถาเหล่ากอสืบมาแต่บิดามารดาใดให้ได้ความแม่นยำ

^{๑๐} พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว , "ชื่อตระกูล" ใน จดหมายเหตุรายวันในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว , (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ราชวิทยาลัย , 2517) , หน้า 47 - 48.

^{1๐๐} คำปรารภในพระราชบัญญัติชานานามสกุล พ.ศ. 2456, ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 29 วันที่ 30 มีนาคม 2455 , หน้า 283.

ก่อนจึงจะทำได้ เพื่อให้ผลสำเร็จดังพระราชประสงค์นี้ ทรงพระราชดำริห์ว่าบุคคลทุก ๆ คน จำต้องมีชื่อทั้งชื่อตัว และชื่อสกุล...

จึงกล่าวได้ว่า พระองค์ท่านทรงริเริ่มให้มีประเพณีชานนามสกุลอันเป็นประโยชน์สำคัญต่อการบริหารบ้านเมือง กล่าวคือ ทำให้เกิดการบริหารวิธีจัดทะเบียนคนเกิด คนตาย และการสมรสให้ถูกต้องมั่นคงเป็นหลักฐานสำคัญเกี่ยวกับตัวบุคคล ซึ่งจำเป็นที่จะต้องมียชื่อตัวและชื่อสกุลระบุไว้ให้ชัดเจน

การกำหนดเวลาการใช้พระราชบัญญัติและการกำหนดวิธีชานนามสกุลนี้ได้แพร่หลายไปทั่วราชอาณาจักรอย่างรวดเร็ว เพราะสาระสำคัญในพระราชบัญญัติส่วนใหญ่มีส่วนช่วยให้ทั้งฝ่ายเจ้าหน้าที่และราษฎรได้มีหลักเกณฑ์ในการตั้งหรือจดทะเบียนชื่อสกุลนั้นตั้งสรุปเป็นประเด็นสำคัญต่าง ๆ ได้ดังนี้

1. ความหมายของชื่อสกุล ว่าสืบเนื่องมาแต่บิดาจะแตกต่างจากชื่อตัวอันเป็นชื่อที่ใช้เรียกแต่กำเนิด

2. การเลือกใช้ชื่อสกุล มีแนวทางหลายประการ กล่าวคือ หากมีชื่อสกุลอยู่แล้วก็ให้จดทะเบียนชื่อสกุลนั้น หากยังไม่มีก็ให้หัวหน้าครอบครัวซึ่งกำหนดให้บุรุษผู้สูงอายุที่ยังมีชีวิตอยู่ในครอบครัวนั้นเป็นผู้เลือก แต่ชื่อสกุลที่เลือกนั้นจะต้องไม่พ้องกับพระนามพระราชวงศานุวงศ์ คล้ายคลึงกับราชทินนามอันเป็นตำแหน่งยศ บรรดาศักดิ์ หรือซ้ำกับชื่อสกุลที่มีผู้ใช้ หรือจดทะเบียนไว้แล้วในเขตอำเภอท้องที่เดียวกันหรือติดต่อกัน อีกทั้งต้องไม่ใช่ถ้อยคำหยาบคายหรือยาวเกินอักษร 10 ตัวตามมาตรา 12 ของพระราชบัญญัติชานนามสกุล พ.ศ. 2456 และสำหรับหญิงผู้ไม่มีญาติผู้ใหญ่ชายมีชีวิตอยู่ ก็ให้เลือกใช้ชื่อสกุลของชายผู้เป็นญาติสนิทสืบสายโลหิตตนหรือชายผู้เป็นญาติห่างถัดไป กล่าวโดยสรุปก็คือมิให้หญิงตั้งชื่อสกุลของตนเอง

3. ผู้มีสิทธิใช้ชื่อสกุลร่วมกัน ได้แก่ บุรุษหัวหน้าครอบครัวร่วมบิดาเดียวกัน หญิงผู้ที่บุรุษนั้นสมรสด้วย ชายผู้สืบสายโลหิตบุรุษนั้นต่อไปเป็นลำดับ นอกเสียจากว่าเวลาใดไม่ปรากฏบิดา บุคคลนั้นจึงใช้ชื่อสกุลฝ่ายมารดา

4. ข้อห้ามและข้อบังคับต่าง ๆ ได้แก่ การห้ามบุคคลเปลี่ยนชื่อตัว ชื่อสกุลของตนหรือของบุตร หลาน หลาน ผู้สืบเชื้อสายตนจนกว่าจะได้

รับอนุญาตจากทางราชการ และภายใน 6 เดือน นับแต่วันประกาศใช้พระราชบัญญัตินี้ หัวหน้าครอบครัวจะต้องจดทะเบียนชื่อสกุล ณ อำเภอท้องที่ที่อยู่ให้เรียบร้อย ส่วนเจ้าหน้าที่ของทางราชการก็มีหน้าที่ช่วยคิดชื่อสกุลให้ราษฎรผู้ต้องการเลือกใช้ จดทะเบียนรับรองให้โดยไม่เรียกเก็บค่าธรรมเนียมพร้อมกับมอบสำเนาไว้แก่หัวหน้าครอบครัวฉบับหนึ่งและเมื่อพ้น 6 เดือน นับแต่วันกำหนดใช้พระราชบัญญัตินี้แล้ว เจ้าหน้าที่ของทางราชการต้องใช้ชื่อตัว และชื่อสกุลของบุคคลนั้น ๆ ให้ถูกต้องตามที่ลงทะเบียนไว้เมื่อใดก็ตามที่ต้องทำหนังสือหรือเอกสารเกี่ยวกับบุคคลนั้น

5. กำหนดการใช้พระราชบัญญัติ ตามความในมาตรา 2 แห่งพระราชบัญญัตินี้กำหนดให้ใช้พระราชบัญญัตินี้เป็นกฎหมาย ตั้งแต่วันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ. 2456 แต่หากจะต้องมีการออกกฎข้อบังคับใดเพิ่มเติมเป็นส่วนหนึ่งแห่งพระราชบัญญัตินี้ต่อไป จะต้องได้รับพระบรมราชานุญาตและประกาศในราชกิจจานุเบกษา

นับแต่ได้มีพระบรมราชโองการออกพระราชบัญญัติชานานามสกุล พ.ศ. 2456 ไปแล้ว พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชภารกิจงานปกครองเกี่ยวกับเรื่องนี้ อาทิ การพระราชทานชื่อสกุลให้แก่บรรดาราชนิกุลเชื้อพระวงศ์ ข้าราชการ สามัญชนทั่วไป ตลอดจนชนชาติอื่นที่เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารเพื่อเป็นสิริมงคลแก่ตนและผู้สืบสกุล พระราชนิพนธ์บทความเรื่อง เปรียบนามสกุลกับชื่อแซ่ไว้อย่างละเอียด ได้มีประกาศและพระราชนิพนธ์เกี่ยวเนื่องกับพระราชบัญญัติชานานามสกุลจำนวนหลายฉบับ เป็นต้น

พระราชบัญญัติชานานามสกุลอันเกิดจากพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น นับว่าเป็นคุณประโยชน์ต่อบ้านเมืองอย่างหาที่เปรียบมิได้ นอกเหนือไปจากพระราชดำริแล้วยังมีประโยชน์เป็นผลพลอยได้อีกในด้านการเมืองและการปกครอง ได้แก่ การรวมบุคคลที่มีเชื้อชาติแตกต่างกันเข้าเป็นหมู่คณะมีจิตใจเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เป็นวิธีสร้างหลัก ความสามัคคีในชาติอันเป็นพระบรมราชโองการที่ประจักษ์ชัดในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

หลังจากที่ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติขนานนามสกุล พ.ศ. 2456 ซึ่งถือได้ว่า เป็นกฎหมายเกี่ยวกับชื่อตัว ชื่อสกุลฉบับแรกแล้ว ก็มีพระราชกำหนดขนานนามสกุลเพิ่มเติม พ.ศ. 2464 ออกมาใช้บังคับนอกเหนือจากที่มีในบทบัญญัติเดิมอีกจนกระทั่งประเทศไทยได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองมาเป็นระบอบประชาธิปไตย ระบบรัฐสภา รัฐสภาได้ตรากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับชื่อตัว ชื่อสกุล อีก 3 ฉบับ คือ พระราชบัญญัติขนานนามสกุล (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2481 ซึ่งเป็นการเพิ่มเติมกำหนดรายละเอียดเรื่องค่าธรรมเนียม พระราชบัญญัติชื่อบุคคล พ.ศ. 2484 ซึ่งมีหลักการที่สำคัญได้เปลี่ยนแปลงไปคือ การใช้ชื่อสกุลของหญิงมีสามีจากที่เคยให้สิทธิหญิงมีสามีใช้ชื่อสกุลเดิมของตนเองได้มาเป็นการบังคับให้ใช้ชื่อสกุลของสามีอย่างเดี๋ยวละพระราชบัญญัติชื่อบุคคล พ.ศ. 2505 ซึ่งมีรายละเอียดคล้ายคลึงกับฉบับปี พ.ศ. 2484 จะมีแตกต่างไปบ้างได้แก่ เรื่องการให้สิทธิแก่ประชาชนสามารถอุทธรณ์คำสั่งที่ไม่อนุญาตของนายทะเบียนต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยได้ ตามมาตรา 18 ซึ่งไม่มีในฉบับที่ผ่านมา และได้ใช้สืบมาจนกระทั่งปัจจุบันนี้

3.4. ประโยชน์ของการมีชื่อสกุล¹⁰¹

จากการที่ รัชกาลที่ 6 ทรงมีพระราชดำริให้คนไทยใช้ชื่อสกุลก็เนื่องมาจากแต่ทรงคำนึงถึงอนาคตข้างหน้าและมีพระราชประสงค์เพื่อให้

1. เป็นหลักของการสืบเชื้อสายต่อเนื่องกันทางบิดา ผู้ให้กำเนิด เป็นศักดิ์ศรี และแสดงสายสัมพันธ์ในทางรวมสายโลหิตของบุคคล
2. ก่อให้เกิดความเป็นหมู่เป็นคณะ ส่งเสริมความรัก ความสามัคคีระหว่างเครือญาติ ตั้งแต่คนชั้นสูงตลอดชั้นต่ำทั่วไป

¹⁰¹ จมื่นอมรรตรุณารักษ์ (แจ่ม สุนทรเวช) , พระราชกรณียกิจสำคัญในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เรื่องกำเนิดนามสกุล เล่ม 1 , หน้า 12-15.

3. เปรียบเสมือนคุณลักษณะของบุคคลแต่ละเผ่าพันธุ์ ส่วนมากมักสร้างแนววงใจผู้เป็นเจ้าของสกุลตลอดเครือญาติในสกุลให้สำนึกในความคิดชั่ว ให้เกิดความนิยมในอันที่จะดำเนินชีวิต เจริญรอยตามวิชาชีพ และความมีชื่อเสียงอันเป็นที่มาแห่งมรดกนามของบรรพบุรุษผู้ต้นตระกูล ชื่อสกุลนั้นเป็นประดุจธงชัยเฉลิมศักดิ์ศรีของคนในสกุล ใคร ๆ ก็ย่อมต้องเชิดชูและระมัดระวังที่จะไม่ให้มีมลทินเสื่อมเสีย เป็นวิธีป้องกันความชั่วช้าที่เกิดแก่หมู่คณะได้เป็นอย่างดีในทางอ้อมได้ ดังจะเห็นอยู่บ่อย ๆ ที่ใครประพฤติปฏิบัติชั่วร้ายเลวทรามก็มักจะถูกรหาหน้าฆ่าชื่อถึงถูกขับไล่ไม่ให้ใช้สกุลร่วมกันก็เคยมี

ในปัจจุบันนี้ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1561 วรรคแรก การใช้ชื่อสกุลตามบิดาเป็นสิทธิของบุตรชอบด้วยกฎหมายทุกคน ไม่มีผู้ใดมีสิทธิขับไล่ไม่ให้ใช้ชื่อสกุลได้ ถ้าบุตรประพฤติชั่วร้าย บิดา มารดา ได้แต่ตัดออกจากกองมรดกจะตัดออกจากชื่อสกุลไม่ได้

เมื่อได้กล่าวถึงที่มาของพระราชดำริให้มีชื่อสกุลขึ้นในหมู่คนไทยด้วยความมุ่งหมาย 3 ประการแล้ว หากพิจารณาและวิเคราะห์พระราชเจตนาอันกว้างไกลที่ทรงปรารถนาดีต่อชาติไทย ชาวไทยจะเห็นได้ว่าทรงแฝงไว้ด้วยผลพลอยได้ที่จะได้รับประโยชน์จากการมีชื่อสกุลนี้ คือ

1. หลักการสืบเชื้อสาย

นับเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งเกี่ยวกับการดำรงชีวิตและการสืบพันธุ์ไม่ว่ามนุษย์หรือสัตว์ซึ่งจำเป็นที่จะต้องเอาใจใส่ซึ่งกันและกันโดยเฉพาะเราที่เป็นมนุษย์ผู้เจริญก็ยิ่งมีความจำเป็นมากที่จะต้องหันเข้าหาหลักการสืบเชื้อสายไว้ก่อน มิฉะนั้น โลกก็คงอลเวงและไม่มีวิวัฒนาการใด ๆ ต่อไป ถ้าลูกไม่รู้จักพ่อ ปู่ และทวด ยิ่งกว่านั้นเกี่ยวกับการอยู่เป็นหมู่เหล่า มนุษย์ปกครองกันในทุกวันนี้มิใช่ด้วยกำลังเช่นสมัยก่อนเรามีกฎหมายมีศาสนาและมีความเจริญในทุก ๆ ด้าน จำเป็นต้องอาศัยหลักจากเครื่องหมายประจำตัวแต่ละบุคคล แต่ละครอบครัว แต่ละหมู่บ้านรวมตลอดถึงแต่ละชาติจึงทำให้รวมกันเป็นคนกลุ่มใหญ่ได้อันเป็นผลให้ชาติเจริญ ฉะนั้น การที่สังคมทุกวันนี้มิได้ประสบความสำเร็จด้วยอาศัยการปกครองที่ดี สามารถปกครองโดยอาศัยสามะโนครวัทที่เป็นปัญหิตพลเมือง

ซึ่งเกี่ยวกับบุคคลแต่ละสกุลโดยตรง ถ้าเราอยากทราบความจริงหรือที่ใกล้เคียงความจริง เราก็อาจทราบได้จากทางการปกครองที่มีสารบบชื่อสกุลนี้เป็นส่วนใหญ่ ดังนั้น การมีชื่อสกุลจึงนับเป็นสิ่งสำคัญ มีประโยชน์ที่จะแสดงการถือกำเนิดให้รู้ได้ง่ายว่าใคร สืบสายโลหิตมาจากไหน เป็นลูกเต้าเหล่าใคร บางทีชื่อสกุลเพียงตัวอักษร 2 - 3 คำก็อาจบอกให้เราได้ว่า เขาเป็นชนเชื้อชาติใดมาก่อนเป็นชาวเหนือหรือชาวใต้ ปู่ ตา บิดาของเขาเป็นผู้มีความสำคัญอย่างไรหรือไม่ก็สามารถคาดคะเนได้ว่า มีรกรากมาจากไหน

นอกจากนี้แล้ว การมีชื่อสกุลยังได้ก่อประโยชน์อย่างมหาศาลแก่ประชาชนชาวไทยอีกนานัปการ เช่น การแสดงออกถึงวัฒนธรรมที่จะป้องกันมิให้ต่างประเทศดูถูกประเทศไทยว่ายังป่าเถื่อนไม่มีความเจริญและไม่ว่าคนไทยด้วยกันจะไปอยู่ที่ไหนเมื่อถามชื่อเสียงเรียงนามถึงชื่อสกุล ก็อาจทำให้รู้จักเทือกเถาเหล่ากอแก่กันได้ดีขึ้น

2. ก่อให้เกิดความเป็นหมู่คณะ

การมีชื่อสกุลเป็นสิ่งรวมบุคคลเข้าเป็นหมู่คณะและสร้างจิตใจให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้อย่างประหลาด ไม่ว่าบุคคลชั้นใด ๆ ชั้นชื่อว่า มีชื่อสกุลร่วมกันแล้วย่อมจะต้องมีความรัก สามัคคีกันเสมอ เพราะเปรียบเสมือนคนลงเรือลำเดียวกัน มีธงอันเดียวใช้ร่วมกัน ต่างก็ต้องร่วมแรงร่วมใจกัน ประพฤติปฏิบัติทุกอย่างตามรอยบรรพบุรุษที่ดี หากสิ่งเกิด ในปัจจุบันจะพบว่าผู้ที่อยู่ในสกุลทหารบกก็ดี ทหารเรือก็ดี ทั้ง ๆ ที่เป็นผู้หญิงและไม่เคยเป็นทหารเลย แต่เขาจะรักและนิยมทหาร อันถือว่าเป็นที่มาแห่งศักดิ์ศรีของเขาเสมอ ยิ่งถ้าผู้ถือสกุลเป็นชายด้วยแล้ว ความรู้สึกนึกคิดของเขา เขาจะยึดแนวทางมาแต่เด็ก ๆ ว่า โตขึ้นต้องเป็นทหารและในสาขาอาชีพอื่นก็คงเช่นเดียวกัน

นอกจากนี้แล้ว การที่ชนชาติต่าง ๆ ที่เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารขอพระราชทานชื่อสกุลเพื่อเป็นศักดิ์ศรีของตนเองและครอบครัว ทำให้ชนชาตินั้น ๆ รู้สึกอยากเป็นคนไทย รัชกาลที่ 6 ก็ทรงใช้ความพยายามแปลงภาษาต่างประเทศให้เป็นศัพท์สำเนียงไทย เช่น บรรพบุรุษเป็นจีน "แซ่เล่า" บุตรหลานก็ได้รับพระราชทานชื่อสกุลเป็นไทยว่า "เลาหะ" ถ้าเป็น "แซ่เบ๊" ก็

เพลงเป็น "อัสว" "แช่ตัน" ก็เป็น "ตัณฑะ" "กิม" เป็น "กาญจน" "มิสเตอร์ เจมส์ วิลเลียม เฮนดริกซ์" เพลงเป็น "อันทริก" เป็นต้น ทั้งนี้ นอกจากจะเป็นการยกย่องเจ้าของชื่อสกุลนั้น ๆ ว่าเป็นผู้มีเกียรติที่พระมหากษัตริย์ไทย ทรงยอมรับนับถือแล้ว ยังเป็นการประกาศอย่างชัดแจ้งไปในตัวทันทีว่าชื่อสกุลนี้เป็นคนไทย ขณะเดียวกันก็ได้กลืนเอาศัพท์สำเนียงชื่อแช่เดิมให้ค่อย ๆ จางหายไปพร้อมกับความเป็นคนไทยเข้ามาแทนที่อีกด้วย บรรดาผู้ดำรงชื่อสกุลและผู้สืบสกุลต่อไปภายหน้าก็ย่อมยินดีที่ได้เป็นชนชาติไทยคนทั้งหลายเหล่านี้ย่อมจะรักษาไว้ซึ่งศักดิ์ศรีและสืบสกุลไทยที่ได้รับพระราชทานนี้ต่อไป ด้วยความจงรักภักดีต่อแผ่นดินไทยไปชั่วลูก ชั่วหลาน

3. เป็นธงชัยแห่งครอบครัวเพื่อให้ลูกหลานทำความดี

ชื่อสกุลย่อมเปรียบเสมือนธงชัยแห่งศักดิ์ศรีของแต่ละสกุลวงศ์ ฉะนั้น พระราชประสงค์ข้อนี้จึงได้ผลอย่างสมบูรณ์ เพราะทรงมีพระราชปรารภนาให้ทุกคนรักษาปกป้องชื่อสกุลของตนแม้ด้วยชีวิตก็ตามโดยถือว่า เมื่อบรรพบุรุษ ได้เคยทำคุณงามความดีไว้อย่างไร บุตรหลานผู้สืบสกุลต่อ ๆ ไป ก็ย่อมเจริญรอยตามและตั้งใจที่จะประพฤติแต่ความดีงามทำนองเดียวกัน หากผู้ใดในสกุลประพฤติชั่วช้าก็จะทำความอับอายขายหน้าให้เสื่อมเสียถึงผู้ร่วมสกุลทุกคน ย่อมจะถูกคนในเครือญาติของตนประณามก่อนคนอื่นและหาทางป้องกันมิให้มีการกระทำชั่วซ้ำอีก หรือบางกรณีลูกหลานคบคิดจะทำชั่วแต่เมื่อระลึกถึงความดีและความมีชื่อเสียงของวงศ์ตระกูลก็จะไม่กล้าทำเพราะเกรงจะถูกวงศ์ญาติพากันโกรธเคือง เกลียดชัง หรืออาจก่อความเสียหายอับอายอันเนื่องจากคนเป็นต้นเหตุ นับว่าเป็นหนทางหนึ่งที่ช่วยยับยั้งป้องกันความชั่วร้ายและส่งเสริมให้บุคคลประพฤติปฏิบัติแต่ความดีงาม

3.5. หลักเกณฑ์การได้มาและการตั้งชื่อสกุล

พระราชบัญญัติชื่อบุคคล พ.ศ. 2505 มาตรา 5 นอกจากจะบัญญัติให้บุคคลผู้มีสัญชาติไทยทุกคนต้องมีชื่อตัวและจะมีชื่อรองหรือไม่ก็ได้แล้วยังบังคับให้ทุกคนต้องมีชื่อสกุลอีกด้วย ชื่อสกุลนี้ถือเป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งในระบบการจำแนกตัวบุคคลซึ่งเป็นสัญลักษณ์แสดงถึงแหล่งกำเนิดว่ามาจากวงศ์ตระกูล

ของบรรพบุรุษคนไทย สืบเชื้อสายมาจากใคร

ตามปกติ บุคคลจะได้มาซึ่งชื่อสกุลก็แต่โดยการเกิด โดย
เจ้าบ้านหรือมารดาผู้มีหน้าที่แจ้งการเกิดให้แก่เด็กเกิดใหม่จะต้องตั้งชื่อตัว ชื่อสกุล
พร้อมกันไปต่อเจ้าหน้าที่¹⁰² แต่การจะใช้ชื่อสกุลอะไรก็ต้องเป็นไปตามกฎหมายที่
บัญญัติให้สิทธิแก่ผู้นั้น อย่างกรณีของเด็กเกิดใหม่ซึ่งถือว่าเป็นบุตรของบิดามารดา
บุตรมีสิทธิใช้ชื่อสกุลของบิดา ในกรณีที่ไม่ปรากฏบิดา บุตรมีสิทธิใช้ชื่อสกุลของ
มารดา¹⁰³ เป็นไปตามหลักการสืบสายโลหิต

นอกจากนี้ การได้มาซึ่งชื่อสกุลของบุคคลอาจได้มาโดยกรณี
อื่น ๆ อีกได้แก่

กรณีการรับบุตรบุญธรรมทำให้บุตรบุญธรรมได้ฐานะเช่นเดียวกับ
กับบุตรโดยชอบด้วยกฎหมายของผู้รับบุตรบุญธรรมรวมถึงสิทธิในการใช้ชื่อสกุลด้วย¹⁰⁴

กรณีการเปลี่ยนไปใช้ชื่อสกุลร่วมกับผู้อื่นโดยได้รับอนุญาตจาก
นายทะเบียนท้องที่ที่ตนเองมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้าน¹⁰⁵

กรณีหญิงมีสามีเปลี่ยนไปใช้ชื่อสกุลของสามี¹⁰⁶

¹⁰² พระราชบัญญัติการทะเบียนราษฎร พ.ศ. 2499 แก้ไขเพิ่มเติม
โดยประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 234 ลงวันที่ 31 ตุลาคม 2515 , มาตรา 18.

¹⁰³ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ที่ได้ตรวจชำระใหม่
พ.ศ. 2519 , มาตรา 1561.

¹⁰⁴ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ที่ได้ตรวจชำระใหม่
พ.ศ. 2519 , มาตรา 1561 และ มาตรา 1598/28.

¹⁰⁵ พระราชบัญญัติชื่อบุคคล พ.ศ. 2505 , มาตรา 11.

¹⁰⁶ พระราชบัญญัติชื่อบุคคล พ.ศ. 2505 , มาตรา 12.

กรณีที่ไม่ปรากฏชื่อสกุลของเด็กในสถานพยาบาลสถานสงเคราะห์
สถานอุปการะเลี้ยงดูเด็ก อาจใช้ชื่อสกุลตามที่อยู่อุปการะเลี้ยงดูหรือเจ้าของ
สถานที่เหล่านั้นขอตั้งให้ใช้ร่วมกันหรือแยกกัน¹⁰⁷

กรณีที่ผู้มีสัญชาติไทย ประสงค์จะขอตั้งชื่อสกุลใหม่ ให้ยื่นคำ
ขอต่อนายทะเบียนท้องที่ที่ตนมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านตามกฎหมายว่าด้วยการทะเบียน
ราษฎร¹⁰⁸ และในการตั้งชื่อสกุลใหม่ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ตามกฎหมาย¹⁰⁹

หลักเกณฑ์การตั้งชื่อสกุลตามกฎหมายที่ได้กล่าวมาข้างต้นมี
บัญญัติในมาตรา 8 แห่งพระราชบัญญัติชื่อบุคคล พ.ศ. 2505¹¹⁰ มีใจความ
สำคัญคือ

1. ต้องไม่ฟ้องหรือมุ่งหมายให้คล้ายกับพระปรมาภิไธยหรือ
พระนามของพระราชินี
2. ต้องไม่ฟ้องหรือมุ่งหมายให้คล้ายกับราชทินนาม เว้นแต่
ราชทินนามของตนของผู้บุพการีหรือของผู้สืบสันดาน
3. ไม่ซ้ำกับชื่อสกุลที่ได้รับพระราชทานจากพระมหากษัตริย์
หรือชื่อสกุลที่ได้จดทะเบียนไว้แล้ว
4. ไม่มีคำหรือความหมายหยาบคาย
5. มีพยัญชนะไม่เกินกว่าสิบพยัญชนะ เว้นแต่ กรณีใช้ราช
ทินนามเป็นชื่อสกุล

¹⁰⁷ พระราชบัญญัติชื่อบุคคล พ.ศ. 2505 , มาตรา 15.

¹⁰⁸ พระราชบัญญัติชื่อบุคคล พ.ศ. 2505 , มาตรา 17.

¹⁰⁹ พระราชบัญญัติชื่อบุคคล พ.ศ. 2505 , มาตรา 9.

¹¹⁰ ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ เล่ม 79 ตอนที่ 104 วันที่

นอกจากนี้ ยังมีหลักเกณฑ์อีก 2 ประการที่บัญญัติไว้ใน
กฎหมายอื่น คือ

1. ผู้ที่ไม่ได้รับพระราชทานชื่อสกุล ห้ามใช้คำว่า "ณ" นำหน้าชื่อสกุล¹¹¹
2. ห้ามเอานามพระนคร และศัพท์ที่ใช้เป็นพระบรมนามาภิไธย มาใช้เป็นชื่อสกุล¹¹²

จากประสบการณ์ที่ผู้เขียนได้ปฏิบัติงานและได้ศึกษา ทราบว่า ปัญหาในการขอจดทะเบียนตั้งชื่อสกุลหรือการขอตั้งชื่อสกุลใหม่ไม่ค่อยมี อาจจะเป็นเพราะหลักเกณฑ์ในการมีชื่อสกุลค่อนข้างจะเปิดกว้าง เช่น สามารถให้ตั้งชื่อสกุลใหม่ได้ถึง 10 พฤษภาคม โอกาสที่จะตั้งชื่อสกุลซ้ำกับผู้อื่นก็น้อย และในปัจจุบันทุกคนก็มีชื่อสกุลใช้กันหมดทุกคนอยู่แล้ว การตั้งชื่อสกุลขึ้นมาใหม่ก็มีไม่มากนัก หากจะมีก็น่าจะเป็น เรื่องการใช้ชื่อสกุลที่มีความหมายที่พ้องหรือคล้ายกับพระปรมาภิไธย หรือพระนามของพระราชินี หรือไม่ เท่านั้น

3.6. การใช้ชื่อสกุลของหญิงมีสามี

การใช้ชื่อสกุลของหญิงมีสามี เป็นปัญหาที่มีการโต้เถียงกันมาหลายยุคหลายสมัย และยังมีความเข้าใจคลาดเคลื่อนกันอยู่มากโดยบ้างก็เข้าใจว่าปัจจุบันนี้หญิงมีสิทธิที่จะใช้ชื่อสกุลเดิมของตนเอง เนื่องจาก เป็นยุคสมัยที่หญิงมีความเสมอภาคกับชายแล้ว บ้างก็ยืนยันว่าหญิงมีหน้าที่ต้องใช้ชื่อสกุลของสามี การที่ไม่ใช้ชื่อสกุลของสามีเมื่อได้มีการสมรสแล้วแสดงให้เห็นถึงเจตนาที่ไม่สุจริต

¹¹¹ ประกาศ ห้ามมิให้ผู้ที่ไม่ได้รับพระราชทานนามสกุลใช้ "ณ" นำหน้านามสกุล วันที่ 15 ธันวาคม พ.ศ. 2458.

¹¹² ประกาศ ห้ามมิให้เอานามพระมหานครมาประกอบกับศัพท์อื่นมาใช้เป็นนามสกุล วันที่ 5 สิงหาคม พ.ศ. 2459.

และมีความเคลือบแคลงบางประการ สภาพดังกล่าวจะเห็นได้ว่าเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นตั้งแต่เฉพาะฝ่ายหญิงเท่านั้น นอกจากนี้ ยังเกี่ยวพันถึงปัญหาอื่น ๆ อีกด้วย แล้วเช่นนี้จะให้หญิงมีสามีใช้ชื่อสกุลของใคร อย่างไร

แต่เดิมา การที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ได้ทรงพระราชทานพระราชบัญญัติขนานนามสกุล พ.ศ. 2456 ก็ด้วยเหตุที่ต้องการให้ประชาชนคนไทยได้มีชื่อสกุลใช้กันทุกคน เพื่อแสดงถึงความเป็นผู้ที่เจริญแล้ว เจริญแก่ เช่นอารยะประเทศ วัตถุประสงค์ของพระองค์ท่านต้องการแสดงให้เห็นถึง "รูปพรรณสัณฐานบุคคล เทือกเถาเหล่ากอ สืบเชื้อสายมาแต่บิดามารดาใด" แม้แต่หญิงที่ได้ทำการสมรสแล้วก็ตาม กฎหมายก็ยังประสงค์จะแสดงให้เห็นว่าหญิงนั้นสืบเชื้อสายมาจากใครจะเห็นได้จาก พระราชบัญญัติขนานนามสกุล พ.ศ. 2456 มาตรา 6 ว่า¹¹³ "หญิงใดทำงานสมรสมีสามีแล้ว ให้ใช้ชื่อสกุลของสามี แลคงใช้ชื่อตัวแลชื่อสกุลเดิมของตนได้"

หลักการนี้เข้าใจว่า เป็นหลักผสมผสานระหว่างตะวันตกกับ ตะวันออก และเป็นหลักประนีประนอมเพราะถ้าจะเอาอย่างประเทศอังกฤษซึ่งใช้กฎหมายจารีตประเพณีหรือระบบ Common Law ก็ต้องให้หญิงขาดจากชื่อสกุล เดิมมาใช้ชื่อสกุลของสามีอย่างเดียว แต่หากจะเอาอย่างประเทศที่ใช้กฎหมาย ลายลักษณ์อักษรหรือระบบ Civil Law ในภาคพื้นยุโรปบางประเทศ เช่น ฝรั่งเศส เดนมาร์ค ซึ่งมีหลักว่าการสมรสไม่กระทบกระเทือนต่อการใช้ชื่อสกุล ของหญิงมีสามียอมให้หญิงมีสามีคงใช้ชื่อสกุลเดิมของตนเองได้ หลักของประเทศ ตะวันออก คือประเทศจีน หญิงจีนแม้จะสมรสแล้วก็ยังใช้สกุลเดิมของตนต่อไป โดยไม่ต้องเอาชื่อสกุลของสามีมาต่อท้าย แต่หลักผสมผสานระหว่างตะวันตก กับตะวันออกได้เปลี่ยนแปลงไปโดยประเทศไทยได้ยอมรับอิทธิพลตะวันตกเข้ามา

¹¹³ ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 29 วันที่ 30 มีนาคม 2455 , หน้า 284.

ไว้ในกฎหมายมากขึ้นเพราะเราพยายามที่จะยกเลิกสนธิสัญญาที่ให้สิทธิสภาพนอกอาณาเขตแก่มหาอำนาจตะวันตกเพื่อจะกอบกู้เอกราชทางศาลเราจึงต้องยอมรับหลักกฎหมายยุโรปมาใช้ให้เขาเห็นว่า กฎหมายของเราไม่ป่าเถื่อน ล้าหลัง มีความเป็นธรรมเช่นเดียวกับกฎหมายของเขา¹¹⁴

บทบัญญัติเรื่องให้หญิงที่สมรสแล้ว ให้ใช้ชื่อสกุลของสามี และคงใช้ชื่อตัวและชื่อสกุลเดิมของตนได้ ตามมาตรา 6 นี้ ได้ถูกยกเลิกและบัญญัติใหม่ในมาตรา 13 แห่งพระราชบัญญัติชื่อบุคคล พ.ศ. 2484 ว่า¹¹⁵ "หญิงมีสามี ให้ใช้ชื่อสกุลของสามี" การแก้ไขพระราชบัญญัติชื่อบุคคลใหม่ ปรากฏเหตุผลในหลักการเพียงสั้น ๆ ว่า "สมควรปรับปรุงชื่อบุคคลให้เหมาะสมแก่กาลสมัย" แต่กฎหมายฉบับนี้ยกเลิกโดยพระราชบัญญัติชื่อบุคคล พ.ศ. 2505 มาตรา 3

ปัจจุบัน การใช้ชื่อสกุลของหญิงมีสามี มีบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติชื่อบุคคล พ.ศ. 2505 รวม 3 มาตรา คือ¹¹⁶

มาตรา 12 หญิงมีสามี ให้ใช้ชื่อสกุลของสามี

มาตรา 13 หญิงหม้ายโดยการหย่า ให้กลับไปใช้ชื่อสกุลเดิม

ของตน

¹¹⁴ วิมลศิริ ชำนาญเวช , "การใช้นามสกุลของหญิงมีสามี."

วารสารกฎหมายจุฬาลงกรณ์ 6 (พ.ศ. 2524) : 54.

¹¹⁵ พระราชบัญญัติชื่อบุคคล พ.ศ. 2484, ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 54 (ภาค 1) นิติเวชช์, พระนคร, พ.ศ. 2493 , หน้า 86 - 89.

¹¹⁶ ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ เล่ม 79 ตอนที่ 104 วันที่ 23 พฤศจิกายน 2505 , หน้า 9.

มาตรา 14 หญิงหม้ายโดยความตายของสามี จะใช้ชื่อสกุลของสามี หรือใช้ชื่อสกุลเดิมของตนก็ได้¹¹⁷

ประเด็นที่เป็นปัญหาถกเถียงกันอย่างมากในปัจจุบันดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น การที่กฎหมายบัญญัติว่าให้หญิงมีสามี "ให้ใช้" ชื่อสกุลของสามี คำว่า "ให้ใช้" เป็นการให้สิทธิอนุญาตให้หญิงมีสามีใช้ชื่อสกุลของสามี หรือเป็นการกำหนดหน้าที่บังคับว่า หญิงมีสามีต้องใช้ชื่อสกุลของสามีเท่านั้น ห้ามใช้ชื่อสกุลเดิมของตนแม้เจ้าตัวประสงค์จะใช้ชื่อสกุลเดิมก็ตาม

เกี่ยวกับเรื่องนี้มีความเห็นแบ่งออกเป็น 2 ฝ่าย

1. ฝ่ายแรก เป็นความเห็นของกรมอัยการซึ่งตอบข้อหารือของกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ซึ่งแจ้งคำว่า "ให้ใช้" หมายถึง การให้สิทธิแก่ภริยาว่าจะใช้หรือไม่ใช้ก็ได้ เมื่อเป็นเช่นนั้นแล้ว ก็ขึ้นอยู่กับภริยาหรือหญิงหม้ายจากการตายของสามี ตามมาตรา 14 ว่าจะยังคงใช้ชื่อสกุลของสามีต่อไปหรือจะกลับไปใช้ชื่อสกุลเดิมของตน

ข้อเท็จจริงมีอยู่ว่า นางแฉล้ม พลัดเสมา (หญิงหม้าย) จะขอจดทะเบียนตั้งชื่อสกุลใหม่โดยอ้างว่าได้อยู่กับเงินสามีภรรยา กับนายคัม แต่เจียเมื่อ พ.ศ. 2474 โดยไม่เคยใช้ชื่อสกุลของสามีเลย ต่อมาสามีถึงแก่กรรมเมื่อ พ.ศ. 2508 หลังจากสามีถึงแก่กรรมแล้วนางแฉล้มประสงค์จะตั้งชื่อสกุลใหม่ แต่นายทะเบียนท้องที่ในเขตกรุงเทพมหานคร เห็นว่า น่าจะดำเนินการไม่ได้

¹¹⁷ ความในมาตรา 14 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติชื่อบุคคล (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2530 , ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 104 ตอนที่ 270 วันที่ 28 ธันวาคม 2530 , หน้า 64. ซึ่งมาตรา 14 เดิมบัญญัติว่า "หญิงหม้ายโดยการตายของสามีให้ใช้ชื่อสกุลของสามี"

เพราะขัดกับมาตรา 14 แห่งพระราชบัญญัติชื้อบุคคล พ.ศ. 2505 กรมอัยการ
ได้ตอบข้อหารือของกระทรวงมหาดไทยว่า

...ในการที่พระราชบัญญัติชื้อบุคคล พ.ศ. 2505 มาตรา 12, 13, 14,
กำหนดให้หญิงมีสามีใช้ชื่อสกุลของสามีก็ดี หญิงหม้ายโดยการหย่าให้กลับไปใช้ชื่อ
สกุลเดิมของตนก็ดีหรือหญิงหม้ายโดยความตายของสามีให้ใช้ชื่อสกุลของสามีก็
ดีเป็นการกำหนดรับรองสิทธิของหญิงนั้น ๆ ว่าจะมีสิทธิใช้ชื่อสกุลอย่างไร
มาตรา 17 ยังได้ให้สิทธิแก่ผู้มีชื่อสกุลอยู่แล้ว ประสงค์จะขอตั้งชื่อสกุลใหม่ก็ได้
โดยไม่จำกัดว่าเป็นชายหรือหญิง เช่นนี้จะเห็นได้ว่าการใช้ชื่อสกุลของหญิง
ประเภทต่าง ๆ เป็นสิทธิของหญิงนั้นและเมื่อนั้นว่าเป็นสิทธิของหญิงแล้วดังนั้น
ในกรณีที่หญิงหม้ายโดยความตายของสามีหญิงนั้นจะกลับไปใช้ชื่อสกุลเดิมของตน
หรือหญิงนั้นจะขอจดทะเบียนตั้งชื่อสกุลใหม่ก็ย่อมจะทำได้¹¹⁸

ความเห็นของกรมอัยการนี้สอดคล้องกับความเห็นฝ่ายข้างน้อย
ของคณะกรรมการวินิจฉัยร้องทุกข์ (คณะที่ 2) ของคณะกรรมการกฤษฎีกาซึ่งมีอยู่
2 ท่าน และหนึ่งในสองเสียงนี้เป็นความเห็นของเลขาธิการสำนักงานคณะ
กรรมการกฤษฎีกาในขณะนั้น (นายอมร จันทรสมบูรณ์) ซึ่งวินิจฉัยร้องทุกข์เรื่อง
ที่เกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2525 ของนางสมิหรา เปรุनावิน ซึ่งต้องการให้ระบุ
ชื่อสกุลเดิมของตน (จิตตลดาการ) ลงในปริญญาบัตรคุณวุฒิบัณฑิต แต่มหาวิทยาลัย
ที่เกี่ยวข้องและกรมการปกครองไม่ยินยอมโดยอ้างว่าขัดต่อ มาตรา 12 พระราช
บัญญัติชื้อบุคคล พ.ศ. 2505 คณะกรรมการฝ่ายนี้มีความเห็นโดยสรุปว่า บทบัญญัติ
ของรัฐธรรมนญได้บัญญัติรับรองสิทธิในครอบครัวไว้ และกฎหมายที่บัญญัติเกี่ยวกับ
สิทธิในการใช้ชื่อสกุลก็มีอยู่หลายกรณี เช่น ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

¹¹⁸ หนังสือ กรมอัยการ ที่ มท 1002/1543 ลงวันที่ 27 กุมภาพันธ์

มาตรา 1561 ก็ใช้คำว่า "บุตรมีสิทธิใช้ชื่อสกุลของบิดา" ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการใช้ชื่อของบุคคลย่อมเป็น "สิทธิ" ของบุคคลปัญหาในที่นี้มีเพียงว่าถ้อยคำในมาตรา 12 ที่ใช้คำว่า "ให้ใช้" จะมีความหมายในเชิงบังคับเพียงใด กรรมการฯ ฝ่ายนี้เห็นว่า ในพระราชบัญญัติชื่อบุคคล พ.ศ. 2505 มีอยู่หลายมาตรา (มาตรา 13 และมาตรา 14) ที่ใช้คำว่า "ให้ใช้" โดยไม่มีความหมายเป็นการบังคับ แต่มีความหมายเพียงให้ "สิทธิ" แก่บุคคลในการใช้ชื่อสกุลเท่านั้น ฉะนั้น กรรมการฯ ฝ่ายข้างน้อยนี้จึงเห็นว่า ถ้อยคำในมาตรา 12 นี้มีความหมายเช่นเดียวกับมาตราอื่น ๆ คือ ไม่มีลักษณะเป็นการบังคับ และหญิงมีสามีมีสิทธิเปลี่ยนชื่อสกุลได้¹¹⁰

2. ฝ่ายที่สอง เป็นความเห็นของฝ่ายข้างมากของคณะกรรมการวินิจฉัยร้องทุกข์ (คณะที่ 2) ของคณะกรรมการกฤษฎีกา ซึ่งมีอยู่ 4 เสียง มีข้อสรุปว่า ถ้อยคำตาม มาตรา 12 แห่งพระราชบัญญัติชื่อบุคคล พ.ศ. 2505 ที่กำหนดว่า "ให้ใช้" เป็นคำที่มีลักษณะบังคับโดยชัดแจ้งและเมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับถ้อยคำในกฎหมายเดิม (พระราชบัญญัติชานานามสกุล พ.ศ. 2456) ก็จะเห็นว่ากฎหมายเดิมได้ใช้ถ้อยคำที่แตกต่างไป คือ มาตรา 6 ของกฎหมายเดิมได้ใช้ถ้อยคำว่า "หญิงได้ทำงานสมรสมีสามีแล้ว ให้ใช้ชื่อสกุลของสามีแลคงใช้ชื่อตัวแลชื่อสกุลเดิมของตนได้" ดังนั้นเมื่อกฎหมายปัจจุบันได้เปลี่ยนถ้อยคำไปก็แสดงเจตนาว่า กฎหมายปัจจุบันไม่ประสงค์จะให้หญิงมีสามีมีสิทธิเลือกใช้ชื่อสกุลได้เหมือนอย่างกฎหมายเดิมอีกต่อไป นอกจากนี้ คณะกรรมการฯ ฝ่ายแรกเห็นว่า บทบัญญัติในกฎหมายปัจจุบันย่อมไม่ขัดกับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่กำหนด

¹¹⁰ บทสรุปทางวิชาการ , "การใช้นามสกุลของหญิงหม้าย,"

ให้บุคคลเสมอกันในกฎหมาย ทั้งนี้ เพราะชายกับหญิงอยู่ในสภาพที่แตกต่างกัน กฎหมายจึงบัญญัติให้มีสิทธิในเรื่องนี้แตกต่างกันได้¹²⁰

ต่อมาที่ประชุมใหญ่ของคณะกรรมการวินิจฉัยร้องทุกข์ได้ลงมติ ด้วยคะแนนเสียงดังกล่าวก็ยังมีความเห็นที่แตกต่างกันในการตีความคำว่า "ให้ใช้" ในกรณีหญิงหม้ายโดยการหย่า หรือโดยการตายของสามี โดยฝ่ายหนึ่งมีความเห็นว่า หญิงมีสามีเท่านั้นที่ต้องใช้ชื่อสกุลของสามี และไม่มีสิทธิที่จะเปลี่ยนชื่อสกุลแต่อย่างใดตลอดไปจนกว่าจะขาดจากการสมรส แต่หญิงหม้ายโดยการหย่า หรือหญิงหม้ายโดยความตายของสามี มีสิทธิเปลี่ยนชื่อสกุลได้ แต่กรรมการอีกจำนวนหนึ่งเห็นว่า ทั้งหญิงมีสามี หญิงหม้ายโดยการหย่าและหญิงหม้ายโดยสามี ตายต้องใช้ชื่อสกุลตามที่กฎหมายกำหนดไว้โดยไม่มีสิทธิเปลี่ยนชื่อสกุลจนกว่าจะขาดจากการสมรส สมรสใหม่ หรือสามีตายแล้วแต่กรณี ทั้งนี้ เพราะกฎหมายได้ใช้ถ้อยคำบังคับในลักษณะเดียวกัน¹²¹

รองศาสตราจารย์ วิมลศิริ ชำนาญเวช มีความเห็นเช่นเดียวกับฝ่ายแรก โดยกล่าวว่า การใช้ชื่อสกุลนั้นเป็น "สิทธิ" ซึ่งกฎหมายมอบให้หญิงข้างเดียว ผู้ชายไม่ได้รับสิทธินี้ แม้จะทำการสมรสกับหญิงในสกุลใหญ่โตโก้หรู เป็นที่น่านิยมยกย่องและน่าจะร่วมใช้ชื่อสกุลด้วยเพียงไร สามีก็ไม่อาจอ้างการสมรสมาใช้ชื่อสกุลของภริยาได้เพราะกฎหมายไม่ได้ให้สิทธิไว้ ตรงกันข้ามกับหญิงเมื่อทำการสมรสแล้วย่อมมีสิทธิใช้ชื่อสกุลของสามีตามบทบัญญัติของกฎหมาย โดยที่บุคคลในสกุลของสามีและตัวสามีไม่อาจที่จะโต้แย้งคัดค้าน ห้ามไม่ให้ใช้ตราบิดาที่ยังไม่หย่าขาดจากกัน แม้จะโกรธเกลียดกันปานใด ชายก็ห้าม

¹²⁰ เรื่องเดียวกัน , หน้า 264.

¹²¹ เรื่องเดียวกัน , หน้า 267.

ภริยาใช้ชื่อสกุลของตนไม่ได้ เพราะเป็นสิทธิของภริยาซึ่งมีกฎหมายรับรองไว้
อย่างชัดแจ้ง¹²²

ผู้เขียนเองก็เห็นด้วยกับความเห็นของฝ่ายแรกเช่นกัน ที่ว่า
การใช้ชื่อสกุลน่าจะเป็นสิทธิเพราะการใช้ชื่อสกุลตามบทบัญญัติตามกฎหมายต่าง ๆ
ไม่ว่าจะเป็นพระราชบัญญัติชื่อบุคคล พ.ศ. 2505 หรือแม้แต่ในประมวลกฎหมาย
แพ่งและพาณิชย์ มีแต่ให้ผู้ใช้ชื่อสกุลเลือกใช้ชื่อสกุลด้วยกันทั้งนั้น แม้แต่ผู้ที่มี
ชื่อสกุลอยู่แล้วยังสามารถจะขอเปลี่ยนไปเป็นอย่างอื่น โดยขอตั้งชื่อสกุลใหม่ได้
เลยแล้วเช่นนี้จะให้คิดเป็นอย่างอื่นได้อย่างไร

ในทางปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบในเรื่องนี้ คือกองการ
ทะเบียน กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทยและเจ้าหน้าที่งานทะเบียนชื่อ
บุคคล เป็นหน่วยงานและเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจหน้าที่โดยตรงเกี่ยวกับการจัดทำ
ทะเบียนชื่อบุคคล จะพบว่า การตีความกฎหมายเรื่องการใช้ชื่อสกุลของหญิงมี
สามีจะเป็นปัญหาที่ต้องให้มีการขบคิดกันอยู่เสมอ และเมื่อเกิดปัญหาขึ้นกรมการ
ปกครองก็ได้ขอให้ กรมอัยการซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่ช่วยเหลือและให้คำ
ปรึกษากับหน่วยราชการอื่นเกี่ยวกับตีความกฎหมายความเห็นของกรมอัยการที่กล่าว
มาข้างต้น ในบางครั้งกรมการปกครองก็รับไปปฏิบัติ อย่างไรก็ตาม อาจสรุปได้
ว่าระยะแรก ๆ กรมการปกครองก็มิได้มีแนวทางที่ชัดเจนแน่นอนของตนเองจะมี
ลักษณะกลับไปกลับมาและขึ้นอยู่กับดุลพินิจของเจ้าหน้าที่แต่ละคน ซึ่งก่อให้เกิด
ความยุ่งยากเดือดร้อนต่อหญิงมีสามีที่ประสงค์จะใช้ชื่อสกุลเดิมของตนหรือขอจด
ทะเบียนชื่อสกุลเดิมของตนเป็นชื่อรองและใช้ชื่อสกุลของสามีต่อท้าย แนวการ
ปฏิบัติของเจ้าหน้าที่แต่ละอำเภอแต่ละเขตไม่เหมือนกัน กรมการปกครองจึงได้
มีหนังสือ ที่ มท 0313/964 ลงวันที่ 13 กุมภาพันธ์ 2524 ตอบข้อหารือของ

¹²² วิมลศิริ ท่านาญเวช , "การใช้นามสกุลของหญิงมีสามี" , หน้า 56.

กรุงเทพมหานครเกี่ยวกับปัญหาดังกล่าวไว้ว่า "มาตรา 12, 13 และ 14 แห่งพระราชบัญญัติชื่อบุคคล พ.ศ. 2505 คำว่า "ให้ใช้" ชื่อสกุลแต่ละกรณีแตกต่างกันไปตามสภาพของหญิง ซึ่งมีความหมายบอกความบังคับว่าหญิงในสภาพใดใช้ชื่อนามสกุลอย่างไร เป็นการแสดงสภาพของบุคคลและดำรงไว้ซึ่งความสัมพันธ์ของบุคคลในครอบครัวเพื่อความ เป็นระเบียบเรียบร้อยและวัฒนธรรมอันดีงามของระบบสังคมไทย ดังนั้น

1. หญิงมีสามีที่จดทะเบียนสมรสตามกฎหมายให้ใช้ชื่อสกุลของสามี โดยจะขอใช้ชื่อสกุลเดิมของตนหรือชื่อสกุลอื่นไม่ได้
2. หญิงหม้ายโดยการหย่าอย่างถูกต้องตามกฎหมายต้องกลับไปใช้ชื่อสกุลเดิมของตนเท่านั้น
3. หญิงหม้ายโดยการตายของสามีให้ใช้ชื่อสกุลของสามี แต่หากมีความประสงค์ที่จะขอจดทะเบียนตั้งชื่อสกุลใหม่ หรือกลับไปใช้ชื่อสกุลเดิมของตนก็ย่อมกระทำได้

นอกจากนี้ กระทรวงมหาดไทย ยังได้มีหนังสือ ที่ มท 0313/ว 731 ลงวันที่ 8 กรกฎาคม 2525 เวียนแจ้ง ผู้ว่าราชการจังหวัดทุกจังหวัดและปลัดกรุงเทพมหานคร เรื่อง การใช้ชื่อสกุลของหญิงมีสามีและหญิงหม้ายให้ถือปฏิบัติ โดยใจความสำคัญของหนังสือได้นำเอาคำวินิจฉัยของที่ประชุมใหญ่คณะกรรมการวินิจฉัยร้องทุกข์ สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาที่พิจารณาคำว่า "ให้ใช้" เท่ากับเป็นการบังคับให้ปฏิบัติ ฉะนั้น หญิงมีสามีจึงต้องใช้ชื่อสกุลของสามีเสมอไปโดยจะขอแก้ไขรายการในทะเบียนหรือยื่นคำขอตั้งชื่อสกุลใหม่ให้ต่างไปจากชื่อสกุลของสามีไม่ได้

ดังนั้น เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติไม่ว่าจะเป็นเจ้าพนักงานปกครองที่อยู่ตามเขตต่าง ๆ ในกรุงเทพมหานคร หรือปลัดอำเภอ ที่อยู่ตามอำเภอต่าง ๆ ทั่วประเทศก็ต้องปฏิบัติตามหนังสือเวียนฉบับนี้ มิเช่นนั้น อาจจะถูกลงโทษทางวินัยได้เพราะถือว่าขัดคำสั่งผู้บังคับบัญชา ในขณะที่ แนวทางปฏิบัติจึง สรุปได้ว่าหญิงมีสามีไม้อาจจะขอใช้ชื่อสกุลเดิมของตนได้

ในเมื่อหญิงมีสามีไม่อาจจะขอใช้ชื่อสกุลเดิมของตนเองได้แล้ว
 เช่นนี้ สิทธิของหญิงมีสามีในการใช้ชื่อสกุลควรจะเป็นเช่นไร จึงจะเหมาะสม
 หากย้อนอดีตไปนับตั้งแต่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อ
 พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา ประเทศไทยได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญมาแล้วหลายฉบับ
 เมื่อศึกษาในเรื่องเกี่ยวกับสิทธิของสตรีจะเห็นว่า มีรัฐธรรมนูญสองฉบับที่ได้
 รับรองสิทธิสตรีที่เท่าเทียมกับชายไว้อย่างชัดเจน ได้แก่ พระราชบัญญัติธรรมนูญ
 การปกครองสยามชั่วคราว พ.ศ. 2475 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย
 พ.ศ. 2517 แต่หากพิจารณาแล้วจะเห็นว่า รัฐธรรมนูญ ปี พ.ศ. 2517 มีบท
 บัญญัติที่กว้างขวางครอบคลุมและส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงสถานภาพทาง
 กฎหมายของสตรีไทยมากกว่ารัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. 2475 ที่กล่าวมาแล้ว
 ทั้งนี้เพราะว่า ธรรมนูญการปกครองสยามชั่วคราว พ.ศ. 2475 บัญญัติรับรองแต่
 เฉพาะสิทธิที่เท่าเทียมกันระหว่างบุคคลทั้งสองเพศ ในการออกคะแนนเสียง
 เลือกตั้งผู้แทนราษฎร และการสมัครรับเลือกตั้งเป็นผู้แทนราษฎรเท่านั้น ในขณะที่
 รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2517 ได้บัญญัติรับรองความเสมอภาคระหว่างชายและหญิง
 ในลักษณะที่เป็นหลักการทั่วไป อีกทั้ง ยังกำหนดมาตรการเร่งรัดให้มีการแก้ไข
 กฎหมายและออกกฎหมายเพื่อรับรองความเสมอภาคภายใน 2 ปี นับแต่ประกาศ
 ใช้รัฐธรรมนูญด้วย¹²³ จึงอาจกล่าวได้ว่า ในประวัติศาสตร์การเปลี่ยนแปลง
 สถานภาพทางกฎหมายของสตรีนั้น รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2517 ก่อให้เกิดการ
 เปลี่ยนแปลงที่มีผลต่อสตรีมากที่สุด

ถึงแม้ว่า กฎหมายรัฐธรรมนูญจะคุ้มครองความเสมอภาคทาง
 กฎหมายของบุคคลแต่ในทางปฏิบัติปรากฏว่ามีกฎหมายภายในบางฉบับยังมีลักษณะ
 ของการกีดกันจำกัดสิทธิของสตรี หรือปฏิบัติต่อสตรีไม่เท่าเทียมกันกับชาย แต่ก็มี

¹²³ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2517 มาตรา 236.

ได้มีการฟ้องร้องหรือดำเนินการเกี่ยวกับเรื่องนี้อย่างไรเพราะในหลาย ๆ กรณี รัฐธรรมนูญซึ่งเป็นกฎหมายแม่บทจะมีช่วงอายุที่สั้นมาก อันถูกยกเลิกโดยการยึดอำนาจและในปัจจุบันได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. 2534 เมื่อวันที่ 1 มีนาคม 2534 แต่กฎหมายภายในก็ยังไม่ได้รับการแก้ไข อย่างไรก็ตาม สำหรับประเทศไทย ก็คงเป็นที่ยอมรับกันแล้วว่าสิทธิของชายและหญิงเท่าเทียมกัน แม้ปัจจุบันรัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. 2534 จะมีได้บัญญัติไว้โดยชัดแจ้งก็ตาม

สิทธิความเท่าเทียมกันของชายและหญิงนี้เป็นหลักสากลที่ทั่วโลกยอมรับ โดยองค์การสหประชาชาติได้ประกาศเป็นปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนขึ้นเมื่อ ปี ค.ศ. 1948 (พ.ศ. 2491) ประเทศไทยก็เป็นประเทศหนึ่งที่เป็นสมาชิกสหประชาชาติและได้รับรองปฏิญญาฯ ฉบับนี้ด้วย

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนนี้ ถือหลักว่ามนุษย์ที่เกิดมาในโลกย่อมมีสิทธิเท่าเทียมกันทั้งชายและหญิง และในข้อ 16 (1) บัญญัติไว้ว่า "ชายและหญิงที่มีอายุเต็มบริบูรณ์แล้วมีสิทธิที่จะทำการสมรสและจะก่อตั้งครอบครัวโดยปราศจากการจำกัดใด ๆ อันเนื่องมาจาก เชื้อชาติ สัญชาติ หรือศาสนา ต่างมีสิทธิเท่าเทียมกันในการสมรส ระหว่างสมรสและในการขาดจากการสมรส"¹²⁴

เพื่อให้การปฏิบัติต่อสตรีเป็นไปตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ในปี ค.ศ. 1967 จึงได้มี ประกาศปฏิญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรี เป็นการแถลงอุดมการณ์ที่มีผลผูกพันต่อประเทศสมาชิกอย่างหลวม ๆ เพื่อจะเร่งรัดให้มีการปฏิบัติตามอย่างจริงจัง สหประชาชาติจึงได้ร่างอนุสัญญา

¹²⁴ สมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชน (สสส.) ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (พิมพ์เนื่องในโอกาสครบ 15 ปี) , ไม่ปรากฏ พ.ศ. ที่พิมพ์ , หน้า 31.

ว่าด้วยการเลือกปฏิบัติต่อสตรี (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Woman) เมื่อวันที่ 18 ธันวาคม 1979 (พ.ศ.2522) เปิดให้ประเทศสมาชิกลงนามตั้งแต่วันที่ 1 มีนาคม 1980 ประเทศไทยได้ลงนามเป็นภาคีในอนุสัญญานี้ เมื่อวันที่ 9 สิงหาคม 1985 (พ.ศ.2528) แต่จะมีผลบังคับใช้ต่อเมื่อรัฐสภาอนุมัติให้สัตยาบัน (ratification) ขณะนี้รัฐสภายังไม่อนุมัติ

อนุสัญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบนี้มีบัญญัติรวม 30 ข้อ เพื่อให้รัฐภาคีหรือประเทศสมาชิกใช้เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายและมาตรการดำเนินงานด้านนิติบัญญัติ ตุลาการ การบริหาร หรือมาตรการอื่น ๆ เกี่ยวกับการขจัดการเลือกปฏิบัติทั้งมวลต่อสตรี และให้หลักประกันว่าสตรีจะต้องได้รับสิทธิประโยชน์และโอกาสต่าง ๆ จากรัฐบนพื้นฐานของความเสมอภาคกับบุรุษ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการใช้ชื่อสกุลมีบัญญัติในข้อ 16

รัฐภาคีจะใช้มาตรการที่เหมาะสมทั้งปวงในการขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในเรื่องทั้งปวงที่เกี่ยวข้องกับการสมรสและความสัมพันธ์ทางครอบครัวและโดยเฉพาะอย่างยิ่งบนพื้นฐานของความเสมอภาคของบุรุษและสตรีจะประกัน...

(ข) สิทธิส่วนตัวเช่นเดียวกันในฐานะสามีและภรรยา รวมถึงสิทธิในการเลือกใช้ชื่อสกุลและการประกอบอาชีพ...

ประเทศไทย แม้จะได้ลงนามเป็นภาคีในอนุสัญญานี้ แต่ก็ มีข้อสงวน 7 ข้อ เนื่องจากกฎหมายภายในของเรายังไม่สอดคล้องกับบทบัญญัติของอนุสัญญา ข้อสงวน 7 ข้อ ได้แก่¹²⁵

¹²⁵ National Committee for International Cooperation National Commission on Woman's Affairs , Thailand Report on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Woman , 1987, p 4.

1. สิทธิในการเข้ารับราชการในทุกระดับ
2. สิทธิในการศึกษา
3. สิทธิในการให้สัญชาติแก่บุตร
4. สิทธิในการรับจ้างทำงาน
5. สิทธิในการทำนิติกรรม
6. สิทธิในการสมรส
7. เขตอำนาจศาลโลกที่จะพิจารณาคดีเมื่อมีข้อพิพาท

เกี่ยวกับอนุสัญญา

แต่ปัจจุบันเราได้ยกเลิกข้อสงวน 2 ข้อคือ ข้อ 4 และ ข้อ 5 ซึ่งข้ออื่น ๆ เรายังไม่ยกเลิก¹²⁶ โดยเฉพาะในเรื่องสิทธิในการสมรส หากเป็นไปตามอนุสัญญานี้สตรีมีสิทธิที่จะเลือกใช้ชื่อสกุลได้ แต่ในทางปฏิบัติเรายังบังคับให้หญิงมีสามีใช้ชื่อสกุลของสามี จะเลือกใช้เป็นอย่างอื่นไม่ได้

หากพิจารณาดูกฎหมายภายในของประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก จะเห็นว่า ส่วนใหญ่จะสอดคล้องกับอนุสัญญาดังกล่าว

ระบบกฎหมาย Common Law ในสหรัฐอเมริกาหรืออังกฤษ ก็ตาม ให้สิทธิเสรีภาพแก่สตรีที่จะเลือกใช้ชื่อสกุล จริงอยู่แม้หลักกฎหมาย Common Law โบราณจะมีหลักอยู่ว่าสามีภรรยาคือบุคคลคนเดียวกับบุคคลคนนั้นก็คือสามี ดังนั้น หญิงมีสามีจึงต้องใช้ชื่อสกุลของสามี แต่แท้ที่จริงแล้วสิ่งเหล่านี้เป็นเรื่องของธรรมเนียมประเพณีมากกว่า ไม่มีอะไรจะมาบังคับให้หญิงที่สมรสแล้วต้องใช้ชื่อสกุลของสามี ในสหรัฐอเมริกา จะมีก็แต่มลรัฐ Hawaii เท่านั้นที่มีกฎหมายบัญญัติไว้แน่นอนชัดเจนว่า ภรรยาและบุตรต้องใช้ชื่อสกุลของสามี¹²⁷

¹²⁶ สุมล ว่องวงศ์ศรี , "ทัศนทัศน์สตรีทางกฎหมายเรื่องข้อสงวน 2 มาตรา จำกัดโอกาสสตรี , " สตรีสาร 43 (ธันวาคม 2533) : 30 - 33.

¹²⁷ Susan Deller Ross , The Right of Woman , p.241.

ระบบกฎหมาย Civil Law ในประเทศฝรั่งเศสการสมรสไม่ได้ทำให้คู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเสียชื่อสกุลไปและไม่ทำให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้ชื่อสกุลของอีกฝ่ายหนึ่ง คู่สมรสฝ่ายหญิงยังสงวนสิทธิในการใช้ชื่อสกุลเดิมของตนเองได้ อย่างไรก็ตามคู่สมรสฝ่ายหญิงก็สามารถเลือกใช้ชื่อสกุลของฝ่ายชายได้¹²⁸

ในประเทศจีน ซึ่งมีวัฒนธรรมที่เก่าแก่ทางซีกโลกตะวันออกนั้นหญิงมีสามียังคงใช้ชื่อสกุลเดิมของตนต่อไปได้โดยไม่ต้องเปลี่ยนไปใช้ชื่อสกุลของสามีมาแต่โบราณ แม้ในการปรับปรุงกฎหมายครอบครัวฉบับใหม่ เมื่อปี ค.ศ. 1980 ก็ยังคงถือหลักเรื่องนี้ไว้โดยบัญญัติใน มาตรา 10 แห่งกฎหมายว่าด้วยการสมรสของประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนว่า¹²⁹ "สามีภริยามีสิทธิใช้ชื่อสกุลเดิมของตน"

สำหรับกฎหมายของประเทศเยอรมันตะวันตก นับตั้งแต่ปี ค.ศ. 1976 เป็นต้นมา ได้ยอมรับหลักความเสมอภาคของคู่สมรสในการเลือกใช้ชื่อสกุลเช่นกันเพียงแต่กฎหมายเยอรมันถือหลักว่า ชื่อสกุลเป็นสัญลักษณ์ของเอกภาพของครอบครัว ดังนั้น คู่สมรสจึงต้องใช้ชื่อสกุลเดียวกัน โดยประมวลกฎหมายแพ่งของเยอรมัน มาตรา 1355 วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า คู่สมรสต้องใช้ "ชื่อสกุลสมรส (Ehename)" ร่วมกัน มาตรา 1355 วรรคสอง บัญญัติว่าในการจดทะเบียนสมรส คู่สมรสอาจเลือกใช้ชื่อสกุลของสามีหรือชื่อสกุลของภรรยาเป็น "ชื่อสกุลสมรส" ได้ โดยบุตรจะต้องใช้ชื่อสกุลนี้ต่อไป (มาตรา 1616 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งของเยอรมัน) แต่กฎหมายห้ามมิให้คู่สมรส

¹²⁸ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ฝรั่งเศส มาตรา 310 - 311 และรัฐบัญญัติ ลงวันที่ 3 มกราคม 1972 มาตรา 2.

¹²⁹ The Marriage Law of the People's Republic of China , จัดพิมพ์โดยสหพันธ์สตรีแห่งประเทศไทย , ปักกิ่ง 1980 , หน้า 4.

เลือกใช้ "ชื่อสกุลสมรส" ซึ่งประกอบด้วยชื่อสกุลเดิมของคู่สมรสทั้งสองคน มาตรา 1355 วรรคสาม อนุญาตให้คู่สมรสฝ่ายซึ่งชื่อสกุลเดิมมิได้รับการเลือก ใช้เป็น "ชื่อสกุลสมรส" ให้ยังคงใช้ชื่อสกุลเดิมของตนนำหน้า "ชื่อสกุลสมรส" ได้¹³⁰ ตัวอย่างเช่น นายวูล์ฟกัง เดมเลอร์ สมรสกับ นางสาวสเตฟี กราฟ ภายหลังการสมรส หากคู่สมรสเลือกใช้ชื่อสกุลสมรส "เดมเลอร์" ซึ่งเป็นชื่อสกุลของฝ่ายชาย ตามกฎหมายแพ่งเยอรมัน นางสาวสเตฟี ต้องใช้ชื่อสกุลสมรสคือ "เดมเลอร์" บุตรที่เกิดมาก็ต้องใช้ "เดมเลอร์" เหมือนกัน และในทางกลับกัน หากคู่สมรสเลือกใช้ชื่อสกุลสมรส "กราฟ" ซึ่งเป็นชื่อสกุลของฝ่ายหญิง นายวูล์ฟกัง ก็ต้องใช้ชื่อสกุล "กราฟ" บุตรก็ต้องใช้ "กราฟ" กฎหมายแพ่งเยอรมันห้ามใช้ชื่อสกุล ซึ่งประกอบด้วยชื่อสกุลเดิมของคู่สมรสทั้งสอง คือ เดมเลอร์ กราฟ หรือ กราฟ เดมเลอร์ แต่ไม่ห้ามให้คู่สมรสเดิมที่มีได้รับการเลือกให้ใช้ชื่อสกุลสมรสให้ยังคงให้ใช้ชื่อสกุลเดิมของตนนำหน้าชื่อสกุลสมรส สมมติว่า ชื่อสกุล "เดมเลอร์" ได้รับการเลือกให้เป็นชื่อสกุลสมรส นางสาวสเตฟี ซึ่งใช้ชื่อสกุล "กราฟ" มีสิทธิใช้ "กราฟ" นำหน้าชื่อสกุล "เดมเลอร์" ได้ กรณีเช่นนี้ ชื่อสกุลของนางสาวสเตฟี อาจใช้ "กราฟ เดมเลอร์" ได้

จากการที่ได้เสนอมานี้เป็นลำดับนั้น การที่ประเทศไทยได้เข้า เป็นภาคีสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกประติบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบโดยวิธีกฎหมายว่าด้วยสิทธิโดยมีผลบังคับใช้ ตั้งแต่วันที่ 8 กันยายน 2528 ประเทศไทย เรายังมิได้มีการปฏิบัติให้เป็นไปตามอนุสัญญาฯ ดังกล่าว โดยจัดการแก้ไขกฎหมายภายในให้สอดคล้องยังคงสงวนสิทธิในเรื่องการสมรสอยู่ ปัจจุบันจะ

¹³⁰ ชาญชัย แสงวงศ์ศักดิ์ , "ข่าวกฎหมายเปลี่ยนนามสกุลตามภริยา อีกก้าวหนึ่งของสิทธิสตรี : ความเสมอภาคของคู่สมรสในการเลือกใช้นามสกุล ภายหลังการสมรส," วารสารกฎหมายปกครอง 7 (ธันวาคม 2531) : 1011-1012.

เห็นได้ว่าทั่วโลกเขาให้สิทธิสตรีในการเลือกใช้ชื่อสกุลกันแทบทุกประเทศแล้ว ไทยเราก็มีความเจริญรุดหน้าในทุก ๆ ด้านไม่แพ้ต่างชาติ บทบาทของผู้หญิงสมัยปัจจุบันก็เปลี่ยนแปลงไปไม่เหมือนกับสมัยก่อนที่ต้องคอยอยู่กับเหย้าเฝ้ากับเรือนคอยปรนนิบัติสามี เปลี่ยนมาเป็นผู้มีการศึกษา มีตำแหน่งหน้าที่ในอาชีพการงานและมีความรับผิดชอบสูงไม่แพ้ผู้ชายออกสามศอกและในการใช้ชื่อสกุลถือได้ว่าเป็นสิทธิมนุษยชนเบื้องต้นขั้นพื้นฐาน ทุกคนมีสิทธิเปลี่ยนชื่อสกุลของตนเองได้ การที่จะมาบังคับให้ใช้ชื่อสกุลนั้น ชื่อสกุลนี้ เป็นการไม่สมควรอย่างยิ่ง ตามปกติ หญิงมีสามีก็ย่อมอยากจะใช้ชื่อสกุลของสามี เพื่อจะได้ให้บุคคลทั่วไปได้ทราบว่าตนได้สมรสแล้วและบุคคลใดคือคู่สมรสแต่มีบางกรณีหญิงมีสามีอาจมีความจำเป็นไม่อาจใช้ชื่อสกุลของสามีด้วยเหตุผลส่วนตัวบางประการ และในบางครั้งอาจประสบความยุ่งยากในเรื่องเอกสารสิทธิต่าง ๆ จึงอยากจะได้คงชื่อสกุลของตนไว้

ประเทศไทยเป็นประเทศที่ได้ชื่อว่ามี การปกครองในระบอบประชาธิปไตย แม้ว่าบางยุคบางสมัยอาจจะมีการปฏิวัติรัฐประหารปกครองแบบเผด็จการ แต่ก็ยังให้สิทธิเสรีภาพแก่ประชาชนบ้างตามสมควร ประเทศไทยจึงควรปฏิบัติอนุสัญญาี้ และยกเลิกข้อสงวนว่าด้วยสิทธิการสมรส เพราะหลักเกณฑ์ตามกฎหมายภายในของเราในเรื่องนี้ ที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบันเป็นเรื่องที่ล้าสมัย ประเทศต่าง ๆ ที่เจริญเขาไปถึงไหนกันแล้ว หากจะให้ดียิ่งขึ้นก็ควรยกเลิกข้อสงวนทั้งหมดที่ยังหลงเหลืออยู่ เพราะจะทำให้ประเทศไทยในสายตาของต่างประเทศดีขึ้นกว่าเดิม สตรีจะได้มีส่วนร่วมอย่างจริงจังในการพัฒนาประเทศ ทั้งในด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรม

3.7. การใช้ชื่อสกุลของบุตร

สิทธิในการใช้ชื่อสกุลได้มีกฎหมายบัญญัติไว้ติดต่อกันมาตั้งแต่ พ.ศ. 2456 คือ พระราชบัญญัติขนานนามสกุล พ.ศ. 2456 พระราชกำหนดขนานนามสกุลเพิ่มเติม พ.ศ. 2465 และพระราชบัญญัติขนานนามสกุล (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2481 และพระราชบัญญัติชื่อบุคคล พ.ศ. 2484 พระราชบัญญัติเหล่านี้ได้ถูก

ยกเลิกไปโดยพระราชบัญญัติชื่อบุคคล พ.ศ. 2505 มาตรา 3¹³¹ ซึ่งได้ประมวลกฎหมายเกี่ยวกับการใช้ชื่อสกุลชั้นใหม่ข้อนี้แสดงให้เห็นอยู่ในตัวว่า สิทธิในการใช้ชื่อสกุลของกันและกันเป็นสิทธิที่มีคุณค่าอยู่ไม่น้อย จึงได้มีกฎหมายบัญญัติควบคุมมาก่อนประกาศใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เป็นเวลานาน ในทางจิตวิทยาคนเราเกิดมาย่อมปรารถนาจะได้อยู่รวมอยู่ในตระกูลหรือสกุล ซึ่งทำให้รู้สึกว่ามีได้เกิดมาตัวคนเดียวกันแต่มีวงศ์ญาติญาติเป็นที่พัก นอกจากนั้น ตระกูลไหนดีมีชื่อเสียง คนอื่นที่ได้ร่วมตระกูลย่อมพลอยมีหน้ามีตาไปด้วย¹³²

สิทธิในการใช้ชื่อสกุล ตามพระราชบัญญัติชื่อบุคคล พ.ศ. 2505 บัญญัติแต่สิทธิของภริยาที่จะใช้ชื่อสกุลของสามี ส่วนสิทธิในการใช้ชื่อสกุลของบุตรกลับมิได้มีบัญญัติไว้ด้วย เพราะเมื่อเป็นบุตรในสกุลเกิดจากสายโลหิตเดียวกันย่อมจะใช้ชื่อสกุลเดียวกันได้ ผิดกับภริยาซึ่งเป็นบุคคลต่างสายโลหิตต่างสกุลกันจึงต้องบัญญัติให้ภริยามีสิทธิใช้ชื่อสกุลของสามีเป็นพิเศษ¹³³ การใช้ชื่อสกุลของบุตรจึงไปปรากฏอยู่ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1561 วรรคแรก เพื่อความสะดวกและง่ายต่อการทำความเข้าใจ จึงแยกอธิบายออกเป็น 3 กรณี

3.7.1. กรณีบุตรที่ชื่อบุตรด้วยกฎหมาย

ก่อนอื่นต้องทำความเข้าใจเสียก่อนว่าการเป็นบุตรที่ชื่อบุตรด้วยกฎหมาย อาจมิได้ทั้งกรณีที่เกิดจากบิดามารดาสมรสกันตามกฎหมายหรือหญิงมารดามิได้สมรสกันตามกฎหมายหรือการสมรสของบิดามารดาถูกศาลพิพากษาว่าเป็นโมฆะในภายหลัง

¹³¹ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ เล่ม 7 ตอนที่ 104 วันที่ 23 พฤศจิกายน 2505 , หน้า 7.

¹³²รัฐฉา เมธาวิกุล , "บุตรนอกสมรส" (วิทยานิพนธ์ชั้นปริญญาโท ภาค 2 ทางนิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), หน้า 314.

¹³³เรื่องเดียวกัน.

กรณีบุตรที่ชอบด้วยกฎหมายอันเกิดจากบิดามารดา
สมรสกันตามกฎหมาย ได้แก่ เด็กที่เกิดระหว่างสมรส คือเกิดขณะที่ชายผู้เป็น
บิดาและหญิงผู้เป็นมารดาเป็นสามีภรรยากันอยู่ไม่ว่าการปฏิสนธิ (conceive)
ของเด็กในครรภ์มารดาจะมีขึ้นก่อนหรือระหว่างสมรสก็ตามและยังหมายความรวม
ถึงเด็กที่เกิดมาภายหลังการสมรสสิ้นสุดลงไม่เกินสามร้อยสิบวันด้วย¹³⁴ เป็นไป
ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ที่ได้ตรวจชำระใหม่ พ.ศ.2519
มาตรา 1536 ที่บัญญัติว่า "เด็กเกิดแต่หญิงขณะเป็นภริยาชายหรือภายในสาม
ร้อยสิบวัน นับแต่วันที่การสมรสสิ้นสุดลงให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นบุตรชอบด้วย
กฎหมายของชายผู้เป็นสามีหรือเคยเป็นสามี แล้วแต่กรณี ฯลฯ"

ส่วนเด็กที่เกิดแต่หญิงย่อมเป็นบุตรที่ชอบด้วยกฎหมาย
ของหญิงผู้เป็นมารดาเสมอไม่ว่าหญิงชายจะสมรสกันโดยชอบด้วยกฎหมายหรือไม่หรือ
แม้จะไม่ปรากฏว่าชายคนใดให้กำเนิดแก่เด็กนั้นก็ตาม¹³⁵

การที่บิดามารดาทำการสมรสผิดเงื่อนไขที่กฎหมาย
กำหนดแม้จะมีคำพิพากษาว่าการสมรสเป็นโมฆะ บุตรที่เกิดก่อนมีคำพิพากษาหรือ
ภายใน 310 วัน นับแต่มีคำพิพากษาก็ยังถือว่าเป็นบุตรที่ชอบด้วยกฎหมายของ
ชายหญิงคู่กัน¹³⁶

¹³⁴ ชวลีศ โสภณวัต , "ความเป็นบิดามารดาและบุตร" (วิทยานิพนธ์
นิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2523), หน้า 69.

¹³⁵ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ที่ได้ตรวจชำระใหม่
พ.ศ.2519 , มาตรา 1546 และมาตรา 1561 วรรคสอง.

¹³⁶ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ที่ได้ตรวจชำระใหม่
พ.ศ.2519 , มาตรา 1536 วรรคสอง.

สำหรับกรณีบุตรนอกสมรสที่บิดามารดาไม่ได้สมรส

กันตามกฎหมาย บุตรนอกสมรส ดังกล่าวอาจเป็นบุตรที่ชอบด้วยกฎหมายได้ 3 กรณี¹³⁷

1. เมื่อบิดามารดาได้สมรสกันภายหลัง
2. เมื่อบิดาได้จดทะเบียนว่าเป็นบุตร
3. เมื่อศาลพิพากษาว่าเป็นบุตร

การเป็นบุตรชอบด้วยกฎหมายดังกล่าวมีผลในเวลา

ต่าง ๆ กัน คือ¹³⁸

1. ถ้าบิดามารดาสมรสกันภายหลังให้มีผลนับแต่วันสมรส

2. ถ้าบิดาจดทะเบียนเด็กเป็นบุตรให้มีผลนับแต่วันจดทะเบียน

3. ถ้ามีคำพิพากษาว่าเป็นบุตร ให้มีผลนับแต่วันคำพิพากษาถึงที่สุด

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ที่ได้ตรวจชำระใหม่ พ.ศ.2519 มาตรา 1561 บัญญัติว่า "บุตรมีสิทธิใช้ชื่อสกุลของบิดา ในกรณีที่บิดาไม่ปรากฏ บุตรมีสิทธิใช้ชื่อสกุลของมารดา"

ตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายมาตรานี้ บุตรที่มีสิทธิใช้ชื่อสกุลของบิดาได้จะต้องเป็นบุตรที่ชอบด้วยกฎหมายเพราะแม้วรรค 2 กฎหมายจะบัญญัติเกี่ยวกับการใช้ชื่อสกุลของมารดาแต่ก็เป็นกรณีที่บุตรเป็นบุตรนอกสมรส

¹³⁷ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ที่ได้ตรวจชำระใหม่ พ.ศ.2519 , มาตรา 1547.

¹³⁸ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ที่ได้ตรวจชำระใหม่ พ.ศ.2519 , มาตรา 1557.

เด็กใช้ชื่อสกุลของมารดาได้เพราะถือว่าเด็กเป็นบุตรที่ชอบด้วยกฎหมายของมารดาเสมอ แต่กรณีนี้อาจเป็นได้ที่บุตรนอกสมรสใช้ชื่อสกุลของบิดา ในเมื่อบิดายินยอมให้ใช้ การใช้ชื่อสกุลของบิดาย่อมเป็นพฤติการณ์ที่แสดงให้คนทั่วไปเห็นได้ว่าบิดาได้รับรองเด็กเป็นบุตรอันจะเป็นหลักฐานเบื้องต้นในการฟ้องคดีขอให้รับเด็กเป็นบุตรได้เมื่อบิดายินยอมให้ใช้ แต่ถ้าไม่ยินยอมแล้วบุตรนอกสมรสจะใช้ชื่อสกุลของบิดาไม่ได้ หากขึ้นใช้ไปอาจถูกโต้แย้งโดยผู้เป็นบิดาหรือทายาทของบิดาได้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 18¹³⁹

การใช้ชื่อสกุลของบุตรตามมาตรา นี้ ถือได้ว่าเป็น "สิทธิ" ที่บุตรจะใช้หรือไม่ใช้ก็ได้ เพราะกฎหมายใช้คำว่า "มีสิทธิ" เกี่ยวกับเรื่องนี้ได้เคยมีคำพิพากษาศาลฎีกาตัดสินไว้ว่า¹⁴⁰ "ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1561 บุตรมีสิทธิใช้ชื่อสกุลของบิดาในกรณีที่บิดาไม่ปรากฏ บุตรมีสิทธิใช้ชื่อสกุลของมารดา เป็นบทบัญญัติให้สิทธิแก่บุตร มิได้บังคับว่าต้องใช้เช่นนั้น บุตรชอบที่จะใช้ชื่อสกุลอื่นได้แม้ปรากฏบิดาอันชอบด้วยกฎหมาย"

และในทางปฏิบัติ กรมการปกครอง ได้มีหนังสือที่ มท 0313/ว 31725 ลงวันที่ 6 มีนาคม 2523 เรื่อง ทาหรือการขอให้บุตรกลับมาใช้ชื่อสกุลของมารดา ถึง ผู้ว่าราชการจังหวัดทุกจังหวัดเพื่อสั่งการไปยังเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องให้ถือเป็นแนวทางปฏิบัติตามคำพิพากษา ดังกล่าว หลักการเช่นนี้ผู้เขียนเห็นว่า ก็เหมาะสมดีเพราะในต่างประเทศ เช่น ในสหรัฐอเมริกา ถือว่าการใช้ชื่อเป็นเรื่องของขนบธรรมเนียมประเพณีมากกว่าเป็นเรื่องของกฎหมาย หากบุคคลจะใช้ชื่ออะไรถ้ามิได้จงใจก่อให้เกิดความเสียหายแก่สาธารณชนหรือผู้หนึ่งผู้ใดย่อมไม่มีข้อห้าม ตามปกติบุตรที่ชอบด้วยกฎหมายหรือบุตรนอกสมรส

¹³⁹ รัชฎา เมธาวิกุล , "บุตรนอกสมรส" , หน้า 228.

¹⁴⁰ คำพิพากษาศาลฎีกา ที่ 1283/2522.

มีสิทธิเลือกใช้ชื่อสกุลของบิดาหรือชื่อสกุลของมารดาหรือจะใช้ของทั้งบิดามารดา
ก็ได้ หรือแม้แต่ในประเทศฝรั่งเศสก็ให้สิทธิแก่เด็กที่จะเลือกใช้ชื่อสกุลของบิดา
หรือมารดาหรือจะใช้ทั้งของบิดาหรือมารดาพร้อมกันก็ได้เช่นกัน

อย่างไรก็ตาม อาจมีปัญหาเกิดขึ้นได้ในทางปฏิบัติ
ก็คือ ความรู้ ความเข้าใจของตัวเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติที่มีพื้นฐานความรู้ที่แตกต่างกันไป
บางคนก็จบนิติศาสตร์ บางคนก็จบรัฐศาสตร์ บางคนก็โตเต้าจากการเป็น
เสมียน จบชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.ศ.3 หรือ ม.3) อาจไม่เข้าใจถึงสิทธิใน
การใช้ชื่อสกุลของบุตรที่มีตามกฎหมาย เวลาที่มีผู้มาแจ้งการเกิดของเด็กเกิดใหม่
มักจะใส่ชื่อสกุลผู้เป็นบิดาลงในสูติบัตรทันทีโดยมิได้สอบสวนให้ได้ความชัดเจนก่อน
ว่า บิดาเป็นบิดาที่ชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ และหากเป็นบิดาที่ไม่ชอบด้วย
กฎหมายได้รับความยินยอมจากผู้เป็นบิดาหรือยัง สิ่งเหล่านี้เราต้องแก้ไขที่ตัว
บุคคล โดยการฝึกอบรมให้แก่เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติให้มีความรู้ ความเข้าใจในตัวบท
กฎหมาย ระเบียบ หนังสือสั่งการให้ดียิ่งขึ้น จะได้ปฏิบัติงานไม่ผิดพลาดเป็น
ภาระแก่ประชาชนที่อาจมีข้อโต้แย้งเกิดขึ้นในภายหลัง

3.7.2. กรณีบุตรนอกสมรส

บุตรนอกสมรสหมายความว่า บุตรที่เกิดจากบิดา
มารดาไม่ได้สมรสกันตามกฎหมาย สาเหตุสำคัญที่ทำให้เด็กเป็นบุตรนอกสมรสหรือ
ไม่ก็คือ การสมรสของบิดามารดา ซึ่งโดยทั่วไปกฎหมายของประเทศต่าง ๆ
รวมทั้งประเทศไทย ถือว่า การสมรสที่ถูกต้องตามกฎหมายคือ การสมรสที่ได้จด
ทะเบียน¹⁴¹ เพียงแต่ชายหญิงมาอยู่ร่วมกันฉันสามีภรรยา ถึงแม้สถานะของ
ครอบครัวจะมีความมั่นคงเพียงใด ก็ไม่เป็นเหตุให้ความสัมพันธ์ระหว่างชายหญิง

¹⁴¹ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ที่ได้ตรวจชำระใหม่
พ.ศ.2519 , มาตรา 1457.

นั้นเป็นการสมรสขึ้นมาได้ บุตรอันเกิดจากครอบครัว เช่นนี้ จะไม่เป็นบุตรชอบด้วยกฎหมายและจะมีสถานะเป็นบุตรนอกสมรส

บุตรนอกสมรส อาจมีสาเหตุเกิดขึ้นได้จากสาเหตุหลายประการ เช่น บิดามารดาอยู่กินกันโดยมิได้จดทะเบียนสมรส บุตรเกิดขึ้นโดยไม่ปรากฏบิดาเพราะผู้เป็นมารดาอาจเป็นหญิงโสเภณี หรือหญิงที่ประพฤติส่ำส่อนทางเพศหรือบิดาตามธรรมชาติไม่ยอมรับว่าเด็กเป็นบุตรหรืออาจเกิดจากการประพฤติผิดประเวณีหรือเกิดจากการกระทำความผิดทางเพศ

บุตรนอกสมรสเหล่านี้ย่อมไม่มีสิทธิใช้ชื่อสกุลของบิดาแต่มีสิทธิใช้ชื่อสกุลของมารดาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ที่ได้ตรวจชำระใหม่ มาตรา 1561 วรรคสอง อย่างไรก็ตาม หากภายหลังเด็กนอกสมรสกลายเป็นบุตรชอบด้วยกฎหมายขึ้นมาโดยวิธีการวิธีหนึ่งวิธีใด ตามมาตรา 1547 เด็กนั้นก็ยังมีสิทธิใช้ชื่อสกุลของบิดาโดยอัตโนมัติในทันที แต่เวลาจะขอเปลี่ยนแปลงแก้ไขรายการในทะเบียนบ้านก็ต้องยื่นคำขอเปลี่ยนแปลงชื่อสกุลต่อนายทะเบียนซึ่งมารดาจะคัดค้านไม่ได้¹⁴²

กรณีดังกล่าวข้างต้นเป็นกรณีที่อาจรู้ได้ว่าใครเป็นมารดาเด็กเพราะเด็กเป็นบุตรที่ชอบด้วยกฎหมายของมารดาอยู่แล้วจึงมีสิทธิใช้ชื่อสกุลของมารดาได้ แต่หากเป็นกรณีที่เด็กเป็นบุตรนอกสมรสที่ไม่อาจทราบได้ว่าใครเป็นบิดาหรือเป็นบุตรนอกสมรสที่มารดาไม่ต้องการหรืออาจจะเป็นบุตรที่ชอบด้วยกฎหมายแต่บิดามารดาไม่รับผิดชอบได้ทอดทิ้งเด็กไว้ตามสถานที่ต่าง ๆ การจะใช้ชื่อสกุลของมารดาไปก่อน เช่นนี้ จึงเป็นการพันวิสัยที่จะทำได้เพราะไม่อาจทราบได้เลยว่ามารดาคือใคร เด็กเหล่านี้อาจตกอยู่ในสถานพยาบาล หรือสถานที่ซึ่งทางราชการหรือองค์การปกครองท้องถิ่นรับรองในการจัดตั้งขึ้นเพื่อรับ

¹⁴² รัชฎา เมธาวิกุล , "บุตรนอกสมรส", หน้า 420.

เลี้ยงดูเด็กหรือเด็กอาจตกอยู่ในความอุปการะเลี้ยงดูของบุคคลใดบุคคลหนึ่งซึ่งหากมีการรับเด็กเหล่านี้ไว้เป็นบุตรบุญธรรมเด็กก็มีสิทธิใช้ชื่อสกุลของผู้รับบุตรบุญธรรม แต่ถ้าหากเด็กไม่มีใครรับเลี้ยงการใช้ชื่อสกุลของเด็กจะใช้อย่างไร

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิเด็กและเยาวชน ข้อ 3 กล่าวไว้ว่า "เด็กและเยาวชนมีสิทธิที่จะมีชื่อและสัญชาติแต่กำเนิด" และพระราชบัญญัติชื่อบุคคล พ.ศ. 2505 มาตรา 5 บังคับให้บุคคลสัญชาติไทยจะต้องมีชื่อตัวชื่อสกุล จะมีชื่อรองหรือไม่ก็ได้ ฉะนั้น เด็กที่เกิดมาผู้มีสัญชาติไทยทุกคนจึงควร จะได้รับการปฏิบัติตามพระราชบัญญัติชื่อบุคคลและให้สอดคล้องกันกับปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิเด็กและเยาวชนด้วย ในฐานะที่ประเทศไทยก็เป็นสมาชิกขององค์การสหประชาชาติประเทศหนึ่ง เด็กจะไม่มีชื่อตัว ชื่อสกุล ไม่ได้

หากพิจารณา พระราชบัญญัติชื่อบุคคล พ.ศ. 2505 มาตรา 15 ซึ่งบัญญัติว่า¹⁴³ "ผู้อุปการะเลี้ยงดูเด็ก หรือเจ้าของสถานพยาบาล สถานสงเคราะห์หรือสถานอุปการะเลี้ยงดูเด็ก ประสงค์จะจดทะเบียนตั้งชื่อสกุล ของเด็กซึ่งตนอุปการะเลี้ยงดูหรือเด็กแห่งสถานดังกล่าวซึ่งมีสัญชาติไทย แต่ไม่ปรากฏชื่อสกุลใช้ร่วมกันหรือแยกกันให้ยื่นคำขออนายทะเบียนท้องที่ ที่ผู้อุปการะเลี้ยงดูมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านตามกฎหมายว่าด้วยการทะเบียนราษฎรหรือสถานที่ดังกล่าวตั้งอยู่และให้นำความในวรรคสองและวรรคสามของ มาตรา 9 มาใช้ บังคับโดยอนุโลม" จะเห็นได้ว่าบทบัญญัติดังกล่าวก็เป็นการแก้ไขปัญหาในเรื่อง เด็กถูกทอดทิ้งได้อยู่เหมือนกันและกรณีอาจจะเป็นไปได้ที่เด็กมีชื่อสกุลอยู่แล้วหรือ ยังไม่มีชื่อสกุลก็ได้ที่ผู้อุปการะเลี้ยงดู สถานพยาบาล สถานสงเคราะห์หรือสถานอุปการะเลี้ยงดูเด็กที่จะขอจดทะเบียนตั้งชื่อสกุลให้แก่เด็กขึ้นมาใหม่

¹⁴³ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ เล่ม 79 ตอนที่ 104 วันที่ 23

ตามกฎหมายของประเทศฝรั่งเศส หากเกิดกรณีดังกล่าวข้างต้น นายทะเบียนราษฎรมีอำนาจตามกฎหมายที่จะตั้งชื่อสกุลให้แก่เด็กที่ถูกทอดทิ้ง¹⁴⁴ ผู้เขียนเห็นว่าเป็นหลักการที่ดีที่สามารถจะนำมาใช้กับระบบของประเทศไทยเพราะเมื่อมีการพบเด็กเกิดใหม่ที่ถูกละทิ้งแล้ว ระเบียบสำนักงานกลางทะเบียนราษฎร กรมการปกครอง ว่าด้วยการจัดทำทะเบียนราษฎร สำหรับสำนักทะเบียนในเขตปฏิบัติการตามโครงการจัดทำเลขประจำตัวประชาชน พ.ศ. 2528 ข้อ 61 ได้กำหนดเป็นแนวทางปฏิบัติไว้ว่า ให้นำหน่วยงานที่รับสงเคราะห์เด็กหรือผู้ที่ได้รับอุปการะเลี้ยงดูเด็ก เป็นผู้ขอให้นายทะเบียนผู้รับแจ้งแห่งท้องที่ที่คนเกิดใหม่ถูกละทิ้งไว้ ออกสูติบัตรให้ เมื่อนายทะเบียนผู้รับแจ้งได้รับคำร้องแล้วให้ส่งเรื่องราวไปยังนายทะเบียนอำเภอหรือนายทะเบียนท้องถิ่นแล้วแต่กรณี เพื่อสอบสวนให้ได้ความแน่ชัดเกี่ยวกับรายการของเด็ก เช่น ชื่อตัว ชื่อสกุล วัน เดือน ปีเกิด ชื่อบิดา มารดา และสัญชาติของบิดามารดาแล้วนำเสนอนายอำเภอเพื่อพิจารณา เมื่อนายอำเภออนุมัติแล้ว ให้ส่งนายทะเบียนผู้รับแจ้งออกสูติบัตร โดยกรอกข้อความในสูติบัตรเท่าที่สามารถกรอกได้ รายการใดที่ไม่ทราบให้ทำเครื่องหมาย " - " ไว้แล้วดำเนินการตามข้อ 55 โดยอนุโลม (ข้อ 55 มีสาระสำคัญคือ หากได้มีการแจ้งเกิดต่อนายทะเบียนท้องถิ่นให้นายทะเบียนท้องถิ่นเรียกสำเนาทะเบียนบ้านและบัตรประจำตัวประชาชน จากผู้แจ้งแล้วตรวจสอบหลักฐานเกี่ยวกับตัวผู้แจ้งหรือเจ้าบ้าน บิดา มารดาของเด็กรวมถึงหลักฐานอื่น ๆ เพื่อให้ได้รายการสมบูรณ์ในการออกสูติบัตรให้มากที่สุดแล้วกรอกสูติบัตรและลงลายมือชื่อนายทะเบียนผู้รับแจ้ง อีกทั้งเพิ่มรายการคนเกิดลงในทะเบียนบ้าน ถ้าแจ้งต่อนายทะเบียนตำบลหรือผู้ช่วยนายทะเบียนตำบลประจำหมู่บ้าน ก็ให้เสนอนายอำเภอแล้วดำเนินการเช่นเดียวกับหลักการข้างต้น)

¹⁴⁴G. Marty et P. Raynaud , Droit Civil , p.1171.

ระเบียบสำนักงานกลางทะเบียนราษฎร ให้อำนาจนายอำเภอเป็นผู้อนุมัติให้มีการออกสูติบัตรกรณีเด็กเกิดใหม่ถูกต้องทั้ง แต่ไม่มีอำนาจในการตั้งชื่อสกุลให้แก่เด็ก หากจะแก้ไขปัญหากรณีที่เด็กไม่มีชื่อตัว ชื่อสกุล ในเมื่อนายอำเภอจะต้องอนุมัติในการออกใบสูติบัตรอยู่แล้วก็น่าจะให้อำนาจแก่นายอำเภอในการตั้งชื่อตัว ชื่อสกุล ไปพร้อมกับการเสนอชื่ออนุมัติไปเลย อย่างน้อยที่สุดก็ให้เด็กมีชื่อตัว ชื่อสกุลไว้ก่อน หากจะมีผู้อุปการะเลี้ยงดูหรือสถานรับเลี้ยงเด็ก หรือแม้แต่บิดามารดาที่แท้จริงซึ่งปรากฏในภายหลัง ต้องการจะเปลี่ยนแปลงชื่อสกุลของเด็กก็อาจทำได้ตามกฎหมายอยู่แล้ว การให้อำนาจแก่นายอำเภอจึงไม่น่าจะเกิดข้อเสียหายอะไร กลับจะเป็นประโยชน์เสียอีกที่เด็กสามารถที่จะมีชื่อตัว ชื่อสกุล นับแต่กำเนิดและจะได้ไม่เป็นปมด้อยแก่เด็กที่โตขึ้นมาแล้ว ปรากฏว่าชื่อสกุลยังไม่มีเลขดังที่ปรากฏเป็นข่าวอยู่ในทุกวันนี้ แต่อาจมีปัญหว่าชื่อสกุลที่นายอำเภอตั้งให้ในทันที อาจซ้ำกับชื่อสกุลของผู้อื่น เพราะนายอำเภออาจจะมีไม่มีเวลาตรวจสอบให้แน่ชัดว่าจะซ้ำกับของผู้อื่นหรือไม่ กรณีเช่นนี้ ควรให้ระยะเวลาในการตั้งชื่อสกุลเด็กแก่นายอำเภอในช่วงระยะเวลาหนึ่งอาจจะเป็น 7 วันก็ได้

3.7.3. กรณีบุตรบุญธรรม

บุตรบุญธรรมจะใช้ชื่อสกุลของผู้รับบุตรบุญธรรมหรือชื่อสกุลเดิม ในเรื่องนี้มีความเห็นเป็น 3 อย่าง¹⁴⁵

ฝ่ายแรก มีความเห็นว่า โดยที่กฎหมายบัญญัติว่าบุตรบุญธรรมไม่สูญเสียสิทธิและหน้าที่ในครอบครัวเดิม ดังนั้น บุตรบุญธรรมต้องใช้ชื่อสกุลของครอบครัวเดิม

ฝ่ายที่สอง มีความเห็นว่า เมื่อมีการรับบุตรบุญธรรม บุตรบุญธรรมย่อมมีความสัมพันธ์ฉันบิดามารดากับบุตรกับผู้รับบุตรบุญธรรม

¹⁴⁵ ไกรฤกษ์ ทุมโฆสิต , "บุตรบุญธรรม" (วิทยานิพนธ์ ภาค 2 ทางนิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), หน้า 102 - 103.

ดังนั้น บุตรบุญธรรมจึงต้องใช้ชื่อสกุลของผู้รับบุตรบุญธรรมเพราะอำนาจปกครอง บุตรบุญธรรมที่ยังเป็นผู้เยาว์อยู่ได้โอนมายังผู้รับบุตรบุญธรรมด้วยอำนาจแห่งกฎหมายเสียแล้ว และความสำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ การรับบุตรบุญธรรมเข้ามาก็เพื่อต้องการให้มีความสัมพันธ์ฉันบิดามารดาและบุตรจริง ๆ โดยต้องการให้คนทั่วไปได้รู้ว่าบุตรบุญธรรมเป็นบุตรของผู้รับบุตรบุญธรรมจริง ๆ การแสดงหรือติดต่อกับบุคคลทั่วไปชื่อสกุลก็เป็นเรื่องที่มีความสำคัญมากอันหนึ่งเหมือนกันเพราะคนทั่วไปย่อมรู้ว่าบุคคลผู้นั้นชื่ออะไร ชื่อสกุลว่าอย่างไร เมื่อชื่อสกุล แตกต่างกันระหว่างบุตรบุญธรรมกับผู้รับบุตรบุญธรรมแล้ว คนทั่วไปคงจะไม่รู้ว่าเขาทั้งสองมีความสัมพันธ์กันประการใด แต่ถ้าชื่อสกุลเดียวกันแล้ว คนทั่วไปก็คงอาจจะรู้ถึงความสัมพันธ์ของบุคคลทั้งสองได้ง่ายเข้าว่า เขาจะต้องมีความสัมพันธ์อย่างใดอย่างหนึ่งต่อกันฉันญาติอย่างแน่นอน

ฝ่ายที่สาม มีความเห็นว่า บุตรบุญธรรมมีสิทธิใช้ชื่อสกุลของทั้งบิดามารดาโดยกำเนิด และของผู้รับบุตรบุญธรรม ถ้าเรากล่าวว่าบุตรมีสิทธิใช้ชื่อสกุล เฉพาะของผู้รับบุตรบุญธรรมก็ย่อมบังเกิดผลในทางที่ว่าบุตรเสียสิทธิในครอบครัวเดิมที่ตนกำเนิดมา และในทางตรงข้ามถ้าถือว่าบุตรไม่มีสิทธิใช้ชื่อสกุลของผู้รับบุตรบุญธรรมก็ย่อมบังเกิดผลว่าบุตรบุญธรรมไม่ได้มีความสัมพันธ์ฉันบุตรกับบิดามารดากับผู้รับบุตรบุญธรรม

สำหรับการใช้ชื่อสกุลของบุตรบุญธรรมของไทย

ผู้เขียนเห็นว่า ใช้ตามแบบความเห็นที่สาม หากพิจารณาจากประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ก็ไม่บัญญัติเป็นลายลักษณ์อักษรอย่างชัดเจนบัญญัติแต่เพียงว่า "บุตรบุญธรรมย่อมมีฐานะอย่างเดียวกับบุตรชอบด้วยกฎหมายของผู้รับบุตรบุญธรรมนั้น แต่ไม่สูญเสียสิทธิและหน้าที่ในครอบครัวที่ได้กำเนิดมาในกรณีเช่นนี้ ให้บิดา มารดา โดยกำเนิดหมดอำนาจปกครองนับแต่วันที่เด็กเป็นบุตรบุญธรรมฯ"¹⁴⁶

¹⁴⁶ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ที่ได้ตรวจชำระใหม่

ในเมื่อบัญญัติอย่างชัดเจนให้บุตรบุญธรรมมีฐานะ
 อย่างเดียวกับบุตรชอบด้วยกฎหมายของผู้รับบุตรบุญธรรมเมื่ออยู่ในฐานะบุตรก็ย่อม
 มีสิทธิที่จะใช้ชื่อสกุลของผู้รับบุตรบุญธรรมได้ เพราะประมวลกฎหมายแพ่งและ
 พาณิชย์ บรรพ 5 ที่ได้ตรวจชำระใหม่ มาตรา 1561 บุตรมีสิทธิใช้ชื่อสกุล
 ของบิดา ในกรณีที่บิดาไม่ปรากฏ บุตรก็มีสิทธิใช้ชื่อสกุลของมารดา นอกจากนี้
 กฎหมายยังบัญญัติต่อไปอีกว่า บุตรบุญธรรมไม่สูญเสียสิทธิและหน้าที่ในครอบครัวที่ได้
 ก่อเนิดมาแสดงว่าให้สิทธิแก่บุตรบุญธรรมที่จะใช้ชื่อสกุลเดิมที่มีมาแต่กำเนิดได้ เป็น
 ไปตามหลักการใช้ชื่อสกุลที่เราจะถือว่าเป็นสิทธิที่บุคคลควรที่จะเลือกใช้ชื่อสกุลได้
 จะมียกเว้นก็แต่การใช้ชื่อสกุลของหญิงมีสามีที่ในทางปฏิบัติเรายังบังคับให้ใช้ชื่อสกุล
 ของสามีเท่านั้น

ปัญหาการใช้ชื่อสกุลของบุตรบุญธรรมอาจเกิดขึ้นได้
 กรณีที่ผู้รับบุตรบุญธรรมเป็นเชื้อพระวงศ์หรือใช้ชื่อสกุลที่พระมหากษัตริย์ทรงพระ
 กรุณาโปรดเกล้าฯ ชานนามพระราชทานแก่ผู้สืบสกุลต่อจากราชตระกูลลงมาโดย
 สายต่าง ๆ นั้น ได้จดทะเบียนรับบุตรบุญธรรม บุตรบุญธรรมจะใช้ชื่อสกุลของ
 ผู้รับบุตรบุญธรรมได้หรือไม่

ในเรื่องนี้ ถ้าพิจารณาตามประมวลกฎหมายแพ่ง
 และพาณิชย์ บรรพ 5 ที่ได้ตรวจชำระใหม่ พ.ศ. 2519 มาตรา 1561 และ
 มาตรา 1598/28 บุตรบุญธรรมย่อมมีสิทธิใช้ชื่อสกุลของผู้รับบุตรบุญธรรมได้
 แต่การใช้ชื่อสกุลนั้นต้องปฏิบัติตามพระราชบัญญัติชื่อบุคคล พ.ศ. 2505 ซึ่งเป็น
 กฎหมายพิเศษด้วย และพระราชบัญญัติชื่อบุคคลฉบับนี้มีได้ยกเลิก ประกาศเรื่อง
 นามสกุลสำหรับราชตระกูล ฉบับลงวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2458 ซึ่งห้าม
 ไม่ให้ผู้นึงผู้ใดที่มีได้เป็นผู้สืบราชตระกูลใช้ชื่อสกุลของผู้สืบราชตระกูล เว้นแต่
 จะได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาต พิเศษ ให้ใช้ชื่อสกุลสำหรับราชตระกูล
 ได้ ฉะนั้น บุตรบุญธรรมจึงยังไม่มีสิทธิใช้ชื่อสกุลของผู้รับบุตรบุญธรรมผู้เป็นบิดาที่
 มีเชื้อราชตระกูล เว้นแต่ จะได้รับพระบรมราชานุญาตให้บุตรบุญธรรมใช้ชื่อสกุล

ของผู้รับบุตรบุญธรรมได้ แต่จะใช้ "ณ อุษษา" ต่อท้ายชื่อสกุลด้วยไม่ได้ ดังนั้น บุตรบุญธรรมจึงต้องใช้ชื่อสกุลเดิมของตนต่อไป¹⁴⁷

4. ราชทินนาม

นอกจากชื่อซึ่งตามปกติบุคคลผู้มีสัญชาติไทยทุกคนต้องมี ตามพระราชบัญญัติชื่อบุคคล พ.ศ. 2505 ได้แก่ ชื่อตัว ชื่อสกุล และชื่อรองจะมีหรือไม่ก็ได้นั้น ชื่ออื่น ๆ ที่ได้มีการใช้ในปัจจุบันและกฎหมายก็ให้การรับรอง และคุ้มครองด้วยว่าสามารถใช้ได้ ได้แก่ ราชทินนาม

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ให้ความหมาย "นามบรรดาศักดิ์" เป็นอย่างเดียวกันกับ คำว่า "ราชทินนาม" โดยอธิบายว่า ราชทินนาม เป็นนามบรรดาศักดิ์ชั้นสัญญาบัตร ที่พระเจ้าแผ่นดินพระราชทาน¹⁴⁸

ราชทินนามของขุนนางไทยนั้นแต่เดิมพระเจ้าแผ่นดินพระราชทาน เนื่องจาก ระเบียบฐานันดรของข้าราชการไทยทั้งฝ่ายทหารและฝ่ายพลเรือน แต่โบราณนั้น ยศและบรรดาศักดิ์ย่อมรวมอยู่ในตำแหน่งที่รับราชการ เมื่อย้ายตำแหน่งข้าราชการคนใดก็ต้องเปลี่ยนทั้งยศและบรรดาศักดิ์ของข้าราชการคนนั้น ให้ตรงกับตำแหน่งใหม่ทุกครั้ง เมื่อได้มีการแก้ไขระเบียบราชการจึงได้มีตำแหน่งเพิ่มมากขึ้น ระเบียบบรรดาศักดิ์แต่โบราณจึงไม่สะดวก สมเด็จพระจุลจอม

¹⁴⁷ หนังสือ กระทรวงมหาดไทย ที่ มท 0313/12223 ลงวันที่ 31 สิงหาคม 2508.

¹⁴⁸ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2493 (พิมพ์ครั้งที่ 15 , กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น กรมการปกครอง , 2519) , หน้า 771.

เกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 จึงให้มีระเบียบแยกศกทหารไว้เป็นส่วนหนึ่งต่างหากจากบรรดาศักดิ์¹⁴⁹

การที่จะออกนามขุนนางผู้มีบรรดาศักดิ์ต่าง ๆ นั้นจะต้องแสดงบรรดาศักดิ์คือ ขุน หลวง พระ พระยา เจ้าพระยา ฯลฯ พร้อมด้วยนามบรรดาศักดิ์หรือราชทินนามของผู้นั้นด้วย เช่น ขุนพิเศษนครกิจ , หลวงประเจิดอักษรลักษณ์ , พระสารประเสริฐ ฯลฯ เป็นต้น¹⁵⁰ ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ปี จ.ศ.1239 (พ.ศ.2420) พระองค์ทรงมีพระบรมราชโองการประกาศให้ข้าราชการลงนามหรือเรียกชื่อให้เต็มคือให้เรียกชื่อตำแหน่งตามบรรดาศักดิ์ และราชทินนาม ดังนั้น เมื่อทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯพระราชทานบรรดาศักดิ์แก่ขุนนางผู้ใด ก็จะมีพระราชทานราชทินนามกำกับไว้ด้วย¹⁵¹ ซึ่งถือได้ว่าเป็นเกียรติอย่างสูงแก่ผู้ได้รับพระราชทาน

ราชทินนาม เป็นนามที่พระมหากษัตริย์พระราชทานตามราชประเพณีแต่โบราณซึ่งถือว่าเป็นชื่อประจำตัวของบุคคลผู้ที่ได้รับพระราชทาน ในภายหลังต่อมาได้มีพระบรมราชโองการยกเลิก การแต่งตั้งบรรดาศักดิ์เสียสิ้นตั้งแต่วันที่ 15 พฤษภาคม พ.ศ.2485 โดยเหตุผลตามกฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยว่า "ฐานันดรศักดิ์ไม่ก่อให้เกิดเอกสิทธิ์อย่างใด บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย" แต่ต่อมาก็ได้กลับมาใช้อีก โดยมีพระบรมราชโองการ ลงวันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ.2487 ให้ยกเลิกพระบรมราชโองการ เรื่อง การยก

¹⁴⁹ รัถิ กุลสมบุรณ์ , "ประวัติบรรดาศักดิ์ขุนนางไทย และข้อเสนอแนะในการลงนามบรรดาศักดิ์ในรายชื่อผู้แต่งตั้งและหัวเรื่อง", หน้า 5.

¹⁵⁰ เรื่องเดียวกัน , หน้า 6-7.

¹⁵¹ เรื่องเดียวกัน , หน้า 7.

เลิกยศและบรรดาศักดิ์เสีย¹⁵² ในปัจจุบันยังเป็นชื่อที่ชอบด้วยกฎหมายอยู่เช่นเดียวกับชื่อตัวและชื่อสกุล ราชทินนามตามบรรดาศักดิ์ มิได้บดบังชื่อตัว ชื่อสกุล¹⁵³ แม้ต่อมาภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตยรัฐบาลมีนโยบายที่จะไม่ขอพระราชทานบรรดาศักดิ์ให้แก่ข้าราชการแล้วก็ตาม

การใช้ชื่อราชทินนามตามบรรดาศักดิ์จึงอาจมีขึ้นได้แม้ปัจจุบันนี้ เมื่อบุคคลผู้รับราชการได้ทำความดีความชอบจนกระทั่งได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์และราชทินนาม ผู้สืบสกุลในชั้นลูก หลาน ก็อาจอยากได้ราชทินนามมาตั้งเป็นชื่อสกุลเพื่อจะได้แสดงให้เป็นที่ประจักษ์แก่สาธารณชนว่า บรรพบุรุษได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและเพื่อเป็นสิริมงคลแก่วงศ์ตระกูล ก็อาจขอใช้ราชทินนามตั้งเป็นชื่อสกุลได้ ตามพระราชบัญญัติชื่อบุคคล พ.ศ. 2505 มาตรา 19¹⁵⁴

การขอใช้ราชทินนามมาเป็นชื่อสกุลนี้ไม่ปรากฏพบในพระราชบัญญัติชานานามสกุล พ.ศ. 2456 เพราะในขณะนั้นยังมีจารีตประเพณีพระราชนายศ บรรดาศักดิ์ ราชทินนามตามปกติจะพบเห็นเป็นครั้งแรกในพระราชบัญญัติชื่อบุคคล พ.ศ. 2484 มาตรา 18 ผู้เขียนเข้าใจว่า ในเวลาที่บัญญัติกฎหมายฉบับนี้อยู่ รัฐบาลคงจะไม่ขอพระราชทานราชทินนามให้แก่ผู้กระทำความดีความชอบอีก หากจะยกเลิกไม่ทำให้ใช้ราชทินนามเสียเลยโดยให้ใช้เป็นชื่อตัว ชื่อสกุล

¹⁵² ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 61 วันที่ 31 ธันวาคม 2487 , หน้า 1282 - 1284.

¹⁵³ จิตติ ตึงศภัทย์ , กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยบุคคล , หน้า 23.

¹⁵⁴ ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ เล่ม 79 ตอนที่ 104 วันที่ 23 พฤศจิกายน 2505 , หน้า 10 - 11.

เสียใหม่ อาจก่อความรู้สึกที่ไม่ดีต่อบรรดาผู้ที่ได้รับบรรดาศักดิ์และราชทินนาม อาจมีการต่อต้าน จึงต้องยอมให้ผู้ที่ได้รับพระราชทานราชทินนามสามารถใช้เป็นชื่อสกุลของตนเอง และครอบครัว อันอาจก่อให้เกิดผลดี เพราะเป็นสิ่งที่ได้รับพระราชทานจากในหลวง ผู้ใช้ราชทินนามเป็นชื่อสกุลก็ย่อมจะมีความภาคภูมิใจในชื่อสกุลของตนเองและก็ต้องพยายามรักษาชื่อเสียงของวงศ์ตระกูลมิให้เสียต่อเมื่อได้มีพระราชบัญญัติชื่อบุคคล พ.ศ. 2505 ซึ่งยกเลิกกฎหมายฉบับเก่า ก็ยังมีบทบัญญัติตามหลักการนี้เช่นเดิม โดยปรากฏอยู่ใน มาตรา 19 ที่บัญญัติว่า¹⁵⁵

"ผู้ใดประสงค์จะใช้ราชทินนามของตนของผู้บุพการีหรือของผู้สืบสันดานเป็นชื่อสกุล ให้ยื่นคำขอต่อนายทะเบียนท้องที่ที่ตนมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านตามกฎหมายว่าด้วยการทะเบียนราษฎร แล้วให้นายทะเบียนท้องที่นั้นเสนอต่อไปตามลำดับจนถึงนายทะเบียนกลาง

เมื่อนายทะเบียนกลาง พิจารณาเห็นสมควรให้เสนอรัฐมนตรีเพื่อนำกราบบังคมทูลเมื่อได้รับพระบรมราชานุญาตแล้วจึงให้นายทะเบียนท้องที่รับจดทะเบียนชื่อสกุลนั้น และออกหนังสือสำคัญแสดงการรับจดทะเบียนชื่อสกุลให้แก่ผู้ขอ"

แนวทางในการปฏิบัติ กองการทะเบียน กรมการปกครอง อธิบายหลักเกณฑ์ในการขอใช้ราชทินนามเป็นชื่อสกุล โดยอาศัยบทบัญญัติจากพระราชบัญญัติชื่อบุคคล พ.ศ. 2505 มาตรา 19 ดังกล่าวข้างต้น ดังนี้ คือ¹⁵⁶

1. บุคคลที่จะขอใช้ราชทินนามเป็นชื่อสกุลได้นั้น จะต้องเป็นบุคคลผู้เป็นเจ้าของราชทินนาม หรือเป็นบุพการีของเจ้าของราชทินนาม คือ

¹⁵⁵ เรื่องเดียวกัน.

¹⁵⁶ กรมการปกครอง กองการทะเบียน , คู่มือปฏิบัติงานทะเบียนชื่อบุคคล พ.ศ. 2531 , หน้า 4 - 5.

บิดา มารดา ปู่ ย่า ตา ยาย หรือเป็นผู้สืบสันดานของเจ้าของราชทินนาม
ลงมา คือ ลูก หลาน โดยตรงลงมาเท่านั้น

2. ผู้ขอต้องยื่นคำขอพร้อมด้วยสำเนาทะเบียนบัตรภูมิกำนันคร
ต่อนายทะเบียนท้องที่ เมื่อนายทะเบียนท้องที่ตรวจสอบหลักฐานและทะเบียนบ้าน
ถูกต้องแล้วก็จะมีการสืบสวนผู้ขอ เมื่อเห็นว่าไม่เป็นการขัดต่อพระราชบัญญัติ
ชื่อบุคคลฯ หรือระเบียบแล้ว ก็ให้เสนอเรื่องผ่านจังหวัดไปยังนายทะเบียนกลาง
เพื่อเสนอต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยนำความกราบบังคมทูลขอพระราช
ทานพระบรมราชานุญาต

เมื่อได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตแล้ว จึงจะจด
ทะเบียนให้ได้

เนื่องจากว่า บุคคลผู้ได้รับพระราชทานราชทินนามตามบรร
ดาศักดิ์ ในสมัยก่อนที่รัฐบาลจะมีนโยบายไม่ขอพระราชทานให้แก่บุคคลใดต่อไป
แล้วยังมีหลงเหลืออยู่และบุตรหลานก็ยังชื่นชมที่จะใช้ชื่อสกุลที่เป็นชื่อราชทินนาม
อยู่เป็นจำนวนมากและอาจจะมีการขอใช้ชื่อราชทินนามเป็นชื่อสกุลอีกก็เป็นได้
ผู้เขียนจึงมีความเห็นว่าบทบัญญัติในเรื่องนี้ ก็ยังมีความจำเป็นอยู่เพราะยังไม่มี
กฎหมายใดมายกเลิกการใช้ราชทินนามเป็นชื่อสกุล